

Filozofická
fakulta
Faculty
of Arts

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

FILOZOFICKÁ FAKULTA

HISTORICKÝ ÚSTAV

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Nacisté v Jižní Americe po roce 1945 optikou amerických tajných služeb

Vedoucí práce: doc. PhDr. Marek Šmíd, Ph.D.

Autor práce: Tomáš Hána

Studijní obor: D-ČJL/vSŠ

Ročník: III.

2023

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem autorem této kvalifikační práce a že jsem ji vypracoval pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu použitých zdrojů.

V Českých Budějovicích, 4. května 2023

.....

Tomáš Hána

Poděkování

Poděkování patří především doc. PhDr. Marku Šmídovi, Ph.D. za jeho cenné rady, pomoc při zpracování tématu a důkladné vedení této bakalářské práce. Rovněž bych chtěl poděkovat svému otci za podněcení zájmu o danou problematiku.

Anotace

Bakalářská práce *Nacisté v Jižní Americe* po roce 1945 optikou amerických tajných služeb se soustředí na útky prominentních nacistů do Jižní Ameriky po skončení druhé světové války. V její první části je představen zájem nacistického Německa o zmíněný prostor a je vysvětlen způsob, jakým váleční zločinci započali „nový život“ v Jižní Americe. Zmíněná část se soustředí zejména na vznik imigrační sítě v Jižní Americe a na cesty, jimiž byly útky realizovány. Druhá část bakalářské práce je analýzou osudů vybraných osobností z řad uprchlých nacistů. Jednotlivé příběhy budou usilovat o jistou typologizaci osudů nacistů v Jižní Americe. Práce vychází z dokumentů amerických tajných služeb, jež jsou konfrontovány s rozsáhlou literaturou, především zahraniční provenience.

Abstract

The bachelor thesis *Nazis in South America after 1945 seen by the US Secret Services* focuses on the escape of prominent Nazis to South America after the end of World War II. Its first part introduces Nazi Germany's interest in the area and explains how war criminals began a „new life“ in South America. The aforementioned part focuses in particular on the emergence of an immigration network in South America and the ways in which the escapes were carried out. The second part of the thesis is an analysis of the fates of selected personalities among the escaped Nazis. The individual narratives will seek to provide a certain typology of the fates of Nazis in South America. The thesis is based on US intelligence documents, which are confronted with a vast literature, mainly of foreign origin.

Obsah

I. Úvod.....	7
II. Před rokem 1945.....	12
II.1. Svědectví o deziluzi	12
II.2. Předválečný zájem nacistického Německa o jihoamerický prostor.....	16
II.3. Nacisté a Brazílie	24
II.4. Argentina a Juan Domingo Perón	28
II.5. Případ Ernesta Paula Hoppeho.....	33
III. Po roce 1945.....	36
III.1. Struktura imigrační sítě, její vznik a fungování	36
III.2. Katolická církev a krycí stezky.....	43
III.3. Walter Kutschmann	47
III.4. Josef Schwammberger	51
III.5. Herberts Cukurs	58
III.6. Typologie osudů uprchlých válečných zločinců	62
IV. Závěr	69
V. Seznam použitých zkratk.....	72
VI. Seznam použitých pramenů a literatury	73
VI.1. Prameny.....	73
VI.2. Literatura	81
VI.3. Periodika.....	83
VI.4. Internetové zdroje.....	83
VII. Obrazové přílohy	84

I. Úvod

Předmětem zájmu předkládané bakalářské práce jsou útoky nacistů do Jižní Ameriky. Výběr tématu podnítil vlastní osobní zájem o danou problematiku, jež je v rámci tuzemské historiografie nedostatečně zpracována. Ačkoli je v názvu práce uveden jako určitý mezník rok 1945, je nezbytně nutné zde nastínit i předchozí vývoj, který následné dění přinejmenším zásadně ovlivnil, neřkuli dokonce determinoval. Práce zachovává rok 1945 jakožto výchozí bod historického bádání, přičemž onen počátek je kladen do posledních chvil v bunkru pod říšským kancléřstvím v Berlíně, kde vyhasl život Adolfa Hitlera a sen o Třetí říši se nadobro rozplynul. Aby byla vykreslena dynamika a plasticita koloběhu událostí, který by se dal přirovnat k valící se lavině, je v následující části použita retrospektivní metoda, která zde vhodně ilustruje vztah mezi známými následky a jejich objevovanými příčinami.

Cílem bakalářské práce je analyzovat širší historické souvislosti ve vztahu k nacistické emigraci do Jižní Ameriky a podrobně zmapovat životní příběhy vybraných válečných zločinců z řad uprchlých nacistů a typologizovat je.

Obsah této práce, jejíž celkový rozsah čítá 94 stran, je rozčleněn do 7 kapitol a 15 podkapitol. Její stať je pro přehlednost a jistý čtenářský komfort rozdělena do dvou hlavních částí, přičemž první z nich cílí na dění před rokem 1945, které bylo zásadní ve vztahu k části druhé, jež je tvořena děním po zmíněném roce. Po úvodní části nesoucí název „*Svědectví o deziluzi*“, která popisuje jisté vystřízlivění v řadách stoupenců nacistické ideologie, následuje první rozsáhlý tematický celek, v němž je nastíněno dění 30. a 40. let minulého století, jež považují za zásadní k uchopení a celkovému pochopení předmětu této práce. V podkapitole nazvané „*Předválečný zájem nacistického Německa o jihoamerický prostor*“ je, jak název napovídá, vylíčen zájem nacistů o zmíněný prostor v době před druhou světovou válkou, který již v uvedených letech započal, trval, ba nadále se stupňoval. Následně jsou zobrazeni ti, kteří prchající nacisty vzali pod ochranná křídla. V podkapitolách „*Nacisté a Brazílie*“ a „*Argentina a Juan Domingo Perón*“ je díky využití synchronního přístupu v kombinaci s komparativní metodou sledováno odlišné dění v Brazílii a Argentině a jejich rozdílné postoje k nacismu. První část práce věnující se dění do roku 1945 uzavírá podkapitola nesoucí název „*Případ Ernesta Paula Hoppeho*.“ Za využití synteticko-analytické přímé metody tato kapitola přináší podrobný popis politických machinací, německé špionáže, tajného financování a ilegálního přistěhovalectví vedoucího ke vzniku imigrační sítě, jež se stala pro mnohé nacisty záchranou.

Zdůrazněný synchronní přístup přinesl v podkapitole „*Struktura imigrační sítě, její vznik a fungování*“ užití strukturní analýzy, která umožnila studovat jednotlivé složky imigrační sítě v téže době minulého vývoje, díky čemuž vypluly na povrch složité vztahy a těsné vazby mezi nimi. Výsledkem je vykreslení poměrně uzavřeného dobře fungujícího systému či soustavy vztahů, kterou je následně možné chápat v celé její celistvosti.

V následující podkapitole nesoucí název „*Katolická církev a krycí stezky*“ je diskutována role Vatikánu ve vztahu k celému systému únikových tras. Zároveň jsou zde popsány cesty, po nichž nacisté do Jižní Ameriky utíkali, a do jejichž fungování byli ochotně zapojeni někteří katoličtí hodnostáři.

Poněkud obsáhlým celkem týkajícím se konkrétních osudů uprchlých nacistů kromě obecně vědních metod prostupuje metoda progresivní. Avšak dominující metodou, na jejímž základě je tato trojice podkapitol s názvy „*Walter Kutschmann*“, „*Josef Schwammberger*“ a „*Herberts Cukurs*“ zpracována, a která se jevila pro tuto potřebu jako nejvhodnější, je prosopografie. Sleduji zde osudy třech osob, jejichž společnými znaky jsou příslušnost k nacistické ideologii, válečné zločinnosti, zodpovědnost za vyhasnutí velkého počtu životů a útěk před spravedlností.

Závěrečným celkem je „*Typologie osudů uprchlých válečných zločinců*“, jež přináší kromě typologizace sledovaných osob i další jména a jejich životní příběhy.

K podrobné analýze sledovaných jevů a doplnění vzájemné chybějící kauzality jsem pracoval s teprve nedávno odtajeným digitalizovaným archivním materiálem amerických tajných služeb, o něž se tato práce převážně opírá. Velice nosnými se staly jednotlivé záznamy CIA a FBI v otázkách konkrétních uprchlých nacistů, jelikož zrcadlí tehdejší míru informovanosti tajných služeb. V tomto okamžiku je nutné podotknout, že byly skutečně velmi dobře informovány, čemuž vděčíme za možnost do jisté míry přesně zrekonstruovat útěky, případně následné nové životy uprchlých válečných zločinců. Použité archiválie jsou k dispozici ve webových databázích *National Archives Catalog*¹ v rozsáhlém fondu *Records of the Central Intelligence Agency* a *Internet Archive*² ve fondech *Central Intelligence Agency collection* a *National Security Internet Archive*. Jedná se o velice cenný soubor pramenů vzniklých činností zpravodajské služby Spojených států amerických, které se vztahují k jednotlivým osudům sledovaných osob.

¹<https://catalog.archives.gov>

²<https://archive.org>

Neméně cennými prameny jsou edice *Foreign Relations of the United States: Diplomatic Paper*,³ které doslova na tisících stran shrnují veškeré dokumenty vzniklé činností americké diplomacie. Tyto prameny byly edičně zpřístupněny a pravidelně knižně vydávány podle jednotlivých roků jejich vzniku a podle oblasti zahraniční politiky, jíž se týkaly. Naskýtá se tak možnost pracovat se skutečně velice rozsáhlými soubory archivních materiálů vztahujících se přímo ke sledovanému období. Zmíněné edice jsou rovněž zpřístupněny na webu *Office of the historian*,⁴ jenž je spravován Ministerstvem zahraničí Spojených států amerických.

V neposlední řadě uvedu, že za velice cenný pramen považuji obrazové materiály *FBI National Defense Charts*,⁵ přičemž některé z nich jsem zařadil jako přílohy této práce. Taktéž nosným zdrojem informací byly články z dobového tisku (*Gazeta de Noticias, The Los Angeles Times, The New York Times, Osaka Asahi Shinbun, Zlin, Český deník*), které v mnohých případech přinášely zásadní svědectví daných událostí.

Při samotném bádání a následném psaní této práce jsem vycházel převážně z odborné literatury zahraniční provenience. Některá témata jsou málo probádána, tudíž se k nim vztahuje pouze úzký okruh titulů. V souvislosti s tím si dovoluji uvést dvě sborníkové studie německého historika z Univerzity Georga Augusta v Göttingenu Holgera Stoeckera nesoucí názvy *The riddle of hell's jungle. Otto Schulz-Kampfenkel's expeditions to the primeval forests of Liberia and the Amazon during the 1930s*⁶ a *Die Jagd auf letzte „weiße Flecken der Erde“: Stationen eines juvenilen Expeditionsreisenden 1910–1941*.⁷ V obou vzpomínaných pracích se autor věnoval osobě Otta Schulz-Kampfenkela, o němž dosud až na pár drobných zmínek nebylo nic systematictěji napsáno. Existence pouze těchto dvou prací z doby nedávno minulé naznačuje nedostatečnou probádanost tohoto tématu.

³Bernard G. NOBLE – Ralph E. PERKINS (edd.), *Foreign Relations of the United States Diplomatic Papers 1939. The American Republics Volume V*, Washington 1957; Ralph E. PERKINS – Everett S. GLEASON – Fredrick AANDAHL (edd.), *Foreign Relations of the United States: Diplomatic Papers 1945. The American Republics Volume IX*, Washington 1969.

⁴<https://history.state.gov>

⁵<https://archive.org/details/FBI-Chart-Nazi-Latin-America>

⁶Holger STOECKER, *The riddle of hell's jungle. Otto Schulz-Kampfenkel's expeditions to the primeval forests of Liberia and the Amazon during the 1930s*, in: Joshua A. Bell – Alison K. Brown – Robert J. Gordon (edd.), *Recreating first contact. Expeditions, anthropology and popular culture*, Washington D. C. 2013.

⁷Týž, *Die Jagd auf letzte „weiße Flecken der Erde“: Stationen eines juvenilen Expeditionsreisenden 1910–1941* in: Sören Flachowsky – Holger Stoecker (edd.), *Vom Amazonas an die Ostfront. Der Expeditionsreisende und Geograph Otto Schulz-Kampfenkel (1910 – 1989)*, Köln – Weimar – Wien 2011.

Odborné publikace týkající se potopení lodi Admiral Graf Spee pojednávají spíše o událostech námořní bitvy u ústí Rio de La Plata, případně o dění jí předcházející a bezprostředně následující. Ačkoli byly práce Miloše Hubáčka *Moře v plamenech*⁸, Gustava A. Urueňi *Battle of the River Plate 13 December 1939*⁹ a Anguse Konstama *River Plate: The sinking of the Graf Spee*¹⁰ velice přínosné, pro potřebu mé práce jsem musel jít v dění ještě dále, k čemuž mi posloužily již zmíněné edice pramenů *Foreign Relations of the United States: Diplomatic Paper*.

V seznamu použité literatury předkládané bakalářské práce se objevují odborné historické texty, kvůli nimž by se mohlo na první pohled zdát, že některá témata byla již dostatečně vědecky zpracována. Ve skutečnosti jsou však veškeré tituly citované v souvislosti s touto prací pouze úzce zaměřeny na popis průběhu předmětných událostí. Pro mou práci jsem se rozhodl na tyto události nahlížet vzdálenější optikou, čemuž přímo úměrně odpovídá její rozsah. Jako výsledek toho, že zmíněné dějinné skutečnosti byly umístěny do vzájemných souvislostí, vystupují na povrch nová zjištění, která mezi sebou dokonale korelují. Právě v tomto spočívá první z přínosů této práce. Rovněž přínos spočívá v práci s cizojazyčnými studii, které jistě obohatí naši historiografii o další podněty a nová cenná témata.

Záměrně jsem se při zevrubné analýze osudů vyhýbal osobnostem z řad uprchlých nacistů, jež jsou všeobecně známé, a o nichž již bylo napsáno nesčetné množství monografií, studií či článků, tak jako tomu je v případě Adolfa Eichmanna nebo Josefa Mengeleho. Takové osoby jsou v této práci zmíněny pouze pro úplnost zpracovávané problematiky. Třebaže vzniklo několik málo odborných textů o osobnostech, které jsou na následujících řádcích vylíčeny, nelze je považovat za dané téma vyčerpávající. Použité texty totiž vyšly před obdobím mezi roky 2003 a 2006, kdy byla odtajněna převážná část archivního materiálu amerických tajných služeb týkajícího se nacistických válečných zločinců. Tyto existující práce tak zcela opomíjejí iniciativu, kterou Spojené státy americké v otázkách uprchlých nacistů v jihoamerické oblasti vyvíjely. Domnívám se, že právě toto je druhým a zásadním přínosem předkládané bakalářské práce, jelikož v tomto směru přichází s něčím novým. Odhaluje totiž zásadní fakta tak, jak na ně bylo nahlíženo optikou amerických tajných služeb.

⁸Miloš HUBÁČEK, *Moře v plamenech*, Praha 1977.

⁹Gustavo A. URUEÑA, *Battle of the River Plate 13 December 1939*, Scotts Valley 2016.

¹⁰Angus KONSTAM, *River Plate 1939. The sinking of the Graf Spee*, Oxford 2016.

Zmíněným pramenům jsem kladl následující badatelské otázky: „*Od kdy začali nacisté projevovat zájem o jihoamerický prostor? Kdy a proč se rozhodli, že zrealizují útěk? Proč právě Jižní Amerika? Jak byla založena, a jak vypadala imigrační síť? Jak a kudy se vlastně dalo utéci před spravedlností? Kteří nacisté uprchli? Co měli společného, a čím se naopak jejich osudy lišily?*“ Pokládáním otázkami jsem se snažil sledovat historický vývoj a jeho příčiny i následky. Nespokojil jsem se pouze s odpověďmi na otázky typu: „*Co a jak se stalo?*“, nýbrž jsem hledal a interpretoval fakta vedoucí ke zjištění odpovědi na otázku: „*Proč se to stalo?*“ Následující řádky přinášejí odpovědi na uvedené otázky, pokoušejí se obsáhnout tuto problematiku a nastínit určitou typologizaci.

II. Před rokem 1945

II.1. Svědectví o deziluzi

Události ze dne 30. dubna 1945 byly nepochybně důležitým mezníkem, kdy bylo říšské kancléřství v Berlíně pod neustálým tlakem blížící se sovětské armády, přičemž se z podzemního bunkru mezi 15:30 a 15:50 hodin ozval výstřel, který znamenal smrt Adolfa Hitlera. Tento okamžik byl posledním zlomovým bodem, díky němuž se sen o Třetí říši rozplynul. Ve zmíněnou chvíli bylo i těm nejzarytějším stoupencům nacismu zcela jasné, že je válka definitivně prohraná.¹¹

Pravdou však je, že mnozí nacisté viděli válku jako prohranou již mnohem dříve. Po zvratu ve druhé světové válce se situace nacistického Německa definitivně mění. Oním zvratem máme na mysli obrat na východní frontě, tedy prohru nacistického Německa v bitvě o Stalingrad v únoru 1943. Od této chvíle začíná dominovat Rudá armáda, přičemž německé divize jsou postupně zatlačovány. Dalším bodem zlomu se stalo vylodění v Normandii, kdy ode dne D vyvíjela spojenecká vojska neustálý tlak na Německo. Situace by se dala přirovnat ke kleštím svírajícím Třetí říši.

Svědectví o deziluzi Hitlerových nejvyšších důstojníků přináší výroky generálplukovníka Alfreda Jodla, podle něž se válka pro nacistické Německo vyvíjela špatně již od bojů v Rusku na přelomu roku 1941 a 1942. Jodl uvádí, že: „...*Hitler dříve než kterýkoli jiný člověk na světě vycítil a věděl, že válka je prohraná...*“¹² Jodl při své výpovědi před mezinárodním soudním tribunálem v Norimberku v roce 1946 mimo jiné uvedl: „*Když pak koncem roku [1942] také Rommel, po porážce u bran Egypta, ustoupil do Tripolisu, když se Spojenci vylodili ve francouzské severní Africe [7. a 8. 11. 1942], bylo nejen rozhodujícím vojákům, ale také Hitlerovi jasné, že se bůh války od Německa odvrátil a odebral se do jiného tábora. Hitlerova činnost jako stratéga tak v podstatě skončila. Stále více teď sahal k operačním rozhodnutím, často zabíhal až do taktických detailů, aby si svou nezkrtnou vůli vynutil - což podle jeho názoru nemohli generálové pochopit - že je nutné stát nebo padnout, že každý dobrovolný krok zpět je zlem.*“¹³

¹¹Anton JOACHIMSTAHLER, *Hitlerův konec*, Praha 2007, s. 211 – 213.

¹²Alfred JODL, *Memorandum Dictated in 1946 by General Alfred Jodl on Hitler's Military Leadership*, in: Percy Ernst Schramm, *Hitler. The man and the military leader*, Chicago 1971, s. 204.

¹³Tamtéž, s. 203.

Tytéž pochybnosti vyjádřil i polní maršál Wilhelm Keitel ve své výpovědi ze 17. června 1945 z Bad Mondorfu. „*Průběh války podle mě ovlivnily tři rozhodující události: porážka ve středním Bělorusku, porážka v Rumunsku a invaze spojenců na Západě, což mě přivedlo k závěru, že Německo již nemůže v této válce dosáhnout vojenského vítězství... Kromě toho jsem sám pro sebe vyvodil závěr, že na východní frontě se jednotky nejenže nemohou trvale bránit, ale nebyly by schopny rozvíjející se útok ani zastavit. Invaze spojenců v Normandii nás donutila vést válku na dvou frontách... Výsledek roku 1944 pro mě byl: válka může být vyhrána pouze politikou, vojenského vítězství nebylo možné dosáhnout...*“¹⁴ Z těchto slov jasně vyplývá skutečnost, že Keitel v průběhu roku 1944 dospěl k názoru, že Německo již válku rozhodně nemůže vojensky vyhrát.

Tutéž myšlenku vyjádřil rovněž jako odpověď na otázku: „*Kdy vám, jakožto náčelníkovi generálního štábu [Vrchního velení wehrmachtu (OKW)] začalo být jasné, že Německo prohrálo válku?*“ Wilhelm Keitel uvedl: „*Hrubým odhadem mohu říci, že tato skutečnost vyšla najevo v létě 1944. Pochopení této skutečnosti však nepřišlo najednou, ale postupně, spolu s vývojem situace na frontách. Také podle mého osobního názoru bylo toto pochopení vyjádřeno větou, že Německo nemůže vyhrát válku vojenskými prostředky. Chápete, že náčelník generálního štábu země, která pokračuje ve válce, nemůže zastávat názor, že válka bude prohraná. Může pouze předpokládat, že válku nemůžeme vyhrát. Od léta 1944 jsem si tedy uvědomil, že armáda už řekla své poslední slovo a již nemůže mít rozhodující vliv, takže tato záležitost zůstala u politiky.*“¹⁵

Výpovědi a prohlášení jsou jedna věc, avšak něco jiného jsou konkrétní činy, do nichž se ztráta důvěry v celkové válečné vítězství reflektovala. Jedním ze zásadních okamžiků, jež se staly jasným příkladem snahy vysokých důstojníků wehrmachtu o svržení dosavadního řádu, který se v jejich očích zcela jasně řtil do záhuby v podobě neodvratitelné porážky, byl atentát, respektive nezdařený atentát na Hitlera z 20. července 1944. Zdaleka není nezbytně nutné, se touto akcí, kterou lze považovat za jeden z vrcholů vnitřního německého protinacistického odboje, obšírně zabývat. Přesto lze spiknutí a následující pokus o atentát, jenž se do dějin jednoznačně vryl pod svým krycím názvem Valkýra, využít k ilustraci rozličných nálad a tendencí uvnitř vojenského vedení nacistického Německa. Jak již bylo výše zmíněno, jedním ze zlomových bodů v průběhu války byl 6. červenec, kdy se vylodily

¹⁴Interrogation of general field marshal Wilhelm Keitel in Mondorf Resort, Luxembourg, June 17, 1945, <http://www.allworldwars.com/Interrogation-of-Wilhelm-Keitel-June-1945.html> (10. 12. 2022).

¹⁵Tamtéž, (10. 12. 2022).

spojenecké síly v Normandii a byla tímto dnem, označovaným jako den D, otevřena západní fronta. Avšak ještě před tímto důležitým datem se uvnitř nacistického Německa začala formovat protinacistická důstojnická opozice. Dokladem toho je výrok generálmajora Henninga von Tresckowa adresovaný Hellmutu Stieffovi v únoru 1943. Tresckow Stieffovi sdělil, že „*je dějinnou povinností důstojníků generálního štábu, aby odstraněním Hitlera v zájmu národa zabránili porážce ve válce.*“¹⁶ Výrazněji se však do dějin zapsala až činnost Clause Schenka von Stauffenberga, který se skupinou spiklenců kolem generálmajora Tresckowa spolupracoval a stal se jednou z jejích hlavních osobností. Jeho snahou bylo svrhnout Hitlera, převzít moc a uzavřít dohodu se Spojenci, kteří se již blížili ze západu, přičemž si moc dobře on i všichni ostatní spiklenci uvědomovali, že bez zdařeného atentátu na Adolfa Hitlera to nebude možné.¹⁷ Když tedy onoho dne, 20. července 1944, Stauffenberg pronesl do vůdcova hlavního stanu časovanou výbušninu, byl to akt, který rovněž potvrzoval námi nastíněnou tezi o jisté formě deziluze a prozření.

Poslední příklad, který je namístě v této části práce zmínit, je jednání, které rovněž dokazuje určitou formu deziluze. Ztráta ideje nacistické říše mnohé přivedla ke ztrátě jistot, existenciálních otázkám, ale především k velkému zoufalství, ze kterého pramenily neméně zoufalé činy. Vraťme se proto nyní opět do posledních chvil ve vůdcově bunkru pod říšským kancléřstvím, jimiž jsme otevřeli úvod této práce. Jako příklad si vezmeme rodinu Goebbelsových. 1. května 1945 Magda Goebbelsová morfinem uspala a kyanidem otráвила všech šest svých dětí a poté sama rozkousla kyanidovou kapsli, přičemž Joseph Goebbels zvolil sebevraždu zastřelením.

Nicméně, jak nám historie ukazuje, zdaleka ne všichni byli ideji nacistické Říše oddáni tak, že by za ni byli ochotni zemřít. Ve skutečnosti bylo jen málo těch, kteří by položili svůj život na pomyslný oltář nacistické ideologie. Právě z tohoto důvodu vznikla potřeba možnosti úniku, skrývání se, změny identity ale primárně prosté sebezáchovy, tedy jakéhokoli způsobu jak si zachránit život, jak přežít. Zajisté se mohli nacističtí váleční zločinci pokusit ukrývat v Evropě, ale zde by tajně a pod změněnou identitou mohli pouze přežívat, nikoli plnohodnotně žít, tak jak byli zvyklí. Ideální oblastí se proto stala Jižní Amerika, kam se všichni nacističtí, ale také fašističtí váleční zločinci snažili uprchnout. Zde mohly uprchnuvší osoby, mezi nimiž nechyběly dokonce přední nacistické osobnosti, začít

¹⁶Peter HOFFMANN, *Claus Schenk von Stauffenberg. Životopis*, Praha 2010, s. 410.

¹⁷Tamtéž, s. 413.

doslova nový život, díky mnohým faktorům, kterým se budeme na následujících řádcích podrobně věnovat.

II.2. Předválečný zájem nacistického Německa o jihoamerický prostor

Území Jižní Ameriky bylo v hledáčku Německé říše již mnohem dříve, než bylo potřeba jako útočiště po prohrané válce. Je důležité mít na paměti, že nacisté si uvědomovali rozličné možnosti tohoto prostoru, tudíž o něj jevíli zájem. Již před vypuknutím druhé světové války, v letech 1935-1937, vedl německý geograf Otto Schulz-Kampfhenkel expedici k jihoamerickým řekám Amazonce a Jari. Otto Schulz, narozený v roce 1910, byl jediným potomkem továrníka Adolfa Schulze a Antonie Schulzové, rozené Kampfhenkelové. Díky tomu, že Ottův otec byl z pozice továrníka dobře situován, dokázal pro svého syna i přes nepříznivou situaci související s první světovou válkou a následnou poválečnou dobou zajistit kvalitní vzdělání. Mladý Otto vystudoval gymnázium a v roce 1929 nastoupil na univerzitu ve Freiburgu, kde se věnoval studiu přírodních věd, přičemž majoritním předmětem jeho studia se stala zoologie.

Již v roce 1930 podnikl Schulz svou první výpravu, když se vydal na sedmítýdenní cestu do Afriky, která později ještě více podnítila jeho zájem o obdobné výpravy a studijní cesty. V následujícím roce pokračoval aktivně ve výpravách po Evropě, konkrétně za studijním účelem navštívil jižní Francii, sever Španělska, Maďarsko, Švýcarsko a rovněž vedl výzkum na Baleárských ostrovech. Rok 1931 mimo již uvedené studijní cesty zasvětil teoretickým přípravám na první expedici větších rozměrů, kterou ještě v témže roce započal, když v prosinci zahájil expedici do Libérie, jež trvala až do května následujícího roku. Pro potřeby expedice vypracoval Memorandum motivů, cílů a struktury plánované zoologické studie, sbírky a filmová expedice do Libérie (tropická západní Afrika), od prosince 1931 do května 1932.

Rovněž si uvědomil, že pokud se chce stát jaksi známým pojmem, skutečně váženou osobností ve světě vědy, je nezbytně nutné, aby byl jasně identifikovatelný. Jelikož jeho skutečné jméno, tedy Otto Schulz, bylo velmi běžným jménem a skrývalo v sobě nebezpečí záměny s některým z četných jmenovců, připojil ke svému příjmení rodné příjmení své matky. Od nynějška tak vystupoval pod úsečným Schulz-Kampfhenkel. Ve vědeckých kruzích si na základě výše zmíněných expedic začal budovat obraz mladého dobrodruha, badatele cestujícího ve službách vědy, výzkumu a německé světové politiky. Jeho jméno se postupně stalo synonymem skutečně rozsáhlých kontaktů ve vědě, politice i tisku. V očích veřejnosti se, i přesto, že za celou dobu jeho kariéry nebyl pod své jméno schopen uvést

jedinou odbornou publikaci vědeckého charakteru, stal uznávaným vědcem a dobrodruhem, jehož snažení obohatilo sbírky Museum für Naturkunde (Přírodovědecké muzeum) a Museum für Völkerkunde (Etnologické muzeum, dnes Ethnologisches Museum) v Berlíně.

Po úspěchu spjatém s liberijskou expedicí se Schulz-Kampfhenkel začal připravovat na expedici další, která měla nabýt ještě větší váhy. Jedním ze zásadních okamžiků před samotným začátkem expedice byl rok 1934, v němž Schulz-Kampfhenkel získal pilotní licenci pro malá sportovní letadla. Jeho záměrem bylo využití letadla při další expedici, čímž by se mu otevřely mnohé další možnosti.¹⁸ Aby získal potřebný pilotní výcvik, vstoupil v roce 1933 do nacistické strany. Takto zdůvodnil Schulz-Kampfhenkel svůj vstup do nacistické strany spojencům v roce 1946.¹⁹

Počátkem roku 1935 spolu s Gerdem Kahlem, kterého znal právě z letecké školy, a s inženýrem Gerhardem Krausem začal Schulz-Kampfhenkel připravovat další expedici. Naskytla se mu totiž příležitost podniknout výpravu, jež by prozkoumala oblast kolem Amazonky, respektive kolem jejího přítoku, řeky Jari. Oblast zkoumání byla vytyčena mezi ústím řeky Jari a jejími prameny na hranici Brazílie s Francouzskou Guyanou.²⁰ V prvopočátcích plánování výpravy prosakovaly mezi veřejnost velice vágní informace o plánované výpravě, jež měla být poháněna naléhavým hladem po dobrodružství nebo snad touhou po vědění. Pravdou je, že v té době byl tropický deštný les v okolí řeky Jari čímsi, co bychom mohli nazvat prázdným místem na mapě vědy. Bezprostředním impulzem pro zahájení příprav na tuto expedici byl příslib významného finančního zdroje, kterým se stal slib movitého berlínského soukromého sběratele Julia Reimera v roce 1935.²¹

Během téměř šestiměsíční fáze příprav sám Schulz-Kampfhenkel vytyčil několik cílů, jež se stávaly oficiálními a především hlavními cíli v závislosti na tom, komu dané cíle právě prezentoval. Říšskému ministerstvu pro vědu po rozhovoru s Franzem Bachérem předložil výhradně zoologický program expedice, v němž měla být zmapována flora i fauna různých

¹⁸Holger STOECKER, *The riddle*, s. 162 – 168.

¹⁹L. F. SCHMIDT, *Final Interrogation Report Dr. Otto Schulz-Kampfhenkel, 25 April 1946*, National Archives Washington (NAW), Records of the Federal Bureau of Investigation (FBI), Record Group (RG) 65 (FBI Record Declassified under the Disclosure Act), File 57254, Section 001, Box 214 (Location 230/86/10/01).

²⁰Pro náčrt zkoumané oblasti viz příloha č. 1: Náčrt oblasti, která byla během německé expedice k jihoamerickým řekám Amazonce a Jari v letech 1935-1937 prozkoumávána, *Algemeen Handelsblad*, 14. 8. 1938.

²¹H. STOECKER, *The riddle*, s. 168 – 169.

biotopů v oblasti povodí Jari.²² V jiném kontextu stanovil další cíle, mezi nimiž bylo zaprvé „pořízení co nejrozmanitější muzejní sbírky prakticky neznámé fauny z džungle dosud neprozkoumaných přítoků řeky Amazonky,“²³ za druhé „natáčení filmových záznamů z průběhu expedice a její práce, ze života fauny a lidské populace těchto dosud z velké části neprozkoumaných oblastí tropických pralesů severní Brazílie“²⁴ a za třetí testování možnosti leteckého výzkumu džungle za použití malého hydroplánu.²⁵ Dalším cílem, kterého mělo být v rámci expedice dosaženo, bylo vytvoření mapy prozkoumané oblasti v měřítku 1: 10 000.²⁶

Po předložení cílů a plánů expedice získal Schulz-Kampfenkel další významnou oporu. Na rozdíl od jeho předešlé expedice do Libérie, která byla v podstatě individuálním podnikem, bylo rozhodnuto, že připravovaná expedice proběhne pod záštitou říšské vlády. S tím samozřejmě souviselo jak finanční, tak také materiální zabezpečení celého projektu. Pokusím-li se vyčíslit veškeré dary, které pro svou expedici Schulz-Kampfenkel získal, musím začít u nemalé částky 6 300 říšských marek (RM), jež mu byla darována soukromě, především od jeho rodiny. Od Říšského ministerstva pro vědu, vzdělání a lidovou výchovu získal 2 000 RM. Dalšími mecenáši expedice se staly Říšské ministerstvo s částkou 3 000 RM a Říšské ministerstvo propagandy, které přispělo 1 500 RM. Zároveň byl další příjem tvořen kontrakty s berlínskou vydavatelskou společností Ullstein Verlag (2 000 RM) a s německy píšícím brazilským tiskem, z něhož bych jako příklad mohl uvést *Deutsche Zeitung, Sao Paulo: Neue Deutsche Zeitung* a v neposlední řadě *Porto Alegre*. V návaznosti na třetí z cílů expedice, jež byl formulován výše, tedy s leteckým výzkumem džungle za použití malého hydroplánu, se k podpoře expedice přihlásilo i Říšské ministerstvo letectví. V podstatě zaštitilo v tomto ohledu plány expedice, když výpravě bezplatně poskytli lehký hydroplán typu Heinkel He-72 BW, díky němuž mohl Schulz-Kampfenkel prozkoumávat povodí řeky Jari z ptačí perspektivy.²⁷ Když Schulz-Kampfenkel obhajoval nezbytnost využití hydroplánu, odkazoval se na jeho vlastní zkušenosti z předcházející liberijské expedice. „Není pochyb o tom, že vědecké dobytí posledních nepřístupných přírodních krajín bude možné pouze s využitím všech výtobytků techniky. Toto poznání mi došlo před třemi lety, kdy mi hrozilo, že se se svou karavanou nosičů na břehu řeky Mahfa potopím v bažinatých

²²Týž, *Die Jagd*, s. 37 – 38.

²³Týž, *The riddle*, s. 168.

²⁴Tamtéž, s. 168.

²⁵H. STOECKER, *Die Jagd*, s. 37 – 38.

²⁶Renzo S. DUIN, *The Humble Ethnographer. Lodewijk Schmidt's Accounts from Three Voyages in Amazonian Guiana*, Leiden 2020, s. 21.

²⁷H. STOECKER, *Die Jagd*, s. 37 – 38.

*bažinách africké džungle. Komáři, horečka a vzpurní černoši dělali z pochodu muka. Každých pár hodin jsem viděl, jak se mezi kmeny stromů pohybuje široká hladina řeky džungle. Nikdo nevěděl, jak země před námi vypadá a zda skutečně vydá kořist, po které jsme šli. Pak mě jako blesk z čistého nebe napadla myšlenka, že tady by hydroplán měl nevyčísitelnou hodnotu.*²⁸ Rovněž podporu expedice vyjádřila zahraniční organizace Národně socialistické německé dělnické strany (NSDAP/AO). V návaznosti na tuto skutečnost nesly během expedice kanoe na předních i letoun Heinkel He-72 BW na ocasních plochách oficiální vlajku strany se symbolem svastiky.²⁹

Počátkem expedice se stal 13. červen 1935, když se její členové s veškerým vybavením nalodili v Hamburku na parník Nienburg, respektive Nienburg II³⁰ společnosti Nord-deutscher Lloyd. Do cílového přístavu Belém ve státě Pará, který leží v ústí řeky Amazonky, dorazili 6. července. Zde Otto Schulz-Kampfhenkel narazil na první potíže, jelikož brazilské úřady nebyly příliš nakloněny jeho projektu a nedaly expedici všechna potřebná oficiální povolení. Jisté antipatie pramenily z obav, že Schulz-Kampfhenkel by mohl být německý špión. Tyto obavy byly ještě více umocněny jeho záměrem použít při výzkumu tropického deštného lesa a celé oblasti řeky Jari hydroplán, přičemž úředníci v pozadí leteckého výzkumu viděli možnost tajného leteckého snímkování strategických oblastí.³¹ Tato skutečnost se reflektovala i do jednání Nizozemí, jež se rovněž obávalo německé špionáže na území dnešního Surinamu, které bylo pod nizozemskou správou jakožto zámořské území. Důkazem obav z možné špionáže v oblasti povodí řeky Jari, které přímo sousedí s jižní hranicí zmíněného území pod nizozemskou správou, jsou etnologické výpravy Lodewijka Juliaana Schmidta na hranicích Surinamu a Brazílie v letech 1940-1942. Den před začátkem

²⁸Týž, *The riddle*, s. 169 – 170.

²⁹R. S. DUIN, *c. d.*, s. 21 – 22; Tato skutečnost byla zachycena na fotografiích z expedice – viz příloha č. 2: Otto Schulz-Kampfhenkel stojící u lodi na řece Jari v roce 1937, Renzo S. DUIN, *The Humble Ethnographer. Lodewijk Schmidt's Accounts from Three Voyages in Amazonian Guiana*, Leiden 2020, s. 21.; a příloha č. 3: Hydroplán typu Heinkel He-72 BW, který byl použit během expedice vedené Schulz-Kampfhenkelem, <https://encrypted-tbn0.gstatic.com/images?q=tbn:ANd9GcSBNErdlWtjdfFkko3WNeXa8Sg7iYzrXKfWtA&usqp=CAU> (7. 4. 2023).

³⁰V některých zdrojích je mylně uvedena loď Nienburg bez řadového číselného značení. V tomto případě by se totiž jednalo o parník Nienburg I, který však již v roce 1919 byl postoupen Velké Británii jako válečná reparace a v roce 1921 přejmenován na loď Tamora. Ve skutečnosti se tedy jednalo o parník Niemburg s pořadovým označením II, který společnost Nord-deutscher Lloyd vlastnila od roku 1922 do roku 1940, kdy jej prodala společnosti Lloyd Argentino a parník byl později přejmenován na loď Belgrano.

S. SWIGGUM – M. KOHLI, *The Ships List*, <https://www.theshipslist.com/ships/lines/nglloyd.shtml> (10. 12. 2022).

³¹H. STOECKER, *Die Jagd*, s. 39.

výpravy, tedy 9. října 1940, obdržel Schmidt dokument se stupněm utajení „Geheim“ (Tajné), v němž velitel jednotek v Surinamu nařídil shromáždění všech dostupných zpravodajských informací. Lodewijk Schmidt měl sledovat německé kempy poblíž brazilsko-surinamské hranice, které vznikly v průběhu expedice vedené Schulz-Kampfenkelem. Otázky, na které měl Schmidt odpovědět, byly následující: *„Kolik tam bydlelo lidí? Kolik bílých mužů, žen a dětí? Kolik zde bylo místních obyvatel? Jaké druhy zbraní byly přítomny? Byly tam zásoby munice, a jestliže ano, tak kolik? Byli zdejší lidé Němci? A co celý den dělali? Převáželi ropu? Byl v kempu stožár a vlajka? Nakreslete vlajku. Létala do této oblasti letadla? Byla to běžná letadla nebo hydroplány? Jak často přilétala, jak dlouho tam zůstávala a proč?“*³² Je tedy velice pravděpodobné, že expedice Lodewijka Juliaana Schmidta byla především tajnou průzkumnou misí, která měla zmapovat nacistické aktivity na Brazilském území, spíše než čistě vědeckou etnologickou výpravou.

Vraťme se zpět k expedici Schulz-Kampfenkela. Po příjezdu do Belém jej čekalo jednání s brazilskými úřady. V předvečer odletu do Ria de Janeiro uskutečnil rozhovor pro deník *Gazeta de Noticias*, v němž uvedl: *„S letenkou do Ria jsem zde, abych se představil vládě a osobně obnovil svou žádost o licenci, abych uvítal své plány a morální pomoc ve prospěch tohoto důležitého díla německo-brazilské vědecké spolupráce. Pan guvernér Pará a úřady toho severního státu, stejně jako ti odtud, mě přijali s maximální laskavostí a doufám, že jakmile získám licenci zde v Riu, vrátím se do Belému během několika dní, letecky, abych zahájil svou práci.“*³³

Otto Schulz-Kampfenkel si byl vědom důležitosti toho, jak bude expedice prezentována veřejnosti. Neopomněl proto opakovaně zmínit cíle expedice, v nichž zdůrazňoval neskonalé přátelství mezi Brazílií a Německem a samozřejmý vědecký přínos pro oba státy. Budeme-li citovat konkrétní odpovědi Schulz-Kampfenkela v již zmíněném deníku, jež přinesl onen exkluzivní rozhovor, naše teze se potvrdí. *„Pokud jde o speciální vědecké cíle cesty, chci zdůraznit, že moji společníci a já jsme zoologové a vědečtí asistenti zoologie s odpovídajícími specializovanými kurzy. Proto hodláme studovat život zvířat ‚in loco,‘ nejlépe savců, obojživelníků a plazů. Výsledky těchto biologických studií budou publikovány ve vědecké monografii, která jistě zaujme kruhy brazilské a německé vědy. Dále hodláme usnadnit průběžné vydávání našich časopisů pro tisk obou zemí, abychom naši práci zprostředkovali co nejširšímu okruhu laické veřejnosti. Obzvláště mě těší, že jsem se v jiných*

³²R. S. DUIN, c. d., s. 24 – 26.

³³Gazeta de Noticias, 9. 8. 1935.

*částech světa a na svých studijních cestách nikdy nesetkal s tak přátelským a pozorným přijetím jako v Pará a zde, v krásném hlavním městě Brazílie, což mě naplňuje nadějí, že tato úzká spolupráce s brazilskými úřady povede k novým ocenitelným kulturním hodnotám pro oba národy.*³⁴

Zmíněné potíže se získáváním oficiálních povolení k expedici na území Brazílie se rozhodně nenesly v tak přátelském duchu německo-brazilské spolupráce, jak by se mohlo na první pohled zdát podle Schulz-Kampfhenkelova vyjádření v uvedeném interview. Ve skutečnosti se jednalo o problémy, které mohly snadno ohrozit celou existenci expedice. Dokonce německý vyslanec Arthur Schmidt Elskop poukázal na nedostatky v podobě nedostatečné přípravy výpravy, když prohlásil, že všechny tyto problémy by mohly být předem vyřešeny z Německa, pokud by si členové výpravy zjistili více o konkrétních podmínkách v cílové zemi. Otto Schulz-Kampfhenkel a jeho spolupracovníci byli ve své podstatě překvapeni „nečekaným“ požadavkem brazilských úřadů, které požadovaly odborný vědecký dohled a zaštitění expedice od obou stran. Na brazilské straně tuto povinnost převzala instituce Museu Nacional sídlící v Rio de Janeiru. Na německé straně se pod záštitu nad expedicí podepsal narychlo vzniklý Biologický institut císaře Viléma, který se tvářil jako renomované vědecké pracoviště, avšak ve skutečnosti existoval pouze formálně na papíře.³⁵

Dále si již dovolím odvrátit pozornost od samotného průběhu expedice, jelikož není předmětem práce. Mým cílem bylo na příkladě této, z daleka nepříliš známé, expedice demonstrovat předválečný zájem NSDAP, respektive v tomto případě NSDAP/AO o prostor Jižní Ameriky. Abych tuto kapitulu práce uzavřel, je nezbytné se proto podívat na výsledky, které expedice přinesla. Otto Schulz-Kampfhenkel hrdě prezentoval expedici jako zdařilou, přičemž plamenně prohlašoval, že: „*Všechny cíle byly splněny!*“³⁶ Nizozemské noviny *Algemeen Handelsblad* z neděle 14. srpna 1938 vynášely dosažení hlavního cíle, tedy dosažení horního toku řeky Jari a jejích přítoků za sedmáct měsíců, přičemž neopomněly zmínit podstatnou roli nejmodernějších výdobytků techniky v čele s hydroplánem. Mezi dalšími cíli, kterých bylo dosaženo je zmíněno vytvoření akustického slovníku domorodých indiánů z kmene Aparai. Mimo to činnost výzkumníků dala vzniknout mnoha nahrávkám písní a melodií na jednoduché nástroje, které podávají vynikající obraz o smyslu pro harmonii

³⁴Tamtéž, s. 4.

³⁵H. STOECKER, *Die Jagd*, s. 39 – 40.

³⁶Tamtéž, s. 47.

těchto primitivů a o jejich civilizační fázi vůbec.³⁷ Je zde tedy vyzdvihován vědecký přínos etnologickému bádání v otázce kmenů amazonských indiánů. Pokud bychom chtěli tento přínos konkretizovat, mohli bychom jej vyčíslit asi 1 500 etnologicky cennými předměty. Z hlediska biologických cílů expedice byl výsledkem soubor exemplářů kůží, lebek a koster asi 90 savců, několika stovek plazů a obojživelníků. Vytyčené geografické cíle byly rovněž naplněny zmapováním horního toku Rio Jari a jejího povodí.³⁸

Takovéto úspěchy byly prezentovány po návratu do Německa ve dvou rovinách, z nichž první se nesla v duchu velkého vědeckého úspěchu. Opakovaně byla expedice pojmenována jako první setkání s indiánskými kmeny Aparai, Wayapi a Wayana v oblasti povodí řeky Jari.³⁹ Ve skutečnosti toto prvenství však bylo pouze konstruováno, jelikož Otto Schulz-Kampfhfenkel jednoduše ignoroval mnohé vědecké výpravy, které mu předcházely.⁴⁰

Širokým masám veřejnosti byla expedice zprostředkována díky celovečernímu dokumentárnímu filmu *Rätsel der Urwaldhölle*, který se do našich kin dostal pod názvem *Tajemství amazonských pralesů*.⁴¹

Na druhé straně zde existovala rovina informací, která byla před veřejností utajována. Mezi informacemi, které měly být zapomenuty, byla skutečnost, že jeden z členů výpravy, pravděpodobně Gerd Kahle, navázal vztah s domorodou ženou, z něhož vzešla dcera Cesse. Dívka měla modré oči a mezi indiány byla přezdívána jako Alemoa, což znamená Němka.⁴² Dalším hmotným dědictvím expedice se stal velký dřevěný kříž se symbolem svastiky, který

³⁷Algemeen Handelsblad z 14. 8. 1938, s. 9.

³⁸H. STOECKER, *The riddle*, s. 174.

³⁹Týž, *Die Jagd*, s. 97 – 128.

⁴⁰Expedice, kterou vedl Otto Schulz-Kampfhfenkel rozhodně nebyla první výpravou Evropanů, která se dostala do zmíněného prostoru. Již v roce 1877 Jules Crevaux při honbě za zlatým El Doradem uskutečnil přechod pohoří Tumuc – Humac a dostal se až do pralesů kolem řeky Jari. V roce 1915 jenský rodák Hermann Curt Unckel Nimuendajú podnikl etnologickou výpravu, jejímž cílem bylo setkání s kmenem Aparai. Rovněž švýcarský etnolog Felix Speiser navštívil v roce 1924 vesnice domorodých indiánů Aparai, odkud přivezl rozsáhlou sbírku, jež je dnes součástí sbírek basilejského muzea. Schulz-Kampfhfenkel nebyl dokonce ani prvním, kdo použil pro expediční výzkumné účely hydroplán. Již v roce 1924 Alex Hamilton Rice, Silvino Santos a Theodor Koch-Grünberg spolupracovali na expedici, při níž za použití hydroplánu mapovali jihoamerický prales v oblasti Rio Branco.

Týž, *The riddle*, s. 174.

⁴¹Jan POLÁK, *Tajemství amazonských pralesů*, Filmová kartotéka: týdeník pro kulturní využití filmu 1, 1939, č. 50, s. 3.

⁴²Cristovão LINS, *Jari. 70 anos de história*, Almeirim 1991, s. 60.

se tyčí nad hrobem jednoho z členů výpravy. Jak nápis na kříži objasňuje, Joseph Greiner zde zemřel 2. ledna 1936 na malárii.⁴³

V neposlední řadě byl rovněž utajován hlubší politický význam expedice, který Otto Schulz-Kampfhenkel našel, respektive převzal a vydával za svůj. V roce 1939 Heinrich Peskoller totiž přišel s myšlenkami, které se týkaly ovládnutí Francouzské a Britské Guyany Německem. Jeho projekt pracoval s využitím obrovské surovinové základny, kterou tato oblast bezesporu poskytovala. Rovněž by zde podle Peskollera „*mohl vidce ukázat světu, co znamená německá kolonizace!*“ Mimo jiné počítal i s vybudováním námořní základny, která by měla strategicky výhodnou polohu, díky níž by mohla kontrolovat import a export v této oblasti v případě války. Tyto poznatky se staly zajímavými pro Heinricha Himmlera, který v návaznosti na ně požádal Schulz-Kampfhenkela o jeho vyjádření. Otto Schulz-Kampfhenkel pohotově reagoval tím, že myšlenky převzal a začal je vydávat za svůj projekt, který vypracoval během expedice do Amazonie. V onom projektu adresovaném Himmlerovi navrhoval dvě území, která byla předurčena jako „*imigrační a osidlovací oblasti pro nordickou mistrovskou rasu.*“ Prvním z těchto dvou území, jež navrhoval, byla Sibiř, avšak ta byla pro Německo zapovězena, dokud bylo zapotřebí německo-sovětského paktu o neútočení. Tudíž do popředí vystupovalo území druhé, jímž byla právě Jižní Amerika. Kromě ekonomických důvodů, z nichž by budoucí Třetí říše mohla profitovat, neopomněl navrhnout strategický plán přímé okupace Guyan. „*Menší koloniální síla 150 až 300 mužů, vybavená lehkými zbraněmi, mohla být nasazena z ponorek na brazilském severním pobřeží.*“ Avšak celý Projekt Guyana se zařadil pouze mezi nezrealizované projekty, za něž byl Schulz-Kampfhenkel odměněn pouze poděkováním Himmlera.⁴⁴ Na další vývoj v souvislosti s jihoamerickým územím si museli nacisté ještě počkat.

⁴³H. STOECKER, *Die Jagd*, s. 44; Pro fotografii zmíněného kříže viz příloha č. 4; Kříž se symbolem svastiky nad hrobem Josepha Greinera, Holger STOECKER, *The riddle of hell's jungle. Otto Schulz-Kampfhenkel's expeditions to the primeval forests of Liberia and the Amazon during the 1930s*, in: Joshua A. Bell – Alison K. Brown – Robert J. Gordon (edd.), *Recreating first contact. Expeditions, anthropology and popular culture*, Washington D. C. 2013, s. 173.

⁴⁴Tamtéž, s. 64 – 66.

II.3. Nacisté a Brazílie

Zprvu se jako ideální stát, který by se později stal útočištěm pro prchající nacisty, jevila Brazílie. Po prohře Německa v první světové válce se německé postavení zásadně změnilo. Původní obraz Němců zobrazoval silné kolonizátory a průkopníky, od nichž se především očekávalo, že svou všeobecnou technickou, vědeckou, kulturní a morální vyspělostí posunou Brazílii kupředu. Německý obraz sebe samého po roce 1918 se proměnil ve viktimizaci německého národa, přičemž ještě větší váhu nabral pojem Volksgemeinschaft. Právě tento pojem byl chápán jako lidové společenství či národní společenství, v němž všichni členové německého lidu tvořili homogenní celek, a tudíž sdíleli stejný osud. Z toho pramenilo ztotožnění jednotlivce se společností, přičemž veškeré její problémy přebíral jednotlivec za své.⁴⁵ V souvislosti s tímto pojmem bývá ještě často uváděn termín Auslandsdeutschtum, který označuje společenství Němců mimo hranice německého státu. Při konkretizaci významu tohoto termínu lze jeho podstatu definovat jako problémy, zájmy, naděje, obavy a ambice německých kulturních skupin žijících v zahraničí. Již v roce 1936 John Baptist Wolf na univerzitě v Missouri upozorňoval na podceňování závažnosti Auslandsdeutschtum, pocitu sounáležitosti, ale především jednotné nespokojenosti Němců v zahraničí.

Ve skutečnosti právě v Německu tato myšlenka nabývala důležitosti, což dokazuje vznik mnohých institutů, jejichž úkolem bylo, jak mimo jiné definoval v roce 1934 říšský ministr Karl Alexander von Müller, „*prohloubit a zažehnout německé lidové vědomí... a posílit přesvědčení našich bojujících lidí stejné rasy, že za nimi stojí stateční a dobří lidé.*“⁴⁶ Mezi tyto instituty lze zařadit Ellsass-Lothringischen Institut ve Frankfurtu nad Mohanem, Institut für Forschung des deutschen Volkstums in Süden und Südosten v Mnichově nebo Deutsches Ausland Institut ve Stuttgartu, který nově svůj zájem zaměřil na problémy Němců žijících právě za hranicemi Říše. Na základě institucionálního zázemí a dokonce podpory vlády vznikl tichý předpoklad, že se německému nacionalismu povede lépe než před a během první světové války. J. B. Wolf své obavy dokonce formuloval jako iredentismus, což lze definovat jako politický projev národů nespokojených se svými geografickými hranicemi. Tato nespokojenost může vést až ke snahám o anexi části jiného státu, na jehož území žije

⁴⁵Frederik SCHULZE, *Auslandsdeutschtum in Brazil (1919–1941). Global Discourses and Local Histories*, German History 33, 2015, s. 405 – 422.

⁴⁶John Baptist WOLF, *Auslanddeutschtum. A problem of Collective Security*, World Affairs 99, 1936, s. 154 – 159, zde s. 157.

národnostní menšina patřící k nespokojenému státu.⁴⁷ Výroky podněcující národní sounáležitost se doslova hrnuly ze všech stran. Prezident Lidového sněmu pro Němce v zahraničí VDA (Volksbund für das Deutschtum im Ausland) Hans Steinacher přišel se stanoviskem, že „*německý lid z celého světa je jako celek napaden svými nepřáteli a musí se jednotně bránit.*“⁴⁸ Z toho pramenila zcela přirozená obava z ohrožení trvalé kolektivní bezpečnosti.

Dnes již panuje převážná shoda, že Němce mimo říši nebylo možné ignorovat. Německé menšiny v zahraničí v kontextu nacismu a nacistické zahraniční politiky lze považovat za jakousi „pátou kolonu“ či počáteční kořeny pro pozdější vznik emigračních sítí.⁴⁹

Z počátku se z německého pohledu situace v Brazílii vyvíjela příznivě. V roce 1930 se na základě puče, kdy byly popřeny výsledky voleb, dostal k moci Getúlio Vargas. Z pozice prezidenta, v níž později ve svých rukou soustředil legislativní i exekutivní moc a nabyl tak absolutní moc, usiloval o modernizaci Brazílie, přičemž mu vzorem byla Výmarská republika a poté nacistické Německo. V roce 1937 využil pokusu komunistů o puč a vyhlásil Estado Novo (Nový stát), jenž byl autoritářským režimem. V Brazílii se tehdy začaly objevovat vazby na italský fašismus i německý nacismus. Z této pro-německé orientace Brazílie jednoznačně profitovala na poli ekonomiky, ale poté se vztahy obrátily. Poté, co se Brazílie odmítla postavit na stranu mocnosti Osy, začala se více orientovat na spolupráci se Spojenými státy, z níž podle vyvíjející se situace ve válce mohla profitovat ještě výrazněji.⁵⁰ I přes to však Německo svůj zájem o brazilské území neopustilo.

Uvnitř Brazílie totiž fungoval celý systém německé špionáže pracující v rámci operace Bolívar.⁵¹ Hlavní osobností německé špionáže byl Johannes Siegfried Becker, který byl, pod

⁴⁷Tamtéž, s. 154 – 159.

⁴⁸Hans STEINACHER, *Deutsches Volkstum. Deutscher Lebensraum*, Hamburg 1934, s. 15 – 17; Frederik SCHULZE, *c. d.*, s. 414.

⁴⁹John HIDDEN, *The Weimar Republic and the Problem of the Auslanddeutsche*, *Journal of Contemporary History* 12, 1977, s. 273 – 289.

⁵⁰Neill LOCHERY, *Brazil. The fortunes of war – World War II and the Making of Modern Brazil*, New York 2014, s. 16 – 19; H. STOECKER, *The riddle*, s. 169.

⁵¹Operace Bolívar byla kódovým označením pro špionážní činnost Německa v Latinské Americe během druhé světové války, kterou realizovala sekce VI D 4 zpravodajské služby Sicherheitsdienst (SD). Mezi agenty pracujícími v rámci operace Bolívar nalezneme jména: Johannes Siegfried Becker (krycím jménem Sargo), Gustav Albrecht Engels (Alfredo), námořní a letecký přidělenec v Chile Ludwig von Bohlena (Bach), námořní atašé v Riu de Janeiro Hermann Bohny (Strýček Ernest), vojenský přidělenec v Buenos Aires a Riu de Janeiro generál Niedefuhr, námořní atašé v Buenos Aires kapitán Dietrich Niebuhr (Diego) a námořní zpravodajec Herbert von Heyer (Humberto).

krycím jménem Sargo, zodpovědný za většinu špionážních akcí na území Jižní Ameriky. Becker byl nejdříve poslán jako agent do Buenos Aires v květnu roku 1940, ale brzy byl odhalen, tudíž byl v ještě v září téhož roku přesunut do Brazílie. Zde navázal kontakt s Gustavem Albrechtem Engelsem (krycím jménem Alfredo), výkonným ředitelem firmy Allgemeine Elektrizitaets Gesellschaft, který utvořil jednu z nejvýznamnějších špionážních buněk působících v Brazílii.⁵² Podnětem pro zahájení činnosti bylo jeho setkání s poručíkem Vrchního velení wehrmachtu (OKW) Jobstem Ravenem. Setkání proběhlo v janovském hotelu Columbus 9. září 1939 a v průběhu byl Engels rekrutován pro získávání strategických informací o lodní dopravě, ekonomice, válečné výrobě, vojenských pohybech a vnitřní politice. Postupem času vznikla rozsáhlá síť agentů, kteří v utajení pomocí radiových vysílačů předávali OKW informace o dění v Brazílii i Spojených státech. Dne 18. března 1942 byl Gustav Albrecht Engels zatčen v Riu de Janeiru, čímž byla rozbita činnost jedné z hlavních špionážních jednotek na západní polokouli.

Spletitá síť agentů byla postupně odhalována, přesto však mnoho německých agentů z této rozsáhlé organizace, pro FBI známé jako Rádio CEL, zůstalo utajeno a i nadále zajišťovalo snahy nacistického Německa na území Brazílie.⁵³ Kromě zmíněného Rádía CEL v Brazílii fungovaly ještě další tři špionážní buňky s tajnými vysílacími stanicemi. Byly to LIR v Riu de Janeiro, CIT v Recife a třetí skupina dvou agentů Fritze Noaka a Herberta Wintersteina poblíž města Santos.⁵⁴ Jejich přesnou lokalizaci i začlenění do systému nacistické komunikace na jihoamerickém kontinentu graficky znázornilo FBI, což svědčí o tom, že v těchto záležitostech projevovaly Spojené státy určitý zájem a následně byly velice dobře informované.⁵⁵ Po rozbití Rádía CEL však bylo rozhodnuto, že centrum německé špionáže v Jižní Americe bude přeneseno do Buenos Aires, odkud bude navázáno přímé

David P. MOWRY, *German Clandestine Activities in South America in World War II*, National Security Agency/Central Security Service Archives, United states cryptologic history, Series IV, Volume 3, inv. č. 3525901, s. 8.

⁵²Tamtéž, s. 7.

⁵³*Radio CEL. Albrecht Gustav Engels Brazil Espionage*, National Archives and Records Administration, NSG Central Depository, Crane, CNSG Library, kart. 77, sign. 38.

⁵⁴David P. MOWRY, *c. d.*, s. 8.

⁵⁵Viz příloha č. 5: Diagrammatic illustration of nazi communication system in Latin America, National defense charts, 5. 12. 1941, <https://archive.org/details/FBI-Chart-Nazi-Latin-America/07-communication-system-latin-america.jpg> (10. 3. 2023).

rozhlasové spojení s Německem,⁵⁶ jelikož Brazílie zaujala nepřátelský postoj, když se postavila na stranu Spojenců a 22. srpna 1942 vyhlásila Německu a Itálii válku.⁵⁷

⁵⁶David P. MOWRY, *c. d.*, s. 8.

⁵⁷Zpráva Franklina D. Roosevelta prezidentovi Getúliovi Vargasovi, *Vyhlášení války v Brazílii*, in: Gerhard Peters – John T. Woolley (edd.), The American Presidency Project, <https://www.presidency.ucsb.edu/node/210823> (9. 2. 2023).

II.4. Argentina a Juan Domingo Perón

Naopak velice nakloněný byl nacistům režim v Argentině, což z ní učinilo ideální místo pro pozdější útočiště. Je však důležité nastínit, jak dynamický byl vývoj dění v Argentině. Dne 4. června 1943 uskutečnila skupina armádních důstojníků vedená plukovníkem Arturem Rawsonem státní převrat, když svrhla vládu pětadvacátého prezidenta Ramóna Castilla. Tento převrat se však neobešel bez převzetí moci silou, přičemž se na něm podílelo deset tisíc vojáků, kteří během puče obsadili ulice Buenos Aires. Rawson se prohlásil prezidentem a sestavil nový kabinet vlády, s čímž evidentně nesouhlasili rozzuření vojenští důstojníci sdružení do Grupo de Oficiales Unidos (GOU).⁵⁸ Po třech dnech v prezidentském úřadu byl Rawson taktéž svržen a nahrazen Pedrem Pabem Ramírezem, jenž se tak stal v pořadí dvacátým sedmým prezidentem Argentiny. Ramírez, ačkoli ve funkci prezidenta vydržel „jen“ necelých osm měsíců dokázal vytvořit a upevnit tajné diplomatické styky a vazby s nacistickým Německem, což se během následujícího vývoje ukázalo jako klíčové.⁵⁹

Postupně se však stále více zvětšoval diplomatický nátlak Spojených států amerických na Argentinu. Když již nebylo možné tomuto tlaku nadále odolávat, došlo k zdánlivě důležitému zlomu ve vzájemných vztazích Německa a Argentiny, kterým bylo přerušení diplomatických styků s Hitlerovou vládou dne 26. ledna 1944.⁶⁰ V souvislosti s touto skutečností se zvedla vlna nevole, která vyústila v pozdější postup proti prezidentovi Ramírezovi. V noci 24. února 1944 proběhla schůzka čelních představitelů armády, kde pod nátlakem Pedro Pablo Ramírez abdikoval ve prospěch viceprezidenta generála Edelmira Juliána Farrella, jenž se následujícího dne ujal prezidentského úřadu.⁶¹ Ramírez svou abdikaci

⁵⁸Grupo de Oficiales Unidos (GOU) byla založena v únoru roku 1943. Ve své podstatě se jednalo o tajný spolek v rámci armády, jehož účelem bylo vytvoření silné skupiny, která by mohla mít možnost zasahovat do utváření politiky v Argentině. Skrze tuto skupinu tak dokázala argentinská armáda promlouvat do vlády v zemi. Ústřední výbor GOU se skládal z devatenácti plukovníků a majorů, z nichž se dále vyčleňoval Výkonný výbor tří, který byl tvořen Juanem Domingem Perónem, Emiliem Ramírezem a Enriqueem P. Gonzalezem. GOU byla de facto skutečnou skrytou vládní mocí v Argentině, což dokládá skutečnost, že prezident Rawson i Ramírez byli spíše loutkami, které GOU mohla kdykoliv svrhnout. Rovněž zisk politické moci plukovníkem Perónem byl výsledkem jeho vedení GOU a kontroly nad ní.

FBI files related to Juan Domingo Peron (1895-1974), National Security Archive, inv. č. 1484999-0, Section 03, s. 40 an.

⁵⁹Guy WALTERS, *Hunting Evil. How the Nazi War Criminals Escaped and the Hunt to Bring Them to Justice*, London 2009, s. 110 – 111.

⁶⁰Dokument CIA-RDP62-00865R000300030004-4, *German Nationalist and Neo-nazi activities in Argentina*, s. 8, https://ia802802.us.archive.org/14/items/germannationalistandneo-naziactivitiesinargentina/cia-rdp62-00865r000300030004-4_0.pdf (19. 1. 2023).

⁶¹FBI files related to Juan Domingo Peron (1895-1974), National Security Archive, inv. č. 1484999-0, Section 03, s. 40 an.

zdůvodnil slovy, že je „*unaven intenzivní prací na vládnutí*.“⁶² Do popředí se však stále více dostával Juan Domingo Perón, který byl ve skutečnosti již předtím jakousi šedou eminencí s poměrně velkou mocí. Nyní byl Perón ministrem války a viceprezidentem, což mu ještě více umožnilo kontrolovat dění v Argentině a postupně koncentrovat moc do svých rukou.⁶³ Tuto skutečnost si samozřejmě dobře uvědomovala i americká tajná služba, která v ní viděla první kroky Peróna k prezidentskému křeslu.⁶⁴

Stejně závratným tempem jako Perónova moc vzrůstal i nadále nátlak na argentinskou vládu ze strany Spojených států. V několika zprávách CIA bylo uvedeno, že „*prezident Farrell je jak blízkým přítelem Peróna, tak jeho obdivovatelem*,“ a tudíž „*je Farrell snadno ovlivnitelný plukovníkem Perónem*.“⁶⁵ Americká diplomacie cílila především na vypovězení války mocnostem Osy ze strany Argentiny a na uspořádání argentinských svobodných voleb, za což měla být Argentina přijata do nově vznikající Organizace spojených národů. Argentinská vláda na tyto podmínky přistoupila a dne 27. března 1945 vyhlásila válku Německu a Japonsku.⁶⁶ Naplněn byl i požadavek na svobodné volby. Dne 6. července 1945 prezident Farrell veřejně oznámil, že se brzy budou konat volby, v nichž bude zaručeno, že nedojde k žádnému podvodu a prezidentský úřad bude obsazen na základě lidové volby.⁶⁷

K uspořádání voleb však došlo až v únoru následujícího roku. Ačkoli se plukovník Juan Domingo Perón veřejně distancoval od jakýchkoli úmyslů být kandidátem na prezidenta v nadcházejících volbách, dobře informovaný ředitel FBI John Edgar Hoover již v dubnu roku 1945 pracoval s informacemi o kandidatuře Peróna a plánované volební kampani.⁶⁸ Americká tajná služba viděla v Perónovi určitou formu nebezpečí. Byla si dobře vědoma skutečnosti, že „*plukovník Perón a jeho hnutí musí být považováni za živou politickou sílu v Argentině. Podle tamějších pozorovatelů politického dění, kteří věří, že by mohl získat prezidentský úřad v nadcházejících volbách, se vliv jeho neofašismu rozšíří po celém zbytku Jižní Ameriky. Události posledních týdnů [listopad roku 1945], v nichž byly použity metody vlády pevnou rukou a zastrašování v rámci peronistické demonstrace síly a organizačních technik, vytvořily*

⁶²Joseph A. PAGE, Perón. A biography, New York – Toronto 1983, s. 60.

⁶³Robert J. ALEXANDER, The Peron era, New York 1965, s. 24.

⁶⁴FBI files related to Juan Domingo Peron (1895-1974), National Security Archive, inv. č. 1484999-0, Section 03, s. 49.

⁶⁵FBI files related to Juan Domingo Peron (1895-1974), National Security Archive, inv. č. 1484999-0, Section 03, s. 66.

⁶⁶J. A. PAGE, *c. d.*, s. 78.

⁶⁷Tamtéž, s. 100.

⁶⁸Zpráva Johna Edgara Hoovera Frederickovi B. Lyonovi z 30. 4. 1945, National Security Archive, inv. č. 1484999-0, Section 03, s. 59.

nevyhnutelné podezření, že fašistické a nacistické ruce z Evropy sahají až sem a řídí zdejší růst neofašismu pod Perónem. Pro mnohé, kteří byli v Evropě ve dvacátých a třicátých letech, je vzestup Peróna reminiscencí dráhy Mussoliniho a Hitlera. Perón formálně realizoval svou novou techniku získávání podpory od dělníků tím, že rezignoval v armádě. Ve všech jeho nejnovějších projevech se vypořádával jako ochránce dělnické třídy, zastávce utlačovaných a chudých.“⁶⁹

Díky takové podpoře ze strany mas voličů bylo jasné, že je Juan Domingo Perón na cestě k vítězství ve volbách. Spojené státy americké se proto snažily před samotnými volbami Peróna za každou cenu zdiskreditovat v očích veřejnosti. Iniciativu v této záležitosti převzal velvyslanec Spruille Braden,⁷⁰ který v telegramu pro americkou ambasádu v Buenos Aires shrnul svůj pohled na dění v Argentině. Peronismus se mu jevil jako prostá replikace fašismu a nacismu, která se po vzoru Mussoliniho a Hitlera oddává obdobným formám vlády. Ve vzestupu fašistických tendencí po obratu v průběhu války, který, jak jsem již zmínil, nastal u Stalingradu a v bojích u Tripolisu, spatřoval americký velvyslanec jediné logické vyústění současné situace. Podle Bradena argentinstí fašisté zůstávali ve stínu, dokud existovala možnost vojenského vítězství nacistického Německa, jelikož by je toto vítězství vyneslo k moci bez jakéhokoli rizika. V okamžiku kdy bylo všem zcela jasné, že porážka Německa je nevyhnutelná, si argentinská vláda i jejich němečtí nacističtí poradci uvědomili, že se argentinský fašismus musí otevřeně chopit moci, aby mohl být fašismus zachován.⁷¹ Ve snaze pošpinit za každou cenu argentinské vládnoucí kruhy a postavu Peróna zašel Washington ještě dále, když připravil dokument, jenž měl naklonit volby proti Perónovi.

Zpráva uveřejněná 17. února 1946 známá jako Modrá kniha proklamovala v pěti základních bodech jakousi formu spolupráce mezi Argentinou a italským fašismem

⁶⁹FBI files related to Juan Domingo Peron (1895-1974), National Security Archive, inv. č. 1484999-0, Section 04, s. 92 – 96.

⁷⁰Spruille Braden byl velice schopný diplomat, který byl jmenován americkým velvyslancem v Argentině v návaznosti na pojmání Argentiny jako hrozby pro USA, a ve snaze realizovat na ni diplomatický nátlak. Úřad velvyslance vykonával od 21. května roku 1945 do 23. září téhož roku. Braden byl znám jako velmi přímočarý člověk, který se nikdy nevyhýbal překážkám, ale naopak šel skrze ně. Rovněž mohl těžit z cenných diplomatických zkušeností, když byl předtím velvyslancem v Kolumbii a na Kubě. Již od chvíle jmenování do úřadu mu bylo nepochybně jasné, že jeho hlavním úkolem bude přimět Argentinu, aby se vrátila od vojenské diktatury zpět k dodržování ústavnosti. Braden proto zaujal vyhraněný opoziční postoj vůči Perónovi, který toho během své předvolební kampaně náležitě využil, když vymyslel frázi „Braden nebo Perón“. Tato fráze nechyběla v žádném Perónově projevu, dominovala na většině plakátů a stala se hlavním heslem jeho kampaně, tudíž se volby de facto zúžily na volbu „Braden nebo Perón“.

Robert D. CRASSWELLER, *Perón and the enigmas of Argentina*, New York 1987, s. 140 – 180.

⁷¹Tamtéž, s. 141 – 142; J. A. PAGE, *c. d.*, s. 52.

i německým nacismem. Již v úvodu je Argentina, potažmo Perón a skupina jeho přívrženců, konfrontována se skutečnostmi, že „1. Členové vojenské vlády spolupracovali s nepřátelskými agenty v důležité špionáži a za dalšími účely poškozujícími válečné úsilí Organizace spojených národů; 2. Nacističtí vůdci, skupiny a organizace se spojili s argentinskými totalitními skupinami, aby vytvořili nacisticko-fašistický stát; 3. Členové vojenského režimu, kteří ovládali vládu od června roku 1943, se spikli s nepřítelem, aby podkopali vlády v sousedních zemích, a aby zničili jejich spolupráci se Spojenci, ve snaze je sjednotit do pro-Osového bloku; 4. Následná argentinská vláda chránila nepřítele v ekonomických záležitostech, aby zachovala průmyslovou a obchodní moc Osy v Argentině; 5. Následná argentinská vláda se spikla s nepřítelem, aby získala zbraně z Německa.“⁷² Perón okamžitě napadl Bradena za intervenci do argentinských voleb a vydal svazek vyvracející všechna vznesená obvinění, jenž vzdával hold argentinské vlajce svým názvem Modrá a bílá kniha.⁷³ Perónova pohotová reakce znamenala to, že se uvedené snahy Washingtonu nesetkaly s výraznějším úspěchem. V prezidentských volbách, které se konaly 24. února 1946, byl Juan Domingo Perón zvolen prezidentem Argentiny, když získal 52,4 % hlasů.⁷⁴

Perón z postu prezidenta pokračoval v cestě utajené spolupráce mezi Argentinou a Německem, kterou mu již zčásti vytyčili jeho předchůdci. Sám nespátroval nic nemorálního na fašistické a nacistické ideologii, a proto pokračoval v utajených vřelých vztazích.⁷⁵ Zároveň je však nutné zdůraznit, že Perón a peronismus jako takový, nikdy nesdíleli Hitlerův antisemitismus ani Mussoliniho nadšení pro válku.⁷⁶ Každopádně již od doby mezi roky 1931 a 1938, kdy působil jako vojenský atašé v Itálii a Německu, inklinoval k totalitním ideologiím, čehož si byla americká CIA dobře vědoma. Navíc v jedné ze zpráv se CIA pozastavuje nad otázkou, kdo mohl Perónovi poskytnout pět nebo šest milionů pesos potřebných k realizaci volební kampaně. O odpovědi údajně nikdo nepochyboval, jelikož bylo jasné, že tyto prostředky získal z nacistického kapitálu v Argentině.⁷⁷ Perón byl tudíž svým způsobem nacistům zavázán a chystal se zmíněnou laskavost oplatit. Svou vděčnost projevil

⁷²Blue Book on Argentina: Consultation among the American Republics with respect to the Argentine Situation. Memorandum of the United States Government, New York 1946, s. 1.

⁷³R. D. CRASSWELLER, c. d., s. 180.

⁷⁴Marisabel Brás CASTRO, *A Chronology of the Public Career of Perón*, in: Frederick C. Turner – José Enrique Miguens (edd.), *Juan Perón and the reshaping of Argentina*, Pittsburgh 1983, s. 249.

⁷⁵J. A. PAGE, c. d., s. 88.

⁷⁶Frederick C. TURNER, *The Cycle of Peronism*, in: Frederick C. Turner – José Enrique Miguens (edd.), *Juan Perón and the reshaping of Argentina*, Pittsburgh 1983, s. 8.

⁷⁷Dokument CIA-RDP62-00865R000300030004-4, *German Nationalist and Neo-Nazi activities in Argentina*, s. 9, https://ia802802.us.archive.org/14/items/germannationalistandneo-naziactivitiesinargentina/cia-rdp62-00865r000300030004-4_0.pdf (25. 1. 2023).

tím, že byl ochoten pomoci prchajícím nacistům a nabídnout jim útočiště v Argentině. Tuto tezi potvrzuje hned několik Perónových veřejných projevů. Jako příklad jsem vybral projev při příležitosti přivítání německého velvyslance Hermanna Terdengeho v roce 1952, kdy Perón oblečený do uniformy generála prohlásil: „*My, kteří máme tu čest nosit tuto uniformu, nikdy nezapomeneme a nikdy nemůžeme splatit obrovský dluh vděčnosti, který dlužíme našim starým druhům z německého wehrmachtu.*“⁷⁸ Obdobné prohlášení učinil 14. února 1953, když řekl: „*My nezapomínáme, a ani nikdy nezapomeneme na toto přátelství, ať už jsou nepředvídatelné události běhu času a života jakékoli. Naši staří němečtí druzi znají naši náklonnost a naše vzpomínky na dobré i zlé.*“⁷⁹

Kromě pocitu závazanosti rovněž projevoval jakousi lítost nad osudy některých nacistů. Jakožto bývalý vojenský důstojník odsuzoval norimberský soudní tribunál, který pohoršoval jeho vojenské smýšlení. Z jeho pohledu soudní procesy dehonestovaly vysoce postavené postavy v armádě, v nichž však on sám neviděl válečné zločince, a tudíž tyto procesy označil za hanebnost.

Měl však i mnohem praktičtější důvody k provádění politiky otevřených dveří pro nacisty. Spolu s nacisty se do Argentiny dostal především velký kapitál. Někteří uprchlí Němci zde založili své vlastní firmy, případně pobočky německých firem, což vedlo k hospodářskému vzestupu. V neposlední řadě mohla Argentina profitovat taktéž ze skutečnosti, že mezi uprchlými nacisty byli někteří špičkoví vědci a technici, kteří se mohli zasloužit o rozvoj státu, což by se opět pozitivně projevilo na poli ekonomickém.⁸⁰

V některých situacích se může zdát, že navenek diplomatické vztahy mezi Argentinou a Německem v době během a po druhé světové válce kolísaly. Pravdou však je, že jistá forma spolupráce či minimálně náklonnosti zde přetrvávala a oba státy zůstaly pevnými, i když tajnými, přáteli. Argentinsko-německé vztahy potají vzkvétaly, přičemž se ukázalo, že Argentina je mimořádně pohostinná k uprchlíkům, kteří s sebou přinášeli dluhopisy, devizy, zlato a šperky.⁸¹

⁷⁸Tamtéž, s. 9 (25. 1. 2023).

⁷⁹Tamtéž, s. 10 (25. 1. 2023).

⁸⁰J. A. PAGE, *c. d.*, s. 88.

⁸¹G. WALTERS, *c. d.*, s. 110 – 111.

II.5. Případ Ernesta Paula Hoppeho

Jakousi skrytou podstatu těchto vztahů nám může podhalit zatčení argentinského Němce Ernesta Paula Hoppeho. Hoppe cestoval se svou ženou na lodi SS Monte Albertia ze španělského Bilbaa do Buenos Aires, když byl 14. října 1943 zatčen při zastávce v Gibraltaru. Úspěch na jeho zatčení si připsala britská tajná služba MI6, která již předtím byla informována, že Hoppe ve skutečnosti podnikal tajnou misi pro německou tajnou službu abwehr. Varování přišlo od ONI (The Office of Naval Intelligence) z Washingtonu, které explicitně vyjádřilo, že „*Ernst Hoppe je členem německé vojenské špionážní služby od roku 1936.*“⁸² Spolu s touto zprávou byla MI6 varována, že „*poslední dva roky je tento subjekt spojován s pašováním cenných papírů ukradených nacisty v okupovaných zemích a přivezených tajně do Argentiny.*“⁸³

Nepochybně nejdůležitější však bylo odhalení skutečné podstaty jeho mise, kterou vojenská zpravodajská služba Námořnictva Spojených států vyjádřila slovy: „*Účelem současné cesty subjektu je zajistit v Argentině ochranu majetku vysokých nacistických přívrženců, kteří plánují útěk do Argentiny po pádu hitlerismu v Německu.*“⁸⁴ Po zatčení Hoppe setrval až do 26. října v Gibraltaru, odkud byl převezen do London Oratory School.⁸⁵ Pod tímto krycím názvem se ve skutečnosti skrýval tábor 001. Toto byla běžná praxe britské Secret Intelligence Service (SIS), jež zde provedla prvotní výslechy a především potřebné lékařské kontroly.⁸⁶

Od 29. října byl Ernesto Hoppe internován v táboře 020 v Latchmere House v jihozápadním Londýně, což bylo ve své podstatě specializované výslechové středisko pro zajaté německé agenty. Zprvu se Hoppe zatvrzele držel svého fiktivního příběhu, který britské tajné službě předložil. Cestu do Argentiny zdůvodňoval přáním, aby se jeho prvorozené dítě, jež bylo očekávané v únoru roku 1944, narodilo právě tam. S věrohodným příběhem se dokázal stát jedním z nejzatvrzelejších případů, které byly v táboře 020 řešeny. Kromě informací s nulovou vypovídací hodnotou neprozradil vůbec nic a neustále popíral jakýkoli

⁸²Zpráva CX/12723/153 z 10. 10. 1943, National Archives of the United Kingdom, Records of the Security Service, The Security Service: Personal (PF Series) Files, German Intelligence Agents and Suspected Agents, inv. č. KV 2/2636_2, s. 114.

⁸³Tamtéž, s. 114.

⁸⁴Tamtéž, s. 114.

⁸⁵Interim report on the case of Ernesto Hoppe, National Archives of the United Kingdom, Records of the Security Service, The Security Service: Personal (PF Series) Files, German Intelligence Agents and Suspected Agents, inv. č. KV 2/2636_1, s. 70.

⁸⁶Bernard O'CONNOR, *Operation Lena and Hitler's plots to blow up Britain*, Gloucestershire 2017, s. 26.

kontakt s abwehrem či jinou německou tajnou službou. Hoppe odmítal při výsleších spolupracovat, jelikož si stále udržoval určitou naději na útěk a následnou pomoc argentinské ambasády.

Jistá příležitost se mu naskytla v souvislosti se zhoršením jeho zdravotního stavu. Dne 25. listopadu 1943 se jeho zdravotní stav zhoršil natolik, že bylo nutné jej převést do Royal Herbert Hospital ve Woolwichi, kde podstoupil chirurgický zákrok, aby se vyhnul nebezpečí rakoviny. Když se 13. prosince po předchozí operaci dostatečně zotavil, podařilo se mu odstranit jednu z tyčí okenních mříží a drátěné pletivo a z nemocničního pokoje utékl. Na útěku, jak později přiznal, se pokoušel o jediné. Chtěl kontaktovat argentinského velvyslance a svou manželku, proto připravil celkem čtyři dopisy. První dva byly určeny pro velvyslance, třetí argentinskému konzulovi a poslední jeho manželce, avšak ten byl adresovaný manželce jeho švagra. Poté směřoval k otci Montgomerymu z převorství Christchurch Eltham, který mu poskytl telefon. Hoppe se tak dokázal spojit s argentinskou ambasádou, avšak vedl hovor pouze se sekretářkou a velvyslancovou dcerou. Mezitím otec Montgomery pojal podezření a varoval Scotland Yard, který Ernesta Hoppeho zatkl a po dvou a půl hodinách na úniku navrátil do výslechového tábora 020.⁸⁷

Zprvu po návratu byl Hoppe v táboře 020 ignorován, ale od 16. prosince 1943 začal sám dávat najevo, že by mohl poskytnout určité informace, které dosud zatajoval. Skutečný zvrat však přinesl až výslech, který vedl velitel tábora 020 podplukovník Robert Stephens. Ten sám v pozdější zprávě uvedl: *„Měl dojem, že by mohl zemřít, ale byl zmatený, protože byl úplně ignorován. Jeho neklid rostl a možná si myslel, že by bylo moudré dobrovolně poskytnout trochu informací, ale kolik a jak pravdivých by nikdo kromě něj nemohl určit. Pak se však výborně sešly dvě docela náhodné okolnosti. V první řadě přišel Hoppemu dopis od jeho ženy. Za druhé argentinská ambasáda nereagovala na Hoppeho zoufalou prosbu o intervenci. Ukázal jsem Hoppemu dopis od jeho ženy, ale odmítl jsem mu ho nechat přečíst. Jeho nervy napjaté jeho pozoruhodnými zkušenostmi povolily a propukl v nekontrolovaný pláč. To ho rozzlobilo, ale než se stačil vzpamatovat, řekl jsem mu, že ho jeho ambasáda opustila. Jeho reakce byla završena, a proto se rozhodl pomoci svým vězňům v naději, že*

⁸⁷Interim report on the case of Ernesto Hoppe, National Archives of the United Kingdom, Records of the Security Service, The Security Service: Personal (PF Series) Files, German Intelligence Agents and Suspected Agents, inv. č. KV 2/2636_1, s. 70.

snad získá nějakou odpovídající výhodu.“⁸⁸ Od této chvíle Ernesto Hoppe během dvouhodinového výslechu poskytl všechny informace týkající se jeho minulosti a především jeho tajné mise pod hlavičkou abwehru.

Jeho úkolem bylo zajistit převoz finančních prostředků a rezerv osobností z řad prominentních nacistů do Argentiny. Přibližně čtyřicet beden mělo být na jihoamerický kontinent tajně převezeno ponorkou, přičemž celý náklad měl být podle plánu vyložen v noci z masopustního pondělí 21. února na úterý 22. února 1944, tedy během karnevalového období. Toto datum bylo pečlivě vybráno proto, že během bouřlivých karnevalových oslav bývá na pobřežních cestách velký provoz a doprava beden z místa vylození by nevzbudila podezření. Neméně pečlivě bylo vybráno i místo přistání ponorky, kterým se mělo stát El Rancho. Tato lokalita vzdálená asi 180 kilometrů jihozápadním směrem od Buenos Aires, byla vhodná díky tomu, že se v širokém okruhu nevyskytovalo žádné město ani vesnice. Bylo zde pouze několik opuštěných budov a stará restaurace ležící více než půl kilometru od pobřeží, kde měl být náklad tajně vyložen.

Nyní již k samotným převáženým bednám. Některé z nich byly označeny písmenem A. Ty měly být předány bance, přičemž Hoppe předpokládal, že pravděpodobně Banco Alemán Transatlántico v Buenos Aires. Bedny označené písmenem B byly zároveň označeny jako „křehké“ měly být doručeny jistým bratrům Schmidtovým do Villa Balestero vzdálené asi osm kilometrů od argentinského hlavního města. Pod písmenem C byly přepravovány krabice určené pro Kurta Baumgartena, adresované na Florida District rovněž v Buenos Aires. Právě ty označené jako C měly údajně mít největší vypovídací hodnotu a být tak politicky nebezpečné, tudíž se Hoppe přirozeně domníval, že se v nich ukrývaly důležité stranické dokumenty. V ostatních pak pravděpodobně byly dluhopisy, devizy, zlato a šperky. Všechny bedny měly být z ponorky naloženy na třítunové nákladní auto a převezeny do cílových míst. Při výsleších Hoppe nikdy nebyl schopen určit přesnou hodnotu nákladu, ale předpokládal, že nemohla být nižší než 10 000 000 RM. Z tohoto příkladu jasně vyplývá, že nacisté cítili politické klima v Argentině jako příznivé, a tudíž se pokoušeli již během války vyvézt část svého jmění na argentinské území a připravit si tak půdu pro případný útěk.⁸⁹

⁸⁸Hlášení Roberta Stephense z Campu 020 z 20. 2. 1944, Records of the Security Service, The Security Service: Personal (PF Series) Files, German Intelligence Agents and Suspected Agents, inv. č. KV 2/2636_1, s. 60.

⁸⁹Interim report on the case of Ernesto Hoppe, National Archives of the United Kingdom, Records of the Security Service, The Security Service: Personal (PF Series) Files, German Intelligence Agents and Suspected Agents, inv. č. KV 2/2636_1, s. 96 – 100.

III. Po roce 1945

III.1. Struktura imigrační sítě, její vznik a fungování

V návaznosti na výše uvedené skutečnosti, které znamenaly nepochybnou náklonnost argentinského režimu k nacistické imigraci a schopnost ji financovat, je důležité přiblížit podobu imigrační sítě. Rozhodl jsem se opět její podobu demonstrovat na Argentíně, jakožto státu, u něhož byla tato síť nejrozvinutější a nejpropracovanější, a kam v důsledku toho směřovalo nejvíce prchajících válečných zločinců. Jak již bylo zmíněno, po pozatýkání agentů ze skupiny Rádía CEL se centrum německé špionáže definitivně přesunulo do Buenos Aires v květnu 1943.⁹⁰ Tím byla zajištěna komunikace mezi Berlínem a zdejšími Němci, kteří zde v hojném počtu žili. Nyní je nezbytně nutné zaměřit se na to, kdo vlastně tito lidé byli a jak se vůbec do Argentiny dostali.

Na první pohled se může zdát, že německá menšina v Argentíně byla tou nejpočetnější, avšak pravda je odlišná. Ve skutečnosti počet argentinských Němců narozených v Německu činil 59 415 osob, což se zdá nepatrné ve srovnání s italskou menšinou čítající 780 000 osob. Z diagramatické ilustrace FBI týkající se populace Argentiny je jasně patrná velikost i rozmístění německého obyvatelstva v rámci tohoto státu, přičemž výsadní postavení zaujímá region Misiones.⁹¹ Rovněž patrná je však i skutečnost, že ačkoli německá menšina nebyla nejpočetnější menšinou v zemi, byla rozhodně tou nejsilnější. Hlavní hrozbou v očích amerických tajných služeb byli němečtí nacisté, kteří se koncentrovali v hlavním městě a jeho okolí. Jejich počet FBI odhadovalo na 30 000 mužů, z nichž 20 000 dokonce utvořilo jakýsi samozvaný úderný oddíl.⁹² Buenos Aires bylo označeno za hlavní město nacismu v Argentíně. Kromě nacistické špionáže se stalo centrálou nacistické strany a nacistické propagandy. FBI toto označila za nebezpečí, které souvisí se všemi nacistickými

⁹⁰David P. MOWRY, *c. d.*, s. 8.

⁹¹Viz příloha č. 6: Diagrammatic illustration of nazi activities in Argentina. Population figures – recent estimates, National defense charts, 5. 12. 1941, <https://archive.org/details/FBI-Chart-Nazi-Latin-America/14-argentina-activities.jpg> (10. 3. 2023).

⁹²Viz příloha č. 7: Diagrammatic illustration of nazi activities in Argentina. Numerical comparison of foreign-born with military forces, National defense charts, 5. 12. 1941, <https://archive.org/details/FBI-Chart-Nazi-Latin-America/13-argentina-activities.jpg> (10. 3. 2023).

aktivitami v Jižní Americe, protože argentinská vláda podnikla jen málo opatření ke kontrole aktivit zdejších nacistů.⁹³

Všechna síla a moc, z nichž pramenily obavy, pocházely z dokonale propracované organizace. Zprvu o naplnění německých zájmů v Argentině usilovala zahraniční organizace Národně socialistické německé dělnické strany (NSDAP/AO). Auslandsorganisation však byla 15. května 1939 v rámci postupu argentinské vlády proti infiltraci totalitarismu zakázána. Její činnost byla následně, 8. srpna téhož roku, obnovena pod hlavičkou Federace německých dobročinných a kulturních společností (Federación de los Círculos Alemanes de Beneficencia y Cultura),⁹⁴ jejímž prvním prezidentem se stal Ludwig Freude, který byl považován za nacistického muže číslo jedna v Argentině. Přesto však byly nacistické zájmy přísně sledovány argentinskou policií, což vedlo k tomu, že v roce 1942 nacistická činnost přešla pod záštitu nově vzniklé Unión Germánica. Ministerstvo zahraničí Spojených států amerických si bylo dobře vědomo možnosti, že by takovéto skupiny mohly sloužit jako jakési buňky pro znovuzrození nacismu.⁹⁵

Důležitou roli v celém systému rovněž hrály německé firmy⁹⁶ v Argentině, které se ukázaly jako jeden z nejmocnějších nástrojů nacistů k průniku do tamějších poměrů. Skrze nacifikované firmy mohli nacisté získat de facto téměř úplný monopol nad obchodem s Německem. Německé firmy byly nuceny spolupracovat v tom smyslu, že musely přispívat na financování propagandy, zapůjčovat svá zařízení pro tisk propagandistických tiskovin. Mimo to dokonce pomáhaly při pašování strategických materiálů do Evropy. V neposlední

⁹³Viz příloha č. 8: Diagrammatic illustration of nazi danger points in Latin America, National defense charts, 5. 12. 1941, <https://archive.org/details/FBI-Chart-Nazi-Latin-America/03-danger-points-latin-america.jpg> (10. 3. 2023)

⁹⁴V některých pramenech bývá o Federaci německých dobročinných a kulturních společností referováno jakožto o Německé společnosti vzájemné pomoci.

Dokument CIA-RDP62-00865R000300030004-4, *German Nationalist and Neo-nazi activities in Argentina*, s. 16, https://ia802802.us.archive.org/14/items/germannationalistandneo-naziactivitiesinargentina/cia-rdp62-00865r000300030004-4_0.pdf (13. 2. 2023).

⁹⁵Tamtéž, s. 16 – 17.

⁹⁶Ve skutečnosti v čele německých firem v Argentině, které podpořily vznik imigrační sítě, stály hlavní osobnosti z řad argentinských nacistů. Ludwig Freude stál v čele společnosti General de Construcciones, druhý muž tamějšího nacismu Richard Staudt vedl firmu Staudt y Cía. Příklad fungování německých firem ve spleťtém systému nacistické imigrace jsem se rozhodl ilustrovat na firmě A. M. Delfino y Cía. V čele této firmy stál Antonio Delfino, který byl pro americké tajné služby známý z podezření nápomoci Německu již během první světové války. Jeho firma nabídla pomocnou ruku Německu i ve druhé světové válce a po ní, když poskytovala prostory pro setkávání německých agentů a skladování propagandistického materiálu. Rovněž firma A. M. Delfino y Cía zajistila krytí Wilhelma Langeho, aby rekrutoval a vycvičil německé agenty. Tamtéž, s. 16 – 17.

řadě shromažďovaly obchodní informace a poskytovaly německým agentům cenné krytí v podobě zaměstnání. Roli, kterou ony firmy sehrály, si dovolím objektivně shrnout jako klíčovou. Pomoc, kterou poskytly vznikající imigrační síti v Argentině, měla nevyčíslitelnou hodnotu. V této oblasti byl průnik nacismu v Argentině tak hluboký, že nebyl vůbec narušen vojenskou porážkou Německa ve druhé světové válce. Muži, kteří stáli v čele německých firem, měli i nadále velký vliv na argentinskou vládu, která v důsledku toho nepodnikala žádné kroky proti nacifikaci a zmíněné firmy tak mohly vynakládat nemalé prostředky na podporu nacistických operací na území Argentiny. Důležitou roli ve financování nacistické imigrace sehrály německé banky v Argentině Banco Alemán Transatlántico a Banco Germánico de la América del Sud.⁹⁷

Výše jsem rozebral skutečnosti, které umožnily vznik imigrační sítě. Nyní se však zaměřím na její hlavní část, kterou tvořili do ní začlenění lidé. Samozřejmě se na imigraci z velké části podíleli již zmínění němečtí agenti i někteří členové německé menšiny žijící v Argentině. Ačkoli agentů podle zpráv CIA pracovalo v Argentině v průběhu války celkem 257, což není zanedbatelný počet, situace na začátku války byla zcela odlišná.⁹⁸ Vznikající nacistická síť v Argentině rozhodně potřebovala nějaký výraznější příliv osob řádně oddaných nacistické ideologii i snu o Třetí říši. Jistá příležitost se naskytla hned na počátku války během námořní bitvy u ústí Rio de La Plata.

Dne 13. prosince 1939, došlo ke střetu německé lodi Admiral Graf Spee třídy Deutschland⁹⁹ s britskými sesterskými loděmi Ajax a Achilles a těžkým křižníkem Exeter. V boji byl Admiral Graf Spee těžce poškozen a před jeho kapitánem Hansem Langsdorffem vyvstalo těžké rozhodnutí, zda s lodí zamíří do neutrálního montevidejského přístavu nebo do vzdálenějšího Buenos Aires, které bylo, jak jsem již několikrát výše zmínil, Německu

⁹⁷Tamtéž, s. 17 – 18.

⁹⁸Tamtéž, s. 19.

⁹⁹Lodní třída Deutschland vznikla jako reakce na podmínky Versailleské mírové smlouvy z roku a jejího článku V., jenž byl námořní klauzulí. Tento článek, který byl podepsán 28. června 1919, značně omezoval počet lodí německého námořnictva a zároveň stanovoval tonážní limity výtlaku pro jednotlivé třídy. Německé námořnictvo, tehdy ještě Reichsmarine, proto rozhodlo o vytvoření lodí nové třídy, které by nepřesáhly stanovený limit výtlaku 10 000 tun. Vznikl tak zcela nový typ lodí, který Němci označovali jako Panzerschiffe, jenž reprezentovaly lodě Deutschland, Admiral Scheer a Admiral Graf Spee. Tyto lodě nebylo možné kategorizovat jako bitevní lodě ani jako křižníky, jelikož daným kategoriím neodpovídaly svým výtlakem, pancéřováním a výzbrojí. Ve skutečnosti všechny tři lodě měly tajně výtlak větší, než byla maximální povolená hodnota. I přesto si však vysloužily od Britů posměšné označení „kapesní bitevní loď“, pod nímž se s těmito loděmi můžeme rovněž setkat.

Miloš HUBÁČEK, *c. d.*, s. 13 – 15; Gustavo A. URUEÑA, *c. d.*, s. 4.

příznivě nakloněno.¹⁰⁰ Nakonec se rozhodl plout do uruguayského Montevidea, jelikož rozdíl mezi přístavy činí přibližně 112 námořních mil, což odpovídá vzdálenosti 207 kilometrů.¹⁰¹ Důvodem pro toto rozhodnutí se stala skutečnost, že by plavba s poškozenou lodí, která byla navíc stále pronásledována britskými křižníky, byla zbytečně riskantní.¹⁰²

Podle mezinárodního práva mohl Graf Spee kotvit v neutrálním přístavu nejdéle po dobu 24 hodin, během nichž mu bylo umožněno provést opravy, které byly považovány za nezbytné, aby byla loď schopna plavby.¹⁰³ Ve skutečnosti však uruguayská vláda poskytla Admirálu Graf Spee lhůtu 48 hodin, jíž byla v případě potřeby ochotna prodloužit, aby mohly být provedeny potřebné opravy.¹⁰⁴ Tato situace vyvolala rozruch v podobě diplomatického nátlaku Velké Británie na uruguayskou vládu a následného jednání Uruguaye s Německem. Svědectví přináší telegram amerického vyslance Edwina C. Wilsona ministroví zahraničních věcí Spojených států amerických Cordellu Hullovovi. Wilson informuje, že „*Guani*¹⁰⁵ *pro mě nechal poslat v 9 hodin. Řekl, že dnes odpoledne strávil 3 hodiny rozhovorem s německým ministrem. Snažil se získat prohlášení ministra, že Graf Spee bude respektovat uruguayské zákony, a buď odejde zítra v 8 hodin večer, nebo bude internován. Ministr se odmítl zavázat a trval na tom, že na opravy je potřeba více času. [...] Guani řekl, že je přesvědčen, že pokud Spee do zítřejší 8. hodiny večerní nenajde příležitost vyklouznout, bude vzdorovat*

¹⁰⁰M. HUBÁČEK, *c. d.*, s. 53.

¹⁰¹https://1url.cz/@app.searoutes.com_routing_UYMVD (19. 2. 2023)

¹⁰²Angus KONSTAM, *c. d.*, s. 75 – 80.

¹⁰³Zmíněné podmínky stanovovala Haagská úmluva XIII z 18. října 1907, která se týkala práv a povinností neutrálních mocností v námořní válce. Kapitán Langsdorff se odvolával konkrétně články 12, 14 a 17. Článek 12 říká, že „*pokud zákonodárství neutrální mocnosti nestanoví jinak, není dovoleno válečným lodím zůstávat v přístavech, kotvištích nebo teritoriálních vodách zmíněné mocnosti déle než dvacet čtyři hodin, s výjimkou případů, na které se vztahuje tato úmluva.*“ 17. článek deklaruje, že „*v neutrálních přístavech a kotvištích mohou válčící válečné lodě provádět pouze takové opravy, které jsou nezbytně nutné k tomu, aby byly způsobilé k plavbě, a nesmí žádným způsobem zvyšovat jejich bojovou sílu. Místní úřady neutrální mocnosti rozhodnou, jaké opravy jsou nutné, a ty musí být provedeny s co nejmenším zpožděním.*“ Jedinou výjimku v omezeních stanovuje článek 14, který říká, že „*válečná loď nesmí prodloužit svůj pobyt v neutrálním přístavu nad povolenou dobu s výjimkou poškození nebo nepřítzň počasí.*“

Rights and Duties of Neutral Powers in Naval War (Hague Convention XIII), October 18, 1907, s. 732 – 733 <https://nsarchive.gwu.edu/document/18533-national-security-archive-rights-and-duties> (20. 2. 2023).

¹⁰⁴Bernard G. NOBLE – Ralph E. PERKINS, *Memorandum of Trans-Atlantic Telephone Conversation Between Mr. Wilson in Montevideo and Mr. Duggan in Washington z 14. 12. 1939*, in: Bernard G. Noble – Ralph E. Perkins (edd.), *Foreign Relations of the United States Diplomatic Papers 1939. The American Republics Volume V*, Washington 1957, s. 91 – 93.

¹⁰⁵Alberto Guani, uruguayský ministr zahraničních věcí mezi roky 1939 a 1943 <https://oac.cdlib.org/findaid/ark:/13030/kt238nf2z6/> (20. 2. 2023).

*internaci.*¹⁰⁶ Admiral Graf Spee stále nebyl bojeschopný, avšak podle nového ultimáta měl opustit vody montevidejského přístavu nejpozději 17. prosince ve 20:00 hodin. Kapitán Langsdorff se proto rozhodl pro potopení lodi, aby se nedostala do rukou nepřítele. Nejdříve zničil všechny důvěrné dokumenty, kódové knihy a tajné technologické vybavení určené pro řízení palby. Posléze dal pokyn k rozmístění náloží k zásobníkům munice a dvě hodiny před vypršením ultimáta se loď vydala na svou poslední plavbu.¹⁰⁷ Admiral Graf Spee zakotvil přibližně ve vzdálenosti 11 kilometrů od pobřeží a v 19:55 hodin nálože explodovaly.¹⁰⁸

Z hlediska této práce je však stěžejní osud námořníků lodi Graf Spee. Všichni důstojníci a námořníci se nalodili na palubu německého parníku Tacoma, odkud byli přeloženi na remorkéry a různé menší lodě, na nichž byli přepraveni do Buenos Aires.¹⁰⁹ Po příjezdu argentinská vláda urychleně rozhodla o internaci všech členů posádky.¹¹⁰ Americký velvyslanec v Argentině nastalou situaci hodnotí slovy, že „*vláda je nepochybně zmatená, pokud jde o způsob internování tak velkého počtu, a dosud nebylo dosaženo žádného rozhodnutí o umístění.*“¹¹¹ Následně, dne 4. dubna 1945, pod tlakem diplomacie mocností nabyli internovaní členové posádky status válečných zajatců.¹¹² Avšak v praxi se vůbec nic

¹⁰⁶Bernard G. NOBLE – Ralph E. PERKINS, *Telegram amerického vyslance v Uruguayi Edwina C. Wilsona ministrovi zahraničních věcí Spojených států amerických Cordellu Hullovi ze 16. 12. 1939*, in: Bernard G. Noble – Ralph E. Perkins (edd.), *Foreign Relations of the United States Diplomatic Papers 1939. The American Republics Volume V*, Washington 1957, s. 102.

¹⁰⁷A. KONSTAM, *c. d.*, s. 80 – 87.

¹⁰⁸Bernard G. NOBLE – Ralph E. PERKINS, *Telegram amerického vyslance v Uruguayi Edwina C. Wilsona ministrovi zahraničních věcí Spojených států amerických Cordellu Hullovi ze 17. 12. 1939*, in: Bernard G. Noble – Ralph E. Perkins (edd.), *Foreign Relations of the United States: Diplomatic Papers 1939. The American Republics Volume V*, Washington 1957, s. 105.

¹⁰⁹Tíž, *Telegram amerického vyslance v Uruguayi Edwina C. Wilsona ministrovi zahraničních věcí Spojených států amerických Cordellu Hullovi z 18. 12. 1939*, in: Bernard G. Noble – Ralph E. Perkins (edd.), *Foreign Relations of the United States: Diplomatic Papers 1939. The American Republics Volume V*, Washington 1957, s. 106.

¹¹⁰Internován byl rovněž parník Tacoma, jenž porušil 1. článek Haagské úmluvy XIII a v souladu s námořním právem byl prohlášen za pomocné válečné plavidlo. Když ve lhůtě 24 hodin neopustil montevidejský přístav byl následně 1. ledna 1940 internován.

Bernard G. NOBLE – Ralph E. PERKINS – Gustave A. NUREMBERGER, *Dopis uruguayského vyslance Josého Richlinga ministrovi zahraničních věcí Spojených států amerických Cordellu Hullovi z 3. 1. 1940*, in: Bernard G. Noble – Ralph E. Perkins – Gustave A. Nuremberger (edd.), *Foreign Relations of the United States: Diplomatic Papers 1940. General Volume I*, Washington 1959, s. 682.

¹¹¹Bernard G. NOBLE – Ralph E. PERKINS, *Telegram amerického velvyslance v Argentině Normana Armoura ministrovi zahraničních věcí Spojených států amerických Cordellu Hullovi z 19. 12. 1939*, in: Bernard G. Noble – Ralph E. Perkins (edd.), *Foreign Relations of the United States: Diplomatic Papers 1939. The American Republics Volume V*, Washington 1957, s. 107.

¹¹²Ralph E. PERKINS – Everett S. GLEASON – Fredrick AANDAHL, *Hromadný telegram náměstka ministra zahraničních věcí Spojených států amerických Deana Gooderhama Achesona diplomatickým zástupcům v amerických republikách ze 4. 4. 1945*, in: Ralph E. Perkins – Everett S. Gleason – Fredrick Aandahl (edd.), *Foreign Relations of the United States: Diplomatic Papers 1945. The*

nezměnilo a začaly se objevovat zprávy o tom, že tito váleční zajatci požívají neobvyklých výsad.¹¹³ Nad touto skutečností se v jednom ze svých telegramů ministři zahraniční Spojených států Jamesi F. Byrnesovi rozhořčil velvyslanec Spruille Braden, když napsal, že „námořníci z Grafu Spee, ačkoli jsou údajně váleční zajatci, dostávají stejné svobody, jaké jim byly dříve poskytovány jako internovaným, zatímco téměř 50 s argentinskými manželkami bylo zcela osvobozeno od internace.“¹¹⁴ Naopak argentinské úřady i přes nátlak britských diplomatů, kterým se zdál jejich přístup laxní¹¹⁵ a přes odhodlání amerického velvyslance učinit radikálnější kroky¹¹⁶, v některých případech dokonce napomáhaly útěku bývalých členů posádky.¹¹⁷

V únoru 1946 bylo 811 bývalých členů posádky Admirála Grafu Spee repatriováno, avšak 230 ještě před tímto datem uteklo.¹¹⁸ Tito muži sehráli klíčovou roli při budování základů imigrační sítě v Argentině. Díky situaci nastalé potopením Grafu Spee se najednou do jihoamerického prostoru dostal velký počet osob, které byly de facto vojáky. Jejich přítomnost byla k nezaplacení právě v době, kdy argentinské nacistické podzemí soustředilo

American Republics Volume IX, Washington 1969, s. 374; Tíž, *Telegram náměstka ministra zahraničních věcí Spojených států amerických Deana Gooderhama Achesona americkému velvyslanci ve Spojeném království Johnu Gilbertu Winantovi z 5. 4. 1945*, in: Ralph E. Perkins – Everett S. Gleason – Fredrick Aandahl (edd.), *Foreign Relations of the United States: Diplomatic Papers 1945. General The United Nations Volume I*, Washington 1967, s. 199 – 200.

¹¹³Tíž, *Memorandum Eugena A. Gilmora z Division of River Plate Affairs W. S. Lockwoodovi a Georgi H. Butlerovi z Division of American Republic Affairs z 28. 6. 1945*, in: Ralph E. Perkins – Everett S. Gleason – Fredrick Aandahl (edd.), *Foreign Relations of the United States: Diplomatic Papers 1945. The American Republics Volume IX*, Washington 1969, s. 386 – 388.

¹¹⁴Tíž, *Telegram amerického velvyslance v Argentině Spruille Bradena ministři zahraničních věcí Spojených států amerických Jamesi F. Byrnesovi z 11. 7. 1945*, in: Ralph E. Perkins – Everett S. Gleason – Fredrick Aandahl (edd.), *Foreign Relations of the United States: Diplomatic Papers 1945. The American Republics Volume IX*, Washington 1969, s. 455 – 456.

¹¹⁵Ralph E. PERKINS – Almon R. WRIGHT – David H. STAUFFER, *Telegram amerického velvyslance v Argentině Normana Armoura ministři zahraničních věcí Spojených států amerických Cordellu Hullovi z 16. 6. 1943*, in: Ralph E. Perkins – Almon R. Wright – David H. Stauffer (edd.), *Foreign Relations of the United States: Diplomatic Papers 1943. The American Republics, Volume V*, Washington 1965, s. 526 – 527.

¹¹⁶Ralph E. PERKINS – Everett S. GLEASON – Fredrick AANDAHL, *Telegram amerického velvyslance v Argentině Spruille Bradena ministři zahraničních věcí Spojených států amerických Jamesi F. Byrnesovi z 26. 6. 1945*, in: Ralph E. Perkins – Everett S. Gleason – Fredrick Aandahl (edd.), *Foreign Relations of the United States: Diplomatic Papers 1945. The American Republics Volume IX*, Washington 1969, s. 463 – 464.

¹¹⁷Bernard G. NOBLE – Ralph E. PERKINS, *Memorandum o konverzaci mezi vikomtem Halifaxem a náměstkem ministra zahraničí Sumnerem Wellesem z 13. 2. 1942*, in: Bernard G. Noble – Ralph E. Perkins (edd.), *Foreign Relations of the United States: Diplomatic Papers 1942, General: the British Commonwealth, the Far East Volume I*, Washington 1960, s. 311 – 312.

¹¹⁸Everett S. GLEASON, *Balance Sheet of Argentine Elimination of Non-Economic Axis Subversive Influences z 10. 4. 1946*, in: Everett S. Gleason (ed.), *Foreign Relations of the United States 1946. The American Republics Volume XI*, Washington 1969, s. 241 – 244.

veškeré své snahy na pomoc nacistickým uprchlíkům a nacistickému kapitálu, aby se v této oblasti usadili a zajistili tak přežití či dokonce opětovný rozmach nacistické ideologie.¹¹⁹ Jako konkrétní příklad jejich aktivit uvedu argentinské demonstrace ze 17. října 1945, které byly ve své podstatě jedněmi z kroků k vynesení Juana Dominga Peróna k moci. Bývalí námořníci z lodi Admiral Graf Spee vyšli, jakožto zaměstnanci německé firmy Bayer, do ulic a vyzbrojeni střelnými zbraněmi a jistým druhem obušku nazývaným jako Blackjack, se zasloužili o prosazení německých zájmů.¹²⁰

¹¹⁹Ralph E. PERKINS – Everett S. GLEASON – Fredrick AANDAHL, *Korespondence amerického zmocněnce v Argentině Edwarda L. Reeda s ministrem zahraničních věcí Spojených států amerických Edwardem Stettiniusem Jr. z 10. 5. 1945*, in: Ralph E. Perkins – Everett S. Gleason – Fredrick Aandahl (edd.), *Foreign Relations of the United States: Diplomatic Papers 1945. The American Republics Volume IX*, Washington 1969, s. 457 – 460.

¹²⁰Dokument CIA-RDP62-00865R000300030004-4, *German Nationalist and Neo-nazi activities in Argentina*, s. 9, https://ia802802.us.archive.org/14/items/germannationalistandneo-naziactivitiesinargentina/cia-rdp62-00865r000300030004-4_0.pdf (22. 2. 2023).

III.2. Katolická církev a krysí stezky

Neméně důležitou roli při útěcích nacistů do Jižní Ameriky sehrála katolická církev. Jednou z vůdčích osobností v této záležitosti, kterou můžeme považovat za „prototyp vatikánské kolaborace s nacismem,“ se stal rakouský titulární biskup a rektor německé koleje Santa Maria dell' Anima Alois Hudal.¹²¹ Jedná se o velice složitou a dynamickou postavu dějin, jejíž osud by vydal na samostatnou monografii, avšak jsem si jist, že by toto jméno nemělo chybět, alespoň ve zkratce, v této práci. Když jsem zmínil jistou komplikovanost a dynamiku této osobnosti, je důležité si uvědomit, že v roce 1934 Hudal opakovaně poukazoval na negativní stránky NSDAP, konkrétně jeho myšlenky rasismu a vypjatého nacionalismu. Dne 7. října 1934, v dopise adresovaném prefektovi Svatého oficia kardinálovi Donatovi Sbaretimu, Hudal požadoval odsouzení těchto myšlenek ze strany Vatikánu. Nedlouho poté, v říjnu 1936, však vydal svou knihu *Základy nacionálního socialismu*, v níž v podstatě obdivoval nacistický antisemitismus a antikomunismus. V této knize našel jisté zalíbení dokonce samotný Adolf Hitler, který s představou nutnosti spojení mezi nacisty a katolíky uvažoval nad jednotným postupem proti jejich společnému úhlavnímu nepříteli, proti komunismu.¹²² Na první pohled se může zdát, že Vatikán poskytoval pomoc všem, kteří byli katolíky a zároveň antikomunisty, tudíž v důsledku toho, že vědomě napomáhal nacistům při úniku před spravedlností.¹²³ Zde je důležité zdůraznit, že veškeré takovéto jednání ze strany katolické církve se pravděpodobně odehrávalo bez vědomí a podpory papeže Pia XII.¹²⁴

Ve skutečnosti byla katolická církev největší samostatnou organizací zapojenou do nelegálního pohybu emigrantů přes území Itálie do Jižní Ameriky. Tuto skutečnost si Vatikán ospravedlňoval jako prosté šíření víry a snahu pomoci každému bližnímu svému, tedy každé osobě bez ohledu na národnost nebo politické přesvědčení, pokud je tato osoba katolíkem. Přesto však nemohla katolická církev v těchto záležitostech postupovat sama a musela určitou formou spolupracovat s Mezinárodním výborem Červeného kříže, který byl další organizací, která sehrála klíčovou roli ve vydávání cestovních dokumentů na falešné jméno pro přecházející nacisty.

¹²¹Marek ŠMÍD, *Vatikán a italský fašismus 1922 – 1945*, Praha 2018, s. 163.

¹²²Týž, *Vatikán a německý nacismus 1923 – 1945*, Praha 2019, s. 134 – 135.

¹²³Dopis Vincenta La Visty Herbertu J. Cummingsovi z 15. 5. 1947, *Illegal emigration movements in and through Italy*, <https://archive.org/details/letter-from-vincent-la-vista-to-herbert-j.-cumplings-subject-illegal-emigration-m> (22. 2. 2023).

¹²⁴M. ŠMÍD, *Vatikán a německý nacismus*, s. 290.

Onu formu, jak vypadala taková spolupráce v praxi, jsem se rozhodl opět demonstrovat na konkrétním příkladu jistého otce Gallova v Římě. V přísně tajném dopise amerického vojenského atašé v Římě Vincenta la Visty Herbertu J. Cummingsovi z Ministerstva zahraničí Spojených států amerických je sledován ilegální migrační pohyb na italském území. Podstatou zjištění byla skutečnost, že docházelo k čilému pohybu a přesunům Rakušanů, Poláků, Rusů, Maďarů a Němců, mezi něž se infiltrovaly početné skupiny nacistů skrývajících se před spravedlností. Právě tito nacisté přicházeli do Itálie za účelem získání falešných dokladů totožnosti, pasů a cestovních víz, s nimiž téměř okamžitě pokračovali na své cestě přes Janov, případně Barcelonu, do Jižní Ameriky. Vypovídací hodnota tohoto pramene je nevyčísitelná, jelikož je zde zachycena běžná praxe vydávání nových dokladů totožnosti a jednotlivé role, které zajišťoval Mezinárodní Červený kříž i katolická církev.

Autor dopisu byl osobně přítomen jedné z mnoha schůzek otce Gallova s emigranty a zachytil její průběh. V pramenu se jedná o maďarské emigranty, avšak je zde nastíněno, že se jednalo o jakýsi obecný vzorec toho, jak potřebné dokumenty získat. Tento vzorec byl pak jako rutinní postup aplikován i v případě nacistů. Praxe byla taková, že stačilo navštívit otce Gallova v jednom z jeho míst působení na Via del Parione č. 33 nebo Piazza del Massimi č. 4. V tomto konkrétním případě přišli za Gallovem dva muži, oba bez jakýchkoli osobních dokladů. Oba nezávisle na sobě přeřikali otci Gallovovi stejný srdceryvný, samozřejmě předem domluvený a vymyšlený, příběh. Během vyprávění předvedli teatrální nervové zhroucení plné pláče, načež otec Gallov přislíbil pomoc. Poté stačilo, aby se jeden za druhého zaručil. Získaný formulář pak mimo jiné obsahoval jméno, datum narození a datum křtu. Ten, spolu s příloženou krátkou zprávou od otce Gallova, odnesli muži na Via Gregoriana, kde se nacházela kancelář Mezinárodního výboru Červeného kříže. Zde žadatelé vyplnili formulář žádosti o cestovní pas, v němž byly obsaženy stejné informace, jako v dokumentu od otce Gallova. Následně jim byl vydán platný mezinárodní pas Červeného kříže, k němuž byla pouze lepící pastou přidána fotografie, a ke kolonce s podpisem přibyl otisk pravého palce. Vincent la Vista americké ministerstvo zahraničí ohledně takto zaběhlé praxe upozorňoval na skutečnost, že *„ačkoli jsou tyto mezinárodní pasy Červeného kříže uznávány jako dokonale platné doklady totožnosti, ve skutečnosti nic neidentifikují. Jméno uvedené v pasu je vždy fiktivní a často je jedním z několika přezdivek, které používá osoba, jejíž fotografie je na pasu. [...] Obrázek je k pasu připevněn běžnou pastou. Přes obrázek ani nikde jinde v pasu není otištěna žádná pečeť, takže praxe přenášení nebo výměny obrázků, která je v Itálii běžně používána, je velmi jednoduchá. Totéž platí pro otisk palce, který je připevněn. Otisk palce*

není nikdy jasně provedený ani čitelný. Je prováděn z obyčejného inkoustového polštářku a nikdy se [palec] neroluje, ale spíše pouze přitiskne, což znemožňuje klasifikaci.“¹²⁵

Výše bylo zmíněno, že se nacisté do Jižní Ameriky dostávali přes Janov nebo Barcelonu. Pro označení tras, kterými váleční zločinci prchali z Evropy, se užívá termín krycí stezky. Po druhé světové válce existovaly dvě hlavní krycí stezky.¹²⁶ Fungování jedné z nich již bylo v podstatě nastíněno v předchozí kapitole této práce, když bylo popsáno fungování italské stezky. Druhá větev, která by se dala označit jako španělská, byla založena v roce 1944. Za jejím vznikem stála jedna z předních postav belgické fašistické strany Rexist Pierre Daye a agent německé tajné služby s francouzským občanstvím Charles Lesca, kteří svými aktivitami napomáhali nacistům a fašistům při ukrývání v neutrálním Španělsku.¹²⁷ Oba zmínění muži, zapřísáhlí antisemité, začali být během léta roku 1944 podezřelí americké tajné službě, která na ně upozornila ostatní mocnosti. V návaznosti na tuto skutečnost museli oba uprchnout do Argentiny pod ochranu peronismu, čímž se otevřela španělská stezka pro útěk z Evropy. Jejich útěk byl navíc podpořen osobní přímluvou francouzského kardinála Eugena Tisseranta a argentinského kardinála Antonia Caggiana.¹²⁸ Silným hráčem v pozadí na italské krycí stezce byl Vatikán, respektive jeho katoličtí kněží. Stejnou roli ve Španělsku zastával režim generála Franca, pod nímž krycí stezka doslova vzkvétala. Španělsko se totiž paradoxně, i přes svou oficiální vnější neutralitu, postavilo na stranu nacistického Německa,¹²⁹ a stalo se tak dalším ideálním státem pro pozdější organizaci úteků. Falangisté, kteří byli po španělské občanské válce z let 1936-1939 u moci, byli v podstatě španělští fašisté, a tudíž se dokonale ztotožňovali s fašistickou ideologií. Kromě ideologického souznění i v případě Španělska existovala jakási materiální a finanční podpora ze strany mnoha poboček německých firem.¹³⁰

¹²⁵Dopis Vincenta La Visty Herbertu J. Cummingsovi z 15. 5. 1947, *Illegal emigration movements in and through Italy*, <https://archive.org/details/letter-from-vincent-la-vista-to-herbert-j-cummings-subject-illegal-emigration-m> (22. 2. 2023).

¹²⁶Právě tyto dvě jakési hlavní větve krycích stezek jsem zanesl do mapy, aby byly patrné v kontextu evropského prostoru – viz příloha č. 9:

Mapa znázorňující hlavní krycí stezky v kontextu evropského prostoru, https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/5/56/Germany_in_Europe.svg/701px-Germany_in_Europe.svg.png (7. 4. 2023)

¹²⁷Uki GOŇI, *The real Odessa. Smuggling the nazis to Perón's Argentina*, London 2002, s. 65.

¹²⁸Michael PHAYER, *Pius XII. The holocaust, and the cold war*, Bloomington 2008, s. 182.

¹²⁹I přes svou zdánlivou neutralitu frankistické Španělsko vyslalo falangistickou Modrou divizi, aby po boku německé armády bojovala mezi roky 1941 a 1943 na východní frontě proti Sovětskému svazu. M. PHAYER, *c. d.*, s. 181.

¹³⁰Tamtéž, s. 181.

Nacisté, kteří se dostali do Španělska, byli vzati do vazby španělskými úřady a byli posláni do zajateckých táborů, které měly dostatek finančních prostředků k tomu, aby se o ně postaraly. Když v roce 1946 jeden z takových zajateckých táborů navštívil německý duchovní otec Mohr, který byl zapřísáhlým odpůrcem nacismu, byl doslova znechucen a zachytil fungování onoho tábora. Uviděl totiž tábor spravovaný ve „*starém dobrém nacistickém duchu*.“ Byl si jist, že veškeré finanční prostředky zajišťující jeho fungování pocházely z německých fondů a účtů ve Španělsku. Španělské autority nakládaly s nacisty více než dobře. Byli vybaveni novým oblečením, dobře se stravovali a navíc dostávali týdenní peněžní příspěvky. To samé se však nedalo říci o ostatních osobách v zajateckém táboře, o těch, kteří nebyli nacisty. S nimi bylo zacházeno naopak znatelně hůře.¹³¹

Díky takovému přístupu byli prchající nacisté připraveni na dlouhou cestu do Jižní Ameriky, kde mohli začít doslova nový život.

¹³¹Tamtéž, s. 189.

III.3. Walter Kutschmann

Jedním z těch, kteří využili krycích stezek k útěku, byl Walter Kutschmann.

O Waltera Kutschmanna se americké tajné služby začaly zajímat až v roce 1985, když byly ze strany Anti-Defamation League of B'nai B'rith (ADL)¹³² informovány, že v Argentině žije jistý Pedro Olmo, jenž je ve skutečnosti nacistický válečný zločinec Walter Kutschmann. ADL požadovalo, aby Ministerstvo zahraničních věcí Spojených států amerických zahájilo jednání s Argentinou a Spolkovou republikou Německo za účelem zahájit stíhání Kutschmanna a přivést ho před soud.¹³³ Cílem jednání tak mělo být vydání zatykače západoněmeckou vládou a kooperace argentinských úřadů při lokalizaci zmíněného válečného zločince a jeho následné vydání.

Avšak kdo byl onen válečný zločinec Walter Kutschmann, o jehož potrestání Židé tak usilovali? Narodil se 24. května 1914 v Drážďanech a již od dětství jej cosi táhlo k armádě. V patnácti letech vstoupil do Hitlerjugend, v rámci níž získal Zlatý čestný odznak HJ. Po dosažení plnoletosti se ihned přidal jako dobrovolník k ozbrojeným silám reichswehr, které byly předchůdcem pozdějšího wehrmachtu. V roce 1934 byl na vlastní žádost převelen k luftwaffe a zahájil pilotní výcvik v letecké škole C Ludwiglust, aby mohl být následně přidělen k 153. stíhací letce na letišti Neuburg. O tři roky později byl vyslán do Španělska, aby se stal členem Francovy Marocké legie. Během španělských bojů byl však zasažen do horní části stehna dvěma střelami z kulometu. Toto zranění si vyžádalo jeho stažení ze vzdušných bojů a v návaznosti na to se stal tlumočnickem na německém konzulátu v Cádizu. Zde se poprvé dostal do kontaktu s gestapem, k němuž se rozhodl směřovat své další působení.

V srpnu 1940 vstoupil do nacistické strany a 11. prosince téhož roku se stal členem SS s osobním číslem 404 651. Jedno z hlavních obvinění, které proti němu bylo vzneseno, a které potvrdilo status válečného zločince, se týká jeho účasti na události známé jako masakr lvovských profesorů. Dne 4. července roku 1941 nařídil důstojník gestapa Walter

¹³²Organizace ADL byla založena v roce 1913 v rámci židovské humanitární organizace B'nai B'rith International, od níž se však později osamostatnila. „Její nadčasovým posláním je zastavit hanobení židovského národa a zajistit spravedlnost a spravedlivé zacházení se všemi“.
<https://www.adl.org/about/who-we-are> (5. 3. 2023).

¹³³Dopis Arlena Spectera ministroví zahraničních věcí Spojených států amerických Georgi Schultzovi z 3. 6. 1985, National Archives Washington (NAW), Record Group (RG) 59 (General Records of the Department of State), inv. č. 26162796, kart. 21, složka 10; Dopis Williama L. Balla senátorovi Arlenu Specterovi z 27. 6. 1985, National Archives Washington (NAW), Record Group (RG) 59 (General Records of the Department of State), inv. č. 26151330, box 4, folder 3.

Kutschmann své jednotce Einsatzgruppen popravil přímo ve Lvovu 20 polských židovských akademiků a 18 členů jejich rodin. Několik místních mužů, kterým bylo nařízeno vykopat hroby pro popravené, byli na Kutschův příkaz rovněž zastřeleni. Ještě většího zvěrstva se dopustil v květnu roku 1942, když nařídil vyvraždit 1 500 Židů v Berežanech a velký počet Židů ve městě Podhájce, jejichž přesný počet však není znám.¹³⁴

Po působení ve Lvovu a okolí byl v roce 1943 Walter Kutschmann převelen do města Handaye, které leželo v okupované části Francie na hranicích se Španělskem. Jeho zdánlivým úkolem bylo plnit úlohu komisaře pohraniční policie, avšak ve skutečnosti zde stanul v čele tajné Himmlerovy špionážní služby. Město Handaye se díky své strategické poloze stalo centrem špionážních aktivit, kam přicházeli argentinskí diplomaté ze Španělska, kteří spolupracovali s německou Sicherheitsdienst (SD) v záležitostech týkajících se Argentiny i jihoamerického prostoru obecně. Po osvobození Francie byl Kutschmann převelen do bojů proti Sovětskému svazu. V přímém zapojení se do bojů na frontě však spatřoval velké nebezpečí, a proto se raději rozhodl o útěk.

Zamířil do Španělska, kde se skrýval nejdříve před německými agenty, jejichž úkolem bylo jej vypátrat a letecky dopravit zpět do Německa, a později, po skončení války, před britskou tajnou službou, která usilovala o to, aby se zodpovídal za své bestiální zločiny. Ve výčtu válečných zločinů, jichž se Kutschmann dopustil, a se kterým pracovala britská rozvědka, figurovala vina za smrt 15 000 Židů v Rusku a Polsku, čímž se údajně sám ve Španělsku chlubil.¹³⁵ Zprvu zde působil jako ředitel Organizace 88¹³⁶, ale následně byl určitý čas internován v zajateckém táboře v Mirandě, odkud byl však brzy propuštěn a mohl nadále žít v utajení na několika místech ve Španělsku. Avšak aby mohl Walter Kutschmann skutečně zahájit nový život, bylo nezbytně nutné získat novou identitu. Za tímto účelem si přivlastnil identitu španělského kněze Ricarda Olma. Díky tomu mu byl vydán španělský pas a mohl se

¹³⁴Dopis Arlena Spectera ministrovi zahraničních věcí Spojených států amerických Georgi Schultzovi z 3. 6. 1985, National Archives Washington (NAW), Record Group (RG) 59 (General Records of the Department of State), inv. č. 26162796, box 21, folder 10.

¹³⁵U. GOŇI, *c. d.*, s. 241 – 242.

¹³⁶Organizace 88 byla tajná organizace v Madridu, která poskytovala španělské policii informace týkající se komunistů ve Španělsku. Rovněž navázala spojení mezi Španělskem a národně socialistickou skupinou v Německu. Její název 88 představoval ekvivalent HH, což mělo odkazovat k nacistickému „Heil Hitler.“

Dopis Arlena Spectera ministrovi zahraničních věcí Spojených států amerických Georgi Schultzovi z 3. 6. 1985, National Archives Washington (NAW), Record Group (RG) 59 (General Records of the Department of State), inv. č. 26162796, box 21, folder 10.

nalodit na loď Monte Ambato, na níž připlul 16. ledna 1948 do Buenos Aires.¹³⁷ V Argentině se usadil, získal argentinské občanství a začal pracovat jako vedoucí prodeje německé elektrotechnické firmy Osram.¹³⁸ Když byl jeho případ znovu otevřen a byl projeven všeobecný velký zájem na potrestání válečného zločince Waltera Kutschmanna,¹³⁹ americká tajná služba si velmi dobře uvědomovala nutnost přinést nevyvratitelné důkazy o nepravosti jeho identity. V případě prokázání, že argentinské občanství nabyl podvodem, a že jeho identita je ve skutečnosti odlišná, by nic nebránilo jeho vydání.¹⁴⁰

Zlomovým bodem mohl být 17. srpen 1967, jelikož toho dne berlínský soud vydal na Waltera Kutschmanna zatykač a státní zastupitelství v Berlíně zahájilo předběžné vyšetřování proti jeho osobě v případě vražd.¹⁴¹ V tomto okamžiku však veškeré snahy zmařila skutečnost, že Kutschmann měl argentinské občanství a mezi Argentinou a Spolkovou republikou Německo neexistovala v té době žádná smlouva o vydávání osob. Věci se daly do pohybu, až když se o případ Kutschmanna začal zajímat ředitel Židovského dokumentačního centra ve Vídni Simon Wiesenthal, jemuž byla poté přiřknuta přezdívka „lovec nacistů“. V návaznosti na to byl Walter Kutschmann alias Pedro Ricardo Olmo v Buenos Aires dne 28. června 1975 zatčen, avšak po šesti hodinách ve vazbě byl propuštěn s odůvodněním, že se jednalo o rutinní kontrolu identity. Následující den po propuštění vydal prohlášení, že „*se skutečně narodil ve Španělsku a jeho německý přízvuk je způsoben tím, že byl přivezen do Německa jako dítě*“ a veškeré snahy Bonnu označil za „pomlouvačnou kampaň“. Nedlouho

¹³⁷U. GOŇI, *c. d.*, s. 242.

¹³⁸Dopis Arlena Spectera ministroví zahraničních věcí Spojených států amerických Georgi Schultzovi z 3. 6. 1985, National Archives Washington (NAW), Record Group (RG) 59 (General Records of the Department of State), inv. č. 26162796, box 21, folder 10.

¹³⁹V jakémsi honu na jeho osobu se angažoval ve velké míře i tisk, což dokládají investigativní články argentinského magazínu *Gente y la actualidad* – viz příloha č. 10: Walter Kutschmann, *Gente y la actualidad*, 3. 7. 1975.

¹⁴⁰Posouzení případu Kutschmann ambasádou Spolkové republiky Německa ze 7. 8. 1986, National Archives Washington (NAW), Record Group (RG) 59 (General Records of the Department of State), inv. č. 26161492, box 19, folder 8; Žádost Ministerstva zahraničních věcí Spojených států amerických o informace o Walteru Kutschmannovi od americké ambasády v Bonnu ze 7. 8. 1985, National Archives Washington (NAW), Record Group (RG) 59 (General Records of the Department of State), inv. č. 26161411, box 19, folder 3.

¹⁴¹Dopis ambasády Spolkové republiky Německa ve Washingtonu, s. d., National Archives Washington (NAW), Record Group (RG) 59 (General Records of the Department of State), inv. č. 26150233, box 2, folder 3.

poté argentinská policie oznámila, že ačkoli byl Kutschmann tajně sledován, náhle a beze stopy zmizel z jeho domu na předměstí Buenos Aires.¹⁴²

Dne 13. srpna 1975 zrušil berlínský soud svým rozhodnutím zatýkácí rozkaz na jeho osobu z důvodu omezení trestního pronásledování.¹⁴³ Od této chvíle mohl Kutschmann v poklidu unikat spravedlivému trestu až do února 1983, kdy byl Kutschmann spatřen v přímořském resortu Miramar, jižně od argentinského města Mar de La Plata, kde žil v apartmánu č. 599 na ulici č. 29. Odtud se kvůli zájmu novinářů přestěhoval do hotelu El Gran Hotel Miramar, který vlastnil němec Adolfo Reise. V roce 1983 se totiž opět naplno rozjely snahy jej přivést před soud. Na nátlak německého velvyslanectví a ADL odpověděla argentinská vláda tím, že Kutschmanna předvolala k soudnímu výslechu. Výslech byl veden soudcem Enriquem Carlosem Schlegelem, avšak neúspěšně. Poté, co vyslýchaný kategoricky popřel jakoukoli spojitost s osobou Waltera Kutschmanna, byl jakožto argentinský občan Pedro Ricardo Olmo propuštěn.¹⁴⁴ Jistý zlom přišel v listopadu roku 1985, kdy Argentina konečně po dlouhých peripetiích rozhodla o vydání a vzetí Kutschmanna do vazby. Před soudem však nikdy nestanul, jelikož 30. srpna 1986 zemřel na infarkt v nemocnici v Buenos Aires. Jeho skutečná totožnost válečného zločince mu nebyla prokázána, a tudíž byl pohřben jako Pedro Olmo. Zařadil se tak mezi uprchlé nacisty, jimž se útěk vydařil jaksi „až do konce,“ tedy mezi ty, kteří dokázali unikat spravedlnosti až do okamžiku, kdy zemřeli přirozenou smrtí.¹⁴⁵

¹⁴²Dopis Arlena Spectera ministrovi zahraničních věcí Spojených států amerických Georgi Schultzovi z 3. 6. 1985, National Archives Washington (NAW), Record Group (RG) 59 (General Records of the Department of State), inv. č. 26162796, box 21, folder 10.

¹⁴³Dopis ambasády Spolkové republiky Německa ve Washingtonu z 22. 10. 1975, National Archives Washington (NAW), Record Group (RG) 59 (General Records of the Department of State), inv. č. 26150233, box 2, folder 3.

¹⁴⁴Dopis Arlena Spectera ministrovi zahraničních věcí Spojených států amerických Georgi Schultzovi z 3. 6. 1985, National Archives Washington (NAW), Record Group (RG) 59 (General Records of the Department of State), inv. č. 26162796, box 21, folder 10.

¹⁴⁵U. GOŇI, *c. d.*, s. 244.

III.4. Josef Schwammberger

Avšak zdaleka ne všichni uprchlí nacisté měli takové štěstí, aby mohli prožít, ať již více či méně v poklidu, svůj život na svobodě až do úplného konce. Naopak na mnohé z nich čekal zcela oprávněně a v souladu se spravedlností hořký konec. Jedním z těch, kteří uprchli do Jižní Ameriky, byl i Josef Schwammberger, jehož na tiskové konferenci z 11. října 1987 zařadil Simon Wiesenthal na pátou příčku mezi desítkou nejhledanějších nacistů. Figuroval mezi těmi nejhoršími z nejhorších a po zveřejnění jeho jména¹⁴⁶ vznikl celosvětový zájem na jeho potrestání. Hlasy se ozývaly především ze Spolkové republiky Německo, která ve snaze vypořádat se se svou temnou minulostí měla na jeho dopadení enormní zájem. Aby bylo možné pochopit onu vehemenci volání po spravedlivém trestu, je nezbytně nutné stručně nastínit Schwammbergerovu minulost a válečné zločiny, jichž se dopustil.

Josef Franz Leo Schwammberger se narodil v tyrolském Brixenu dne 14. února 1912. V době jeho narození byl Brixen ještě rakouský, avšak to se záhy změnilo, když jej po skončení první světové války v roce 1918 připojila ke svému území Itálie. Schwammbergerova rodina se proto přestěhovala do Innsbrucku, čímž se přiblížila k hranicím s Německem. Postupem času začal mladý Josef vidět svou budoucnost na druhé straně hranic, když se stále více začaly projevovat jeho sympatie k nacistické ideologii. V devatenácti letech vstoupil do NSDAP a o dva roky později, 18. dubna 1933, po složení přísahy samotnému Adolfu Hitlerovi, se stal členem jednotek SS. Ve výcvikovém táboře SS poblíž Mnichova se sblížil s Adolfem Eichmannem, avšak na rozdíl od něj si Schwammberger musel na svou příležitost výrazného úspěchu počkat déle.¹⁴⁷ Ona příležitost se naskytlá, když se mu otevřela cesta do Polska. Josef Schwammberger, který nedávno oslavil 30. narozeniny, se s nevysokou hodností SS Unterscharführer stal v září roku 1942 velitelem pracovního tábora Rozwadów. Získal tak možnost rozhodovat o životě a smrti. Posílal Židy do transportů a dával pokyny k hromadným popravám. Zde se Schwammberger osvědčil jako dokonale fungující součást obrovského soukolí pracujícím na „konečném řešení“, když během svého působení zlikvidoval celou židovskou populaci v Rozwadówě.¹⁴⁸

¹⁴⁶Jeho jméno se však na seznamu, který okamžitě začal šířit tisk po celém světě, objevilo zkomolené do podoby Josef Schwaemburger.

The Los Angeles Times, 14. 10. 1987.

¹⁴⁷Aaron FREIWALD – Martin MENDELSON, *The last nazi. Josef Schwammberger and the nazi past*, New York – London 1994, s. 23 – 56.

¹⁴⁸Tamtéž, s. 91 – 96.

V únoru 1943 byl převelen do ghetta v Přemyšli. Avšak vyhlazovací mašinérie jela naplno, a tudíž měl i Schwammberger možnost naplno projevovat svou bestialitu. Od září 1943 začal posílat tamější muže do transportů smrti. Poté šel ode dveří ke dveřím a hledal ty, kteří se před transporty ukryli, aby je poté mohl nechat popravit. Den poté, kdy nechal odvézt nebo popravit všechny muže, se rozhodl uspořádat poslední transport, v němž byly odvezeny všechny zbývající ženy i děti. Do konce roku 1943, po vyhlazení všech tamějších Židů, bylo jeho strašlivé dílo v Přemyšli dokonáno a byl převelen do Mielece.

Počátkem roku 1944 se Schwammberger ujal velení nad pracovním táborem Mielec, kde pokračoval ve své krutosti. Jenže v průběhu roku se z východu začala blížit vítězí Rudá armáda a pod tímto tlakem byl nucen Schwammberger v srpnu rozhodnout o vyklizení tábora Mielec. Zbývající vězni byli posláni do Německa a on sám se vrátil do Krakova, odkud posléze směřoval do Hamburku. V tento okamžik si nejen on, ale i jeho jednotka, uvědomili, že je potřeba uprchnout. Po obdržení falešné identity a potřebných dokladů se vydal na kole do Innsbrucku, který byl prozatím bezpečným útočištěm. Zde na čas pobýval v domě přítele, ale pocit bezpečí byl jen zdánlivý. Po skončení druhé světové války byl Schwammberger 20. července 1945 zatčen.¹⁴⁹ Ačkoli se prezentoval jako Josef Hackl, netrvalo dlouho, než byla odhalena jeho skutečná identita.¹⁵⁰

Po zatčení začala rakouská policie okamžitě shromažďovat důkazy proti válečnému zločinci. Vyslychala jeho rodinu a prohledala jeho dům, v němž našla osm velkých pytlů naplněných zlatem, mincemi a šperky. Hodnota těchto pytlů, jejichž obsah Schwammberger nashradal během působení v Polsku, byla vyčíslena na více než 50 000 dolarů. Schwammberger tuto skutečnost policii zdůvodnil tím, že všechny tyto cennosti dostal od některých Židů jako dar z vděčnosti, že je přemístil do části ghetta, kde, ačkoli museli pracovat, dostávali alespoň nějaký přiděl potravy. Kromě toho, nabytí dalších cenností vysvětloval tím, že je jednoduše našel v opuštěném židovském domě, nebo zakopané na vesnickém statku. Během výslechu Schwammberger přiznal svůj podíl na popravách vězňů v přemyšlském ghettu. Doznání, že „*dohromady provedl popravu třiceti pěti jednotlivců, střelil je zezadu do krku pistoli ze vzdálenosti 10 centimetrů,*“ doplnil tím, že jednal v souladu s rozkazem. Jednoduše se profiloval do role oběti, která k vraždám byla v podstatě donucena svými nadřízenými.

¹⁴⁹Tamtéž, s. 102 – 122.

¹⁵⁰Tamtéž, s. 165.

Po několika týdnech, kdy byl Schwammberger vězněn v Innsbrucku, byl přesunut do záchytného tábora Oradour pro osoby podezřelé z válečných zločinů. Odtud byl převezen na vhodnější místo, do Kufsteinu, kde byl vězněn ve věži středověké pevnosti.¹⁵¹ Po určité době se vrátil do tábora Oradour, ale v tento okamžik věděl, že bude nutné jednat. Dne 12. prosince roku 1947 si vyžádal prokurátor veškeré záznamy týkající se Schwammbergerovy osoby a v příloženém dopise naznačil, že je konečně připraven na zahájení soudního procesu. S vidinou blížícího se soudu již nemohl Schwammberger déle čekat a začal předstírat bolesti hlavy a nespavost. Díky tomu získal léky na spaní, jež však místo užívání hromadil. Zabezpečení tábora bylo nevalné úrovně, což si Schwammberger dobře uvědomoval. Spřátelil se s dozorcím a posléze mu 2. ledna 1948 nasypal dostatečné množství léku na spaní do nápoje, aby jej spolehlivě uspal a poté utekl ze zajateckého tábora.

Odtud směřoval přes Brennerský průsmyk a přes své rodiště do Itálie. Asi rok se zdržel poblíž Florencie, kde pracoval jako dělník. Avšak jednoho dne byl tamější policií ve vlaku zastaven ke kontrole. Jelikož neměl žádné doklady, kterými by prokázal svou totožnost, což ale v tehdejší Itálii plně uprchlíků nebylo neobvyklé, byl odkázán na pomoc Mezinárodního výboru Červeného kříže. Zde pravděpodobně obdobným postupem, jak bylo uvedeno v dřívější kapitole, získal všeobecně platné a uznávané cestovní dokumenty, přičemž se nesnažil o získání falešné identity a nechal si je vystavit na své skutečné jméno. S mezinárodním pasem Červeného kříže mohl při svém úniku pokračovat bez jakýchkoli problémů z Janova do Argentiny, konkrétně do Buenos Aires, čímž využil „italskou“ krycí stezku, o níž již bylo zevrubně pojednáno výše.¹⁵²

Po příjezdu do Buenos Aires si Josef Schwammberger našel ideální krytí, když se nechal zaměstnat jako zahradník na farmě za městem, kterou vlastnila jistá německá rodina. Život na farmě mu evidentně nesvědčil, a proto se přestěhoval do města San Carlos de Bariloche. Toto město na úpatí And mu poskytlo ideální útočiště, v němž se cítil jako doma. Svým hornatým prostředím připomínalo jeho rodné Tyrolsko a tamější početná německá komunita ho přijala s otevřenou náručí. Avšak byl stále tím prchajícím válečným zločincem, který se snažil žít v utajení a nemohl se proto zdržovat na jenom místě příliš dlouho. V roce 1956 se proto znovu přestěhoval, tentokrát do pobřežního města La Plata, kde si koupil dům na městské periferii. Během následujících roků vystřídal mnoho zaměstnání. Pracoval jako

¹⁵¹Tamtéž, s. 138 – 143.

¹⁵²Tamtéž, s. 160 – 165.

sanitář v nemocnici, byl rovněž zaměstnancem argentinské pobočky Siemens¹⁵³ a poté pracoval i v petrochemické továrně Petroquímica Sudamericana.¹⁵⁴

Zásadním okamžikem se pro Schwamembergera stal 2. únor roku 1965, kdy se stal plnohodnotným občanem Argentiny.¹⁵⁵ Důvodem k žádosti o argentinské občanství byla změna situace ve světě, kdy docházelo doslova k honu na uprchlé válečné zločince z řad nacistů. Pomyslnou jiskrou, která zažehla jeho obavy o vlastní bezpečí, se stal exemplární proces s jeho přítelem Adolfem Eichmannem. Ačkoli se alespoň dočasně cítil Schwamemberger ve svém domě v La Platě v bezpečí, západoněmecké tajné služby znaly jeho přesnou adresu. Avšak úřady nebyly ochotny projevit v otázce jeho dopadení žádnou větší iniciativu. Situace se změnila až v roce 1972, kdy se do jeho případu vložil Simon Wiesenthal. V návaznosti na jeho intervenci reagovala 1. prosince téhož roku západoněmecká vláda žádostí o vydání Josefa Schwamembergera, již však argentinský prezident vyhověl až 9. dubna 1973. Když se pak argentinská policie pokusila válečného zločince zatknout v místě jeho bydliště, Schwamemberger už zde dávno nebyl a jeho kauza opět na nějaký čas utichla.

Jeho případ znovu oživil dalším nátlakem Simon Wiesenthal v době, kdy opět vzrostl obecný zájem na stíhání uprchlých nacistů, a to díky rozhodnutí o vydání Waltera Kutschmanna. V tento okamžik teprve západoněmecké autority projevíly naplno odhodlání usilovat o dopadení Schwamembergera. Když Schwamemberger uviděl své jméno mezi desítkou celosvětově nejhledanějších nacistů na seznamu, který, jak již bylo zmíněno, v roce 1987 uveřejnil Wiesenthal, rozhodl se opustit malý domek na okraji Buenos Aires, kde žil od roku 1980. Jeho úmyslem bylo skrývat se po určitou dobu na ranči v odlehlé vesnici Huerta Grande, která ležela vysoko v horách. Avšak jeho skrýš byla odhalena a dne 13. listopadu 1987 byl zatčen.¹⁵⁶

Bylo mu zcela jasné, že se připravuje soudní proces, v němž se bude zodpovídat za své kruté válečné zločiny. Rovněž věděl, že po dvou letech od zatčení už se přípravy blíží ke konci a soud jej čeká velmi brzy. Navíc organizace Anti-Defamation League of B'nai B'rith skrze svého viceprezidenta Kaplana a výkonného ředitele Burkmana vyvíjela neustálý tlak na urychlení celé situace, jelikož se obávala, že by mohl Schwamemberger skonat ještě před

¹⁵³Tamtéž, s. 172 – 193.

¹⁵⁴Tamtéž, s. 233.

¹⁵⁵Zpráva americké ambasády v Buenos Aires z 2. 4. 1990, *Supreme court confirms extradition of WWII war criminal Franz Schwamemberger*, National Archives Washington (NAW), Record Group (RG) 59 (General Records of the Department of State), inv. č. 26161599, box 19, folder 9.

¹⁵⁶A. FREIWALD – M. MENDELSON, *c. d.*, s. 189 – 238.

zahájením samotného procesu, jako tomu bylo v případě Kutschmanna.¹⁵⁷ Schwammberger si dobře uvědomoval, že mu zbývalo posledních pár okamžiků, v nichž mohl zvrátit průběh událostí směřujících k jeho odsouzení. Spravedlnosti se pokusil naposledy utéct, když se pokusil o sebevraždu, tak jako mnozí další nacisté, kteří měli čelit soudu. 23. listopadu 1989 byl nalezen ve své cele v bezvědomí, jež bylo způsobeno předávkováním se neznámou látkou, avšak pohotoví lékaři jej resuscitovali.¹⁵⁸

Zásadním datem byl 22. březen 1990, kdy argentinský nejvyšší soud rozhodl o extradici Josefa Schwammbergera do Spolkové republiky Německo.¹⁵⁹ Dne 2. května téhož roku byl letecky tento muž ve věku starce¹⁶⁰ přepraven z Buenos Aires do Frankfurtu letem č. 511 společnosti Lufthansa. Dozor nad Schwammbergerem po celou dobu letu zajišťoval žalobce Hans Hoelscher, lékař a dva západoněmečtí policisté.¹⁶¹ Odtud byl policií eskortován do stuttgartské věznice s nejvyšší ostrahou, aby zde čekal na soudní proces. Ten začal po dlouhých peripetích 26. června 1991.¹⁶²

Celý proces s Josefem Schwammbergerem bedlivě sledovaly i americké zpravodajské služby. Během procesu, k němuž byli přizváni přeživší Schwammbergerova teroru jako očití svědci, byly odhalovány největší z jeho válečných zločinů. Veškeré pochybnosti jeho role v souvislosti s, jak již zde bylo poukázáno, nevysokou důstojnickou hodnost SS Unterscharführer, byly smeteny ze stolu. Obecně by se dalo říci, že se jeho odpovědnost za popravy odvíjela od jeho funkce a nikoli od jeho hodnosti. Předvolaná svědkyně vypověděla, že kdysi již stála nad svým vlastním hrobem, když jí bylo nakonec dovoleno nadále žít, díky tomu, že se nacistům hodila, protože byla švadlena. Schwammberger jí a dalším osobám z tábora byl znám jako masový vrah. Rovněž uvedla, že „*nikdy nezapomene na slzy matek,*

¹⁵⁷Zpráva americké ambasády v Buenos Aires ze 4. 8. 1988, *B'nai B'rith on Argentine Election and extraditions*, National Archives Washington (NAW), Record Group (RG) 59 (General Records of the Department of State), inv. č. 19061145, box 44, folder 4.

¹⁵⁸A. FREIWALD – M. MENDELSON, *c. d.*, s. 260 – 261.

¹⁵⁹Zpráva FBI Asuncion z 24. 3. 1990, *Supreme court confirms extradition of former nazi*, National Archives Washington (NAW), Record Group (RG) 59 (General Records of the Department of State), inv. č. 26161599, box 19, folder 9.

¹⁶⁰Pro srovnání mezi rokem 1943, kdy Schwammberger sloužil v ghettu Přemyšli a rokem 1990, kdy došlo k jeho extradici, viz příloha č. 11: Josef Schwammberger, [https://www.infobae.com/new-resizer/WErZN5jBGv_vEATK7NfUnWfehK0=/1200x628/filters:format\(webp\):quality\(85\)//arc-anglerfish-arc2-prod-infobae.s3.amazonaws.com/public/73FAQL2WNNEDJL6P5SHF55JYCY.jpg](https://www.infobae.com/new-resizer/WErZN5jBGv_vEATK7NfUnWfehK0=/1200x628/filters:format(webp):quality(85)//arc-anglerfish-arc2-prod-infobae.s3.amazonaws.com/public/73FAQL2WNNEDJL6P5SHF55JYCY.jpg) (7. 4. 2023).

¹⁶¹Zpráva americké ambasády v Buenos Aires z 3. 5. 1990, *War criminal Schwamberger deported to West Germany*, National Archives Washington (NAW), Record Group (RG) 59 (General Records of the Department of State), inv. č. 26161599, box 19, folder 9.

¹⁶²A. FREIWALD – M. MENDELSON, *c. d.*, s. 279 – 284.

kteřé poté, co jejich děti byly vybrány, objevily jejich oděvy smíchané na velké hromadě oblečení, které mělo být přešito a znovu používáno.“ Další svědek prohlásil, že na Schwammbbergerovy rozkazy bylo popraveno tolik lidí, že sotva může někomu záležet na jednom životě.¹⁶³ Velice zajímavá však byla výpověď jiného svědka, který, jak sám uvedl, byl přivezen do tábora v Rozwadówě v září roku 1942, tedy v době kdy Schwammbberger stál v jeho čele. Právě Schwammbberger na nově příchozí Židy čekal u vstupní brány do tábora a nařídil jim odevzdat všechny jejich cennosti. Když jeden Žid odmítl vykonat tento příkaz, Schwammbberger ho chladnokrevně zastřelil. Toto svědectví tak vyvrátilo již zmíněnou lež o darech z vděčnosti, kterou Schwammbberger při svém zatčení v roce 1945 vysvětloval nebytí osmi pytlů cenností. Tentýž svědek rovněž vypověděl, že během večera židovského svátku Yom Kippur 20. zář 1942 Schwammbberger zastřelil rabína Fraenkela, který během celého dne držel půst, avšak přesto pracoval tak, jak měl. Svědectví dalších sedmnácti předvolaných tuto skutečnost potvrzují.¹⁶⁴

Všechny výpovědi akorát podtrhuje přímé svědectví Schwammbbergerova spoluvězně, jemuž se údajně 79letý válečný zločinec doznal, že vlastnoručně vraždil Židy mezi roky 1942 a 1944. K tomu údajně dodal: „*Litoval jsem, že jich nebylo víc.*“¹⁶⁵

V pramenech z amerických archivů se počty zabitých Židů, za něž byl zodpovědný Schwammbberger liší. Někde je jejich počet odhadnut na 500, jinde stojí, že ukončil životy tisíců.¹⁶⁶ Ve skutečnosti německá obžaloba vznesla proti Schwammbbergerovi obvinění z vlastnoručního zavraždění 50 osob a z jeho podílu na zabití dalších 3 377. Rozsudkem ze

¹⁶³Zpráva amerického konzulátu ve Stuttgartu ministerstvu zahraničních věcí Spojených států amerických z 28. 8. 1991, *Startling revelation in Schwammbberger trial: Witness to testify that Schwammbberger admitted murder of Jews*, National Archives Washington (NAW), Record Group (RG) 59 (General Records of the Department of State), inv. č. 26162041, box 20, folder 4.

¹⁶⁴Svědectví ohledně smrti rabína Fraenkela se liší v jednom detailu. Někteří svědci vypověděli, že Schwammbberger ho zastřelil vlastní rukou, jiní tvrdí, že „pouze“ dal rozkaz k popravě. Zpráva amerického konzulátu ve Stuttgartu ministerstvu zahraničních věcí Spojených států amerických z 12. 7. 1991, *Schwammbberger trial continues in Stuttgart*, National Archives Washington (NAW), Record Group (RG) 59 (General Records of the Department of State), inv. č. 26162041, box 20, folder 4.

¹⁶⁵Zpráva amerického konzulátu ve Stuttgartu ministerstvu zahraničních věcí Spojených států amerických z 28. 8. 1991, *Startling revelation in Schwammbberger trial: Witness to testify that Schwammbberger admitted murder of Jews*, National Archives Washington (NAW), Record Group (RG) 59 (General Records of the Department of State), inv. č. 26162041, box 20, folder 4.

¹⁶⁶Zpráva americké ambasády v Buenos Aires z 3. 5. 1990, *War criminal Schwammbberger deported to West Germany*, National Archives Washington (NAW), Record Group (RG) 59 (General Records of the Department of State), inv. č. 26161599, box 19, folder 9; Zpráva FBI Asuncion z 24. 3. 1990, *Supreme court confirms extradition of former nazi*, National Archives Washington (NAW), Record Group (RG) 59 (General Records of the Department of State), inv. č. 26161599, box 19, folder 9.

dne 18. května 1992 byl Josef Schwammberger shledán vinným menšího počtu vražd než navrhovala obžaloba. Byl odsouzen k doživotnímu trestu ve vězení za posláni 641 lidí na smrt a vraždu 25 Židů vlastní rukou. Jediné co, Schwammberger k rozsudku dodal, bylo prohlášení: „*Lituji všeho, co se stalo v této kruté době.*“¹⁶⁷

Ať už byly exaktní počty Židů, jejichž krev měl Schwammberger na rukou, jakékoli, spravedlnosti nakonec neunikl. Svým osudem reprezentuje skupinu nacistů, kteří byli po zdařilém útěku dopadeni a v řádně vedeném soudním procesu spravedlivě odsouzeni.

¹⁶⁷A. FREIWALD – M. MENDELSON, *c. d.*, s. 308 – 309.

III.5. Herberts Cukurs

Příklad, který jako poslední chybějící dílek dokonale zapadá do mozaiky možných osudů uprchnuvších nacistických válečných zločinců do Jižní Ameriky, je případ Herberta Cukurse. Poprvé se jeho jméno objevilo v seznamech amerických tajných služeb 10. července 1946. V té době, jej pouze evidovali jako kapitána lotyšské armády a člena lotyšské nacistické organizace, jenž patřil k popravčí četě Sondergruppe-A, tudíž se podílel na vyvražďování Židů.¹⁶⁸ Větší zájem o jeho osobu ze strany amerických autorit přišel až o 3 roky později v souvislosti s telefonátem jistého pana Vissona, který byl korespondentem ve Washingtonu pro časopis *Time*. Visson informoval americké ministerstvo zahraničí, že z důvěrných zdrojů mu bylo sděleno, že v Brazílii údajně žije a dokonce provozuje drobné podnikání nepotrestaný válečný zločinec Herberts Cukurs. Tento telefonní hovor inicioval zájem o Cukurse ze strany CIA a snahu zjistit potřebné podrobnosti. Pro získání informací se obrátilo Ministerstvo zahraničních věcí Spojených států amerických na Frankfurt, který ve své zprávě z 3. října 1951 potvrdil, že se skutečně jedná o uprchlého válečného zločince, jenž působil jako popravčí v ghettu v Rize.¹⁶⁹ Pro pochopení, proč nabyl statusu válečného zločince, a z čeho pramenilo volání po jeho spravedlivém potrestání, je důležité seznámit se s jeho minulostí.

Herberts Cukurs se narodil 17. května 1900 v lotyšském městě Liepāja. Jeho otcem byl řemeslník Janis Cukurs a matkou Anna Cukursová, rozená Skudraová. Vzal si Mildu Bērzupeovou, s níž měl posléze dva syny a jednu dceru. Účastnil se bojů v rámci litevské lotyšské osvobozené války mezi roky 1918 a 1920, v níž s hodností kapitána sloužil u letectva. Ve třicátých letech však z letectva odešel, aby mohl s vlastním letadlem podniknout v letech 1933 a 1934 dálkové průkopnické lety, které mu zajistily slávu i živobytí.¹⁷⁰ Zprávy o jeho letu do Gambie a Japonska nebo přeletu Sahary rychle obléty celý svět a jeho jméno se tak objevilo i s fotografiemi¹⁷¹ na stránkách mnoha periodik.¹⁷²

¹⁶⁸XARZ-28350 z 10. 7. 1946, National Archives Washington (NAW), Record Group (RG) 263 (Records of the Central Intelligence Agency), inv. č. 139325734, box 22, folder 4.

¹⁶⁹Zpráva A-1084 pro Ministerstvo zahraničních věcí Spojených států amerických z 3. 10. 1951, National Archives Washington (NAW), Record Group (RG) 263 (Records of the Central Intelligence Agency), inv. č. 139325734, box 22, folder 4.

¹⁷⁰Dokument č. 1, soubor č. 1686 ze 14. 3. 1955, National Archives Washington (NAW), Record Group (RG) 263 (Records of the Central Intelligence Agency), inv. č. 139325734, box 22, folder 4.

¹⁷¹Viz příloha č. 12: Příloha č. 12: Herberts Cukurs v letadle vlastní výroby <https://preview.redd.it/i8yyjkw8dq61.jpg?width=620&format=pjpg&auto=webp&s=0889813cdc57535595db8dc5784e46db13483896> (7. 4. 2023).

V době, kdy Lotyšsko bylo obsazeno Sovětským svazem, se Cukurs přidal do nově vzniklé skupiny čítající asi 150 až 200 mužů, kterou vedl Viktors Arājs. Tato neblaze proslulá skupina nesoucí označení Sondergruppe Arājs, zkráceně Sondergruppe-A nebo Skupina Arājs, prováděla operace proti sovětským partyzánům v pohraničních lesích. V době německé okupace Lotyšska se Cukurs postavil na stranu nacistů, když se nechal najmout německou zpravodajskou službou SD. Zároveň vstoupil do lotyšské nacistické strany Pērkonkrusts a následně se nejen on ale i další členové Sondergruppe-A aktivně zapojili do vraždění Židů v řížském ghettu.¹⁷³ Podle svědectví Maxe Tukaciera Cukurs se zálibou trýznil Židy, jako příklad zmínil 15. červenec roku 1941, kdy „osobně viděl Cukurse nařídít postaršímu vousatému Židovi, aby znásilnil dvacetiletou Židovku přímo před davem lotyšských policistů a vězňů, a když se ukázalo, že toho nebyl schopen, nutil muže libat nahou dívku po celém jejím těle.“ Ti, kteří tomu nechtěli přihlížet, byli Cukurem vlastnoručně ubiti k smrti pažbou jeho pistole. Další svědek, Raphael Schub, vypověděl, že viděl Cukurse upálit osm Židů přímo na židovském hřbitově.¹⁷⁴

Údajný počet životů, které měl Cukurs na svědomí, se v jednotlivých pramenech liší, přičemž se pohybuje mezi 30 000 a 32 000.¹⁷⁵ Když však už byla německá prohra v druhé světové válce nevyhnutelná a celý nacistický kolos se hroutil, Cukurs se shledal útek z Evropy jako jediné východisko. Využití španělské nebo italské krycí stezky by pro něj bylo

¹⁷²Jako příklad lze uvést článek v japonských novinách Osaka Asahi Shinbun z 3. června roku 1937, který byl zveřejněn po Cukursově přiletu. Byl pozván na několik setkání s tamějšími předními osobnostmi, na nichž byl velmi váženým člověkem.

Osaka Asahi Shinbun, 3. 6. 1937.

I u nás se dostal hned několikrát Herberts Cukurs do tisku. Například časopis Zlín dne 17. října 1934 napsal, že „litevský letec Cukurs podnikl let z Rigy do Bathurstu v Gambii, na trati, proletěné před ním mnoha letadly, a přece si jeho let zaslouží, aby se o něm napsalo, protože byl absolvován za docela výjimečných okolností.“

Zlín, 17. 10. 1934.

Další z jeho letů zachytil Český deník slovy: „Z Rigy 17. července. Včera večer přiletěl do Rigy lotyšský letec, kapitán Cukurs, který na malém letadle vlastní výroby vykonal úspěšný let na trati 44.000 km, přes střední Evropu napříč Balkánem do blízkého Orientu, napříč Indií do Asie a zpět. Úřady i letecké kruhy lotyšské uspořádaly letci na řížském letišti nadšené uvítání. Lotyšský aeroklub jmenoval jej svým čestným členem.“

Český deník, 18. 7. 1937.

¹⁷³Zpráva vedoucího IMS/LSS vedoucímu External Inquiries Branch, s. d., OCG Trace Request, National Archives Washington (NAW), Record Group (RG) 263 (Records of the Central Intelligence Agency), inv. č. 139325734, box 22, folder 4.

¹⁷⁴Eifram ZUROFF, *Operation Last Chance. One man's quest to bring Nazi criminals to justice*, New York 2009, s. 119.

¹⁷⁵Zpráva vedoucího IMS/LSS vedoucímu External Inquiries Branch, s. d., OCG Trace Request, National Archives Washington (NAW), Record Group (RG) 263 (Records of the Central Intelligence Agency), inv. č. 139325734, box 22, folder 4; The New York Times, 10. 3. 1965.

komplikované, tudíž zamířil do Lotyšska do nedalekého Švédska. V té době mu byly na stopě britské tajné služby, které si myslely, že dosáhly velkého úspěchu, když v belgickém zajateckém táboře Zedelgem zajaly jistého podporučíka Cukurse. Později se však ukázalo, že se jednalo pouze o shodu jmen. Cukurs se stále zdržoval kdesi ve Švédsku, kam skrze inzerát v novinách pozval svou rodinu, aby se k němu připojila.¹⁷⁶ Odtud v roce 1946 uprchl Cukurs do Brazílie, avšak když 19. července 1950 uvedl deník *Imprensa Popular* jeho jméno na sedmnácté příčce v seznamu válečných zločinců a zveřejnil přesné místo jeho bydliště v bytě číslo 574 na ulici Avenida Epitacio Pessoa v Riu de Janeiro, musel se přestěhovat jinam. Usadil se poblíž města São Paulo, což evidentně americká tajná služba nevěděla, když 2. září 1955 v odpovědi na vyžádání informací ohledně osoby Herberta Cukurse nebyla schopna uvést jeho adresu. V kolonce s místem pobytu se tak objevily státy Lotyšsko, Francie a Brazílie, na jejichž území se mohl Cukurs kdekoliv zdržovat. Ve skutečnosti v poklidu žil na břehu saopaulské přehrady, kde provozoval vyhlídkové lety pro turisty, až do okamžiku, kdy se o něj začala zajímat izraelská tajná služba Mosad.¹⁷⁷

Tel Aviv vyslal do Brazílie agenta Ja'akova Meidada, který se vydával za rakouského obchodníka Antona Künzleho, aby navázal kontakt s Cukurem. Prezentoval se jako bohatý investor, jenž pravidelně jezdí do Rotterdamu a nyní se pracovním zdržuje v Brazílii. Aby si zajistil neprůstřelné krytí, sbíral nizozemské jízdenky a účtenky, aby si je později vložil do kapes saka. Veškeré oblečení i věci osobní potřeby měl ze země, odkud údajně pocházel, tedy z Rakouska. Falešný krycí příběh na důvěryhodnosti přidával i Meidadův vzhled. Byl plešatý, nechal si narůst knírek, nosil brýle se silnými obroučkami a jeho zavalitá postava nedávala sebemenší důvod si myslet, že ve skutečnosti je velmi schopným agentem Mosadu. Právě naopak, byl velice přátelský a Herberts Cukurs si k němu vybuodoval důvěru.

V příhodném okamžiku Meidad alias Künzle nabídl Cukurovi společný obchodní projekt, kvůli němuž bylo nutné navštívit několik nemovitostí v Montevideu. Schůzky s realitními makléři byly domluveny na 23. února 1965. Po několika prohlídkách různých objektů zamířil Künzle s Cukurem k vile na pláži v ulici Avenida Colombia. Zde na Cukurse

¹⁷⁶V inzerátu v novinách se objevila jména, pod kterými byly jeho děti pokřtěny, aby nebylo jasné, o koho se jedná. Tuto skutečnost potvrdil kapitán lotyšského letectva Blaus, jenž se s Cukurem znal z doby jeho působení v armádě a nyní byl v emigraci v USA.

Dokument č. 1, soubor č. 1686 ze 14. 3. 1955, National Archives Washington (NAW), Record Group (RG) 263 (Records of the Central Intelligence Agency), inv. č. 139325734, box 22, folder 4.

¹⁷⁷Zpráva zástupce ředitele ministra zahraničních věcí Spojených států amerických ministroví zahraničí, s. d., National Archives Washington (NAW), Record Group (RG) 263 (Records of the Central Intelligence Agency), inv. č. 139325734, box 22, folder 4.

již čekala skupina izraelských agentů, jejichž úkolem bylo zajmout Cukurse. Avšak předem dokonale naplánovaná a připravená akce se zvrhla v zápolení, během něhož se Cukurs pokusil dostat k pistoli, již nosil neustále u sebe. Meidad ve své knize, kterou později vydal, píše, že chtěli nad Cukurem nejdříve vynést rozsudek smrti a následně jej popravit. Přiznává, že se operace vymkla z kontroly, avšak pouze v tom rozsahu, že nebyl vynesena rozsudek a namísto toho byl zastřelen dvěma ranami z blízké vzdálenosti.¹⁷⁸ Následně mrtvé tělo doslova nacpali do připraveného velkého lodního kufru a rychle opustili Uruguay.¹⁷⁹

Až jedenáct dní poté, 6. března, se do rukou místního policejního důstojníka Alejandra Otera dostal dopis, který mu byl postoupen ze západoněmeckého Bonnu. Autoři, kteří se podepsali jako „*ti, kteří nikdy nezapomenou*“ oznamovali: „*Na základě těžkých obvinění, která byla proti Herbertu Cukurovi vznesena pro jeho prokazatelně osobní odpovědnost za zavraždění 30 000 mužů, žen a dětí, a zejména pro strašnou ukrutnost, kterou projevoval při páchání svých zločinů, jsme se rozhodli odsoudit obžalovaného Herberta Cukurse k smrti. Rozsudek byl vykonán 23. února 1965.*“¹⁸⁰ Když o této události později informovaly The New York Times, podaly jinou verzi původního záměru a průběhu událostí. Pitva prokázala, že nebyl zastřelen, nýbrž jeho smrt byla zapříčiněna opakovanými údery do hlavy.¹⁸¹ Domnívaly se, že tento čin byl aktem židovské pomsty, který však byl původně naplánován jako únos.¹⁸² Tuto tezi potvrzuje vyšetřování montevidejské policie na místě činu. Důkazem že šlo o nepodařenou akci, což Mosad nechtěl přiznat, byl právě lodní kufr, který byl opatřen robustními zámky a v přední části měl vyvrtnané otvory, pravděpodobně kvůli dýchání.¹⁸³

Je nasnadě se tedy domnívat, že původní intencí izraelské tajné služby Mosad byl únos a následné předvedení před spravedlnost v Izraeli, kde by se zodpovídal z válečných zločinů proti židovskému lidu obdobně, jako tomu bylo v případě Adolfa Eichmanna. Tím, že se akce nevydařila, je Herbert Cukurs jediným válečným zločincem, jemuž se útek do Jižní Ameriky podařil, avšak byl vypátrán a přímo na tamějším území popraven bez soudního rozsudku.

¹⁷⁸Egmont R. KOCH, *Povolení zabíjet*, Berlin 2013, s. 136 – 138.

¹⁷⁹Příloha č. 13: Lodní kufr s tělem popraveného Herberta Cukurse, <https://bloximages.newyork1.vip.townnews.com/themercury.com/content/tncms/assets/v3/editorial/f/20/f20c12df-96e2-53cd-8320-e7522cb96b67/608ae076cbd13.image.jpg?resize=665%2C500> (7. 4. 2023) zachycuje okamžik, kdy argentinskí policisté vynášejí lodní kufr s tělem Cukurse z vily, která se stala místem popravky.

¹⁸⁰Egmont R. KOCH, *c. d.*, s. 136 – 138.

¹⁸¹Vražednou zbraní, jež způsobila zranění neslučitelná se životem, bylo údajně velké kladivo. Tamtéž s. 137.

¹⁸²The New York Times, 10. 3. 1965.

¹⁸³E. R. KOCH, *c. d.*, s. 139.

III.6. Typologie osudů uprchlých válečných zločinců

V předchozích kapitolách byly uvedeny tři osudy stoupců nacistické ideologie, kteří dokázali nepozorovaně utéci z Evropy zmítané poválečným zmatkem, ale zároveň plné euforie z vítězství nad nacismem. Jejich životní příběhy se v mnohém zásadně liší, avšak lze nalézt mnoho společného. Nabízí se tedy jistá typologizace osudů uprchlých nacistů, přičemž zásadní je vymezení sledované skupiny.

Prvním společným znakem je příslušnost k nacistické ideologii. V případě Waltera Kutschmanna je jeho oddanost nacismu nepochybná, jelikož se aktivně a dobrovolně zapojil do nacistických organizací. V říjnu 1929 vstoupil do oddílů Hitlerjugend a jeho zdejší působení bylo odměněno Zlatou medailí HJ. Okamžitě po dovršení plnoletosti se stal dobrovolníkem v reichswehru. V srpnu 1940 se stal členem NSDAP s registračním číslem 7 475 729. Posledním krokem, který při vzestupu systémem nacistických organizací učinil, byl vstup do SS jako jeho 404 651. člen dne 11. prosince 1940.¹⁸⁴ Obdobnou oddanost nacismu je možné sledovat i u Josefa Schwammergera, který se členem NSDAP stal v roce 1931 a do jednotek SS vstoupil 18. dubna 1933, když složil přísahu samotnému Adolfu Hitlerovi.¹⁸⁵ Obdobně lze postupovat i u posledního ze sledovaných uprchlých stoupců nacistické ideologie, u Herberta Cukurse. V pramenech amerických tajných služeb se opakovaně vyskytují doklady o jeho členství v lotyšské nacistické organizaci Pērkonkrusts. Konkrétní vazby na nacistické Německo dokládá skutečnost, že se Cukurs nechal najmout nacistickou zpravodajskou službou SD.¹⁸⁶

Další společný jmenovatel je pro tuto trojici však tím nejzásadnějším, jelikož motivoval jejich útěk před spravedlností na jihoamerický kontinent. Mám na mysli status válečných zločinců, který byl odvozen od dvou dokumentů. Jisté základy pro stíhání válečných zločinců byly projednány na konferenci v Moskvě, na níž zasedali spojenečtí ministři zahraničí od 19. do 30. října 1943. Jmenovitě se jednání účastnili ministr zahraničí Spojených států amerických Cordell Hull, ministr zahraničních věcí Spojeného království

¹⁸⁴Dopis Arlena Spectera ministrovi zahraničních věcí Spojených států amerických Georgi Schultzovi z 3. 6. 1985, National Archives Washington (NAW), Record Group (RG) 59 (General Records of the Department of State), inv. č. 26162796, box 21, folder 10.

¹⁸⁵A. FREIWALD – M. MENDELSON, *c. d.*, s. 23 – 56.

¹⁸⁶XARZ-28350 z 10. 7. 1946, National Archives Washington (NAW), Record Group (RG) 263 (Records of the Central Intelligence Agency), inv. č. 139325734, box 22, folder 4; Zpráva vedoucího IMS/LSS vedoucímu External Inquiries Branch, s. d., *OCG Trace Request*, National Archives Washington (NAW), Record Group (RG) 263 (Records of the Central Intelligence Agency), inv. č. 139325734, box 22, folder 4.

Anthony Eden a lidový komisař zahraničních věcí Sovětského svazu Vjačeslav Michajlovič Molotov. Zjednání vzešel tajný protokol podepsaný 1. listopadu 1943 Rooseveltem, Churchillem a Stalinem. Jeho součástí, kterou se posléze Spojenci rozhodli uveřejnit, bylo *Prohlášení o německých zvěrstvech*.¹⁸⁷ V úvodu tohoto dokumentu, který měl na pozdější vývoj událostí nepostradatelný vliv, představitelé „Velké trojky“ proklamují, že „*Spojené království, Spojené státy a Sovětský svaz obdržely z mnoha stran důkazy o zvěrstvech, masakrech a chladnokrevných masových popravách, které páchají hitlerovské síly v mnoha zemích, které ovládly a z nichž jsou nyní postupně vyháněny. Brutality hitlerovské nadvlády nejsou ničím novým a všechny národy či území v jejich područí trpěly nejhorší formou vlády teroru.[...] V době, kdy bude uzavřeno příměří s jakoukoli vládou, která bude v Německu vytvořena, budou ti němečtí důstojníci a muži a členové nacistické strany, kteří byli odpovědní za výše uvedená zvěrstva, masakry a popravy nebo se jich souhlasně účastnili, posláni zpět do zemí, v nichž se jejich ohavné činy staly, aby mohli být souzeni a potrestáni podle zákonů těchto osvobozených zemí a svobodných vlád, které v nich budou vytvořeny.[...] Ti, kdo si dosud nepotřísnilí ruce nevinnou krví, necht' se mají na pozoru, aby se nepřidali k řadám viníků, neboť je zcela jistě budou tři spojenecké mocnosti pronásledovat až na nejzazší konec světa a vydají je jejich žalobcům, aby bylo spravedlnosti učiněno zadost.*“¹⁸⁸

Ve skutečnosti se však toto prohlášení nevztahovalo na hlavní strůjce veškerého nacistického zla, kteří plnili vedoucí role a často stáli na těch nejvyšších postech v rámci nacistické hierarchie. Právě tito váleční zločinci, jejichž činy neměly žádnou konkrétní zeměpisnou lokalizaci, měli být potrestáni na základě společného rozhodnutí vlád spojeneckých mocností. Za tímto účelem byl na základě *Londýnské dohody o stíhání a potrestání hlavních válečných zločinců Osy*¹⁸⁹ ze dne 8. srpna 1945 založen Mezinárodní vojenský tribunál pro soudní řízení s válečnými zločinci, který vedl v Norimberku soudní proces s 24 nejdůležitějšími válečnými zločinci nacistického Německa.

Nejdůležitějším dokumentem Londýnské dohody byla tzv. *Charta Mezinárodního vojenského tribunálu*,¹⁹⁰ která definovala tři kategorie zločinů, za něž byla vyvozena

¹⁸⁷William M. FRANKLIN – Ralph E. PERKINS, *Declaration of German Atrocities*, in: William M. Franklin – Ralph E. Perkins (edd.), *Foreign Relations of the United States: Diplomatic Papers 1943. General Volume I*, Washington 1963, s. 768 – 769.

¹⁸⁸Tamtéž, s. 768 – 769.

¹⁸⁹Nuremberg Trial Proceedings Vol. 1, London Agreement of August 8th 1945, <https://avalon.law.yale.edu/imt/imtchart.asp> (2. 5. 2023).

¹⁹⁰Nuremberg Trial Proceedings Vol. 1, Charter of the International Military Tribunal, <https://avalon.law.yale.edu/imt/imtconst.asp> (2. 5. 2023).

individuální odpovědnost. První kategorií se staly zločiny proti míru, „*konkrétně plánování, příprava, zahájení nebo vedení útočné války nebo války v rozporu s mezinárodními smlouvami, dohodami nebo ujištěními nebo účast na společném plánu nebo spiknutí za účelem uskutečnění kteréhokoli z výše uvedených činů.*“¹⁹¹

Druhou kategorií činů tvořily činy souhrně nazvané jako válečné zločiny, které zahrnovaly „*konkrétně porušení válečných zákonů nebo zvyklostí. Taková porušení zahrnují mimo jiné vraždu, špatné zacházení nebo deportaci civilního obyvatelstva na okupovaném území k otročským pracím nebo k jiným účelům, vraždu nebo špatné zacházení s válečnými zajatci nebo osobami na moři, zabíjení rukojmích, drancování veřejného nebo soukromého majetku, bezohledné ničení měst, městeček nebo vesnic nebo pustošení, které není odůvodněno vojenskou nutností*“¹⁹²

Třetí kategorií zločinů, za něž byli váleční zločinci souzeni, byly veškeré zločiny proti lidskosti, „*jmenovitě vraždy, vyhlazování, zotročování, deportace a jiné nelidské činy spáchané na jakémkoli civilním obyvatelstvu před válkou nebo během války; nebo pronásledování z politických, rasových nebo náboženských důvodů při provádění nebo v souvislosti s jakýmkoli zločinem spadajícím do jurisdikce Tribunálu, ať už v rozporu s vnitrostátním právem země, kde byl spáchán, či nikoli.*“¹⁹³

Je patrné, že díky tomuto zásadnímu dokumentu byl vytvořen status válečného zločince, který nabyli mnozí nacisté, kteří se dopustili výše definovaných zločinů. Z pohledu této práce je právě status válečného zločince významným charakteristickým znakem, který byl společný i pro trojici sledovaných osob, a který při typologizaci hraje zásadní roli. Kutschmann byl údajně zodpovědný za smrt až 15 000 osob.¹⁹⁴ Schwammberger, ačkoli obžaloba vznesla obvinění z 3 377 pokynů k popravě a 50 vražd provedených jeho vlastní rukou, byl odsouzen za zodpovědnost za smrt 641 lidí a 25 vražd jím provedených.¹⁹⁵ Cukurs měl na svědomí životy více než 30 000 osob.¹⁹⁶ Na základě těchto skutečností nabyli všichni jmenovaní status válečného zločince a nezbývala jim jiná možnost než se skrývat před spravedlností a posléze se pokusit o útěk.

¹⁹¹Tamtéž, (2. 5. 2023).

¹⁹²Tamtéž, (2. 5. 2023).

¹⁹³Tamtéž, (2. 5. 2023).

¹⁹⁴U. GOŇI, *c. d.*, s. 241 – 242.

¹⁹⁵A. FREIWALD – M. MENDELSON, *c. d.*, s. 308 – 309.

¹⁹⁶Zpráva vedoucího IMS/LSS vedoucímu External Inquiries Branch, s. d., *OCG Trace Request*, National Archives Washington (NAW), Record Group (RG) 263 (Records of the Central Intelligence Agency), inv. č. 139325734, box 22, folder 4; The New York Times, 10. 3. 1965.

Výše jsem představil společné znaky mnou sledovaných osob, ale pro typologii, již tato práce přináší, je zásadní to, v čem se oni váleční zločinci lišili. Rozlišujícím faktorem při typologizaci se stalo stádium, do něhož byl útěk doveden. Jinými slovy, životní příběh každé z těchto osob skončil poněkud odlišně. V souvislosti s tím, lze utvořit tři možné scénáře, jakými byly útoky nacistických válečných zločinců zakončeny.

První skupinu tvoří osudy nacistů, kteří nebyli nikdy dopadeni, prožili život v utajení, zemřeli přirozenou smrtí „na svobodě.“ Ideálním příkladem takového životního příběhu je právě Walter Kutschmann, který dokázal unikat až do své smrti v roce 1986.¹⁹⁷

I přes veškerou snahu vynaloženou americkou tajnou službou, orgány Spolkové republiky Německo, Mosadem i „lovci nacistů,“ se podařilo dovést útěk jaksi „do konce“ poměrně velkému počtu nacistů. Nepochybně nejznámějším a rovněž nejhledanějším válečným zločincem, jehož osud odpovídá této nastíněné kategorii, byl Josef Mengele. „Anděl smrti,“ jak mu bylo přezdíváno, poslal stovky tisíc osob na smrt do plynových komor v Osvětimi, kde rovněž z pozice lékaře prováděl na věznicích své bestiální experimenty. Po skončení války byl zajat americkou armádou, avšak jelikož neměl vytetovanou svou krevní skupinu tak, jak to bývalo zvykem u členů SS, byl považován za řadového vojáka a propuštěn, čímž začal jeho život na útěku.¹⁹⁸ Mengele využil italské krysí stezky, získal mezinárodní pas Červeného kříže a pod falešnou identitou Helmuta Gregora odplul v červenci 1949 z Janova do Argentiny.¹⁹⁹ V roce 1951 se poprvé přestěhoval do Paraguaye a v následných letech, kdy západoněmecké autority opakovaně usilovaly o jeho extradici, se střídavě ukrýval na území Argentiny, Paraguaye, Uruguaye a Brazílie. Iser Harel, bývalý šéf Mosadu, který stál za dopadením Adolfa Eichmanna, prohlásil, že „Menegele žije jako lovná zvěř,“²⁰⁰ Přesto však Mengele dokázal utéci před spravedlivým trestem a zemřel na svobodě přirozenou smrtí, když se 7. února 1979 po zásahu cévní mozkové příhody utopil při koupání v moři poblíž brazilského města Bertioğa.²⁰¹

Dalším z těch, kteří nebyli nikdy dopadeni, byl Waler Rauff. Dne 17. prosince 1949 se i s rodinou nalodil v Janově na loď SS Conte Grande, na jejíž palubě zamířil do Jižní

¹⁹⁷U. GOŇI, *c. d.*, s. 244.

¹⁹⁸Gerald L. POSNER – John WARE, *Mengele. The complete story*, New York 1986, s. 63 – 64.

¹⁹⁹*Hunting the ‚Angel of Death‘*, s. d., National Archives Washington (NAW), Record Group (RG) 263 (Records of the Central Intelligence Agency), inv. č. 16966644, box 3, folder 2.

²⁰⁰*A 30-year flight from justice – and the hunt goes on*, s. d., National Archives Washington (NAW), Record Group (RG) 263 (Records of the Central Intelligence Agency), inv. č. 16966644, box 3, folder 2.

²⁰¹Alan LEVY, *Nazi hunter. The Wiesenthal file*, New York 2002, s. 294 – 295.

Ameriky.²⁰² Emigroval do Ekvádoru,²⁰³ odkud se 24. října 1958 přestěhoval do Chile, kde doslova začal nový život.²⁰⁴ Do krizové situace se dostal v prosinci 1962, kdy byl v Punta Arenas zatčen a byla zvažována jeho extradice do Spolkové republiky Německo, která požadovala jeho vydání jakožto válečného zločince.²⁰⁵ Avšak tato žádost byla následně zamítnuta a Walter Rauff mohl i nadále svobodně žít až do 14. května 1984, kdy zemřel v Santiagu de Chile, aniž by byl spravedlivě potrestán.²⁰⁶

Uprchlým válečným zločincem, který sdílel podobný osud, byl i Eduard Roschmann. V závěru války byl internován britskými jednotkami v rakouském Grazu, ale později byl propuštěn. V roce 1947 byl dokonce zajat podruhé, ale v tomto případě se mu podařilo uprchnout a jeho kroky směřovaly po italské krysí stezce do Janova, odkud odplul do Argentiny, na jejíž půdě stanul 2. října 1948. Díky nacistickému podzemí a spletité imigrační síti zde začal nový život, když založil svou vlastní společnost, která obchodovala s vytěženým dřevem. Pro tohoto člověka již byl SS-Obersturmbannführer Eduard Roschmann, který v řížském ghettu organizoval masové popravy tisíců, minulostí. Unikl spravedlivému trestu za všechna spáchaná zverstva, a coby argentinský občan Federico Wegener v poklidu žil až do okamžiku, kdy argentinská vláda vyšla vstříc žádostem o extradici a v červenci 1977 vydala na jeho osobu zatykač. Roschmann alias Wegener uprchl do Paraguaye, na jejímž území se skrýval až do své smrti. Zemřel nepotrestán 10. srpna 1977 a svým životním příběhem se tak zařadil mezi, touto prací vymezenou, skupinu nacistických válečných zločinců, kteří nebyli nikdy dopadeni.²⁰⁷

Druhou skupinou, kterou tato práce z pohledu typologizace přináší, jsou ti uprchlí nacisté, kteří byli dopadeni a potrestáni v rámci řádně vedeného soudního procesu. Takový osud vhodně reprezentoval životní příběh Josefa Schwammbergera, který byl, jak již bylo

²⁰²Report PIR-5919 ze 24. 2. 1950, National Archives Washington (NAW), Record Group (RG) 263 (Records of the Central Intelligence Agency), inv. č. 139386909, box 106, folder 1.

²⁰³Information from Studermayer, 9. 2. 1954, National Archives Washington (NAW), Record Group (RG) 263 (Records of the Central Intelligence Agency), inv. č. 139386909, box 106, folder 1.

²⁰⁴Report on Rauff, 22. 10. 1974, National Archives Washington (NAW), Record Group (RG) 263 (Records of the Central Intelligence Agency), inv. č. 139386909, box 106, folder 1, s. 186 – 188.

²⁰⁵Zpráva HBRW-7445, *Operational/KOBYSH Contact with former SS Officer in Chile* z 16. 2. 1965, National Archives Washington (NAW), Record Group (RG) 263 (Records of the Central Intelligence Agency), inv. č. 139386909, box 106, folder 1.

²⁰⁶*Wanted Nazi Walther Rauff 'was West German spy*, 27. 9. 2011, <https://www.bbc.com/news/world-europe-15069333> (3. 5. 2023).

²⁰⁷Edith BLASCHITZ, *Austrian National Socialists in Argentina after 1945*, in: Oliver Rathkolb (ed.), *Revisiting the National Socialist Legacy. Coming to Terms with Forced Labor, Expropriation, Compensation, and Restitution*, New Brunswick – New Jersey 2004, s. 236.

zmíněno, odsouzen k doživotnímu trestu ve vězení. Tentýž rozsudek byl však, díky čemusi, co by se dalo označit jako „hon na nacisty,“ vyneseno nad několika dalšími dopadenými válečnými zločinci, a tudíž lze tyto osoby vyčlenit pro potřebu této typologie.

Rozsudek „na doživotí“ si vyslechl i Franz Stangl, který byl od května 1942 do září téhož roku velitelem vyhlazovacího tábora Sobibor a poté byl převelen do tábora Treblinka, v jehož čele stál do 2. října 1943. Po skončení války byl zajat Spojenci, ale nedlouho poté Stangl uprchl do Itálie, kde navázal kontakty s biskupem Aloisem Hudalem a Mezinárodním výborem Červeného kříže, což mu zajistilo nové cestovní doklady. Odtud v roce 1948 směřoval do Sýrie. Po dvouletém pobytu v Damašku emigroval do Brazílie, která se jevila jako příhodnější útočiště pro hledaného válečného zločince. Zdejší nacistická ilegální síť jej přijala vřele, když mu poskytla zaměstnání v dceřiné továrně německé firmy Volskwagen. Zvrat přišel 28. února 1967, kdy byl na podnět Simona Wiesenthala zatčen. Po extradici do Spolkové republiky Německo stanul Franz Stangl před soudem, jenž nad ním 22. října 1970 na základě obvinění z účasti na masových popravách 900 000 Židů v Treblince vynesl rozsudek doživotního odnětí svobody. Zemřel na zástavu srdce v düsseldorfské věznici dne 28. června 1971.²⁰⁸

Tentýž rozsudek byl vyneseno i nad Erichem Priebkem, který dokázal trestu za účast na masakru v Ardeatinských jeskyních²⁰⁹ unikát více než padesát let. Přesto však byl v Argentině, kde se skrýval, dopaden a v roce 1996 vydán do Itálie. První soudní proces vedený vojenským soudem začal v květnu téhož roku v Římě.²¹⁰ V oficiálních zprávách zaznělo, že „soud přijal argument nacistického důstojníka, který za války zabíjel Židy a/nebo jiné nevinné, že pouze plnil rozkazy.“²¹¹ S přihlédnutím k této polehčující okolnosti a k vysokému věku obžalovaného soud zařadil zmíněný válečný zločin do kategorie případů, na něž se podle italského práva vztahovala třicetiletá promlčecí lhůta. V návaznosti na toto rozhodnutí byl 83letý Priebke zproštěn viny, jelikož zmíněný čin byl v březnu 1974 promlčen. Proti takovému rozhodnutí, které pobouřilo širokou veřejnost, se zdvihla vlna nevole.²¹² Navíc byl tento verdikt v rozporu s Chartou Mezinárodního vojenského tribunálu, která

²⁰⁸Robert S. WISTRICH, *Who's who in Nazi Germany*, London – New York 1995, s. 241 – 242.

²⁰⁹Masakr v Ardeatinských jeskyních nedaleko Říma se odehrál 24. března 1944. Jednalo se o odvetu za partyzánský útok z předešlého dne, během něhož bylo zabito explozí bomby na Via Rasella třiatřicet německých vojáků. Oběťmi masakru se stalo 335 civilistů. G. WALTERS, *c. d.*, s. 170.

²¹⁰Tamtéž, s. 409.

²¹¹Report on Erich Priebke, National Archives Washington (NAW), Record Group (RG) 59 (General Records of the Department of State), inv. č. 26169063, box 31, folder 2, s. 79.

²¹²Tamtéž, s. 75.

vyvozovala individuální zodpovědnost za tři kategorie zločinů, o nichž bylo pojednáno výše. Během druhého soudního procesu padl 22. července 1997 rozsudek, jenž stanovil trest patnácti let odnětí svobody. Ten však byl posléze s přihlédnutím k polehčujícím okolnostem snižen na „pouhých“ 10 let.²¹³ Po dlouhých soudních peripetiích byl Erich Priebke v březnu 1988 odsouzen na doživotí.²¹⁴

Zadržen a odsouzen byl i druhý z dvojice nejznámějších nacistických válečných zločinců, kteří uprchli do Jižní Ameriky, Adolf Eichmann. Jeho unikání spravedlnosti bylo ukončeno poté, co byl vypátrán a unesen z Buenos Aires skupinou agentů Mosadu. Avšak v jeho případě šel soud v Izraeli ještě dále, když jej 2. prosince 1961 za zločiny proti židovskému národu a proti lidskosti exemplárně odsoudil k trestu smrti. Rozsudek byl vykonán krátce před půlnocí 31. května 1962. Díky takovému životnímu osudu lze i Adolfa Eichmanna zařadit do skupiny těch, jejichž pobyt na svobodě byl ukončen spravedlivým trestem v souladu s řádně vedeným soudním procesem.²¹⁵

Logicky následuje poslední z trojice možných scénářů, jak mohly osudy uprchlých válečných zločinců dopadnout. Třetí kategorii reprezentuje útěk, který byl rovněž ukončen dopadením, avšak v tomto případě již nenásledoval spravedlivý soud, nýbrž poprava. Tato kategorie je jaksi jedinečná, jelikož, jak již bylo řečeno, jediným válečným zločincem, jemuž se útěk do Jižní Ameriky podařil, avšak byl vypátrán a přímo na tamějším území popraven bez soudního rozsudku, byl Herberts Cukurs. Jeho nepochybně zajímavý životní příběh dotváří mozaiku možných osudů válečných zločinců v Jižní Americe a činí tuto typologii celistvou.

²¹³Tamtéž, s. 84 – 94.

²¹⁴The New York Times, 11. 10. 2013.

²¹⁵R. S. WISTRICH, *c. d.*, s. 49 – 50.

IV. Závěr

V předkládané bakalářské práci bylo mým cílem zrekonstruovat problematiku útěků nacistických válečných zločinců do Jižní Ameriky v širších souvislostech. Toto, z mého pohledu velice zajímavé téma z dějin nedávno minulých, se v obecném povědomí omezuje na znalost pouze dvou uprchlých válečných zločinců. Jména osob, jež mám na mysli, jsou Adolf Eichmann a Josef Mengele. V případě prvního zmíněného k jeho všeobecné známosti přispěla především mediální propagace úspěšné akce izraelské tajné služby Mosad, která z jeho osudu udělala exemplární proces vedoucí k potrestání autora onoho „konečného řešení.“ Eichmann, stejně tak jako Mengele, se stal reprezentací všech zvěrstev, kterých se nacistický režim dopustil. Jméno Josefa Mengeleho, který rovněž proslul svou krutostí, rezonovalo především v souvislosti s veřejným pohoršením nad tím, že někdo takový stále žije na svobodě a uniká spravedlivému trestu. Jeho osoba se stala personifikací veškerého nacistického zla a velký, avšak neúspěšný, hon na tohoto válečného zločince jej zapsal do dějin i myslí lidí jako druhého významného nacistu v Jižní Americe.

Ve skutečnosti je však zmíněná problematika mnohem obsáhlejší a naši historiografii v tomto smyslu zcela mívá. Ba co více, i zahraniční historická věda se některých skutečností souvisejících s útekem nacistů na jihoamerický kontinent spíše jen lehce dotkla. Například německá expedice do Amazonie a osobnost Otty Schulz-Kampfhenkela byly zatím zpracovány pouze jaksí izolovaně, bez zasazení do dalších souvislostí. Výsledkem tohoto teprve nedávného bádání se stalo podrobné zachycení jeho osoby jakožto vědce a čistě geografický přínos expedice, přičemž jeho vazby na nacismus byly jen nastíněny. Samotná realizace expedice zaštitěné NSDAP byla důkazem enormního zájmu o oblast Jižní Ameriky. Zásadním se stal zmíněný Schulz-Kampfhenkelův plán na obsazení Guyan. Byl tak zcela opomenut význam expedice pro pozdější dění, který se tato práce pokusila zdůraznit.

Pro samotné zpracování a následné zachycení vzniku a fungování složitého systému imigrační sítě bylo využito konkrétních příkladů či případů, které se vzájemně doplňují, jsou jaksí provázány a doplněné o obecný výklad skvěle zachycují onen propracovaný systém v celé jeho celistvosti. Před čtenářem je tak odhalena celá soustava vzájemně propojených složek. Je zde zachyceno, jak byly položeny základy imigrační sítě, díky německé špionáži a jak byl její chod financován. Její fungování by nebylo možné bez mnoha jejích členů, kteří se svou činností na její existenci podíleli. Mám na mysli posádku lodi Admiral Graf Spee, o níž již bylo v některých publikacích napsáno, že byla po potopení lodi internována v Buenos

Aires, tam ale předchozí zpracování v historiografii končí. Pro následné dění bylo zapotřebí studium pramenů, které přinesly svědectví o jejich dalším osudu, o jakési „diaspoře“ na jihoamerickém území a zapojení se do fungování tamějšího nacistického podzemí. Navíc je vše zasazeno do kontextu okolního dění, tedy do souvislostí se situací v Brazílii a Argentině, což umožňuje danou problematiku celkově uchopit a skutečně poznat.

Práce rovněž zachycuje celou cestu útěku od začátku až do konce. Mapuje cesty, po nichž váleční zločinci do Jižní Ameriky utíkali. Rozebírá organizace, které svou pomocí byly do útěků zapojeny. Opět i v těchto otázkách jisté závěry vyvozuje z konkrétních příkladů, které přináší historické prameny.

Největší přínos, jak jsem již naznačil v úvodu této práce, shledávám právě v části, která se věnuje konkrétním osudům uprchlých nacistů. Záměrně jsem se vyhnul již vzpomínaným všeobecně známým jménům, na něž je častokrát celá tato problematika zužována. Místo psaní jakési kompilace životních osudů Adolfa Eichmanna a Josefa Mengeleho, jsem se zaměřil na vytvoření určité typologie nacistů, kteří se před spravedlností skrývali v Jižní Americe. Hledal jsem společné a rozdílné znaky, aby bylo možné takovou skupinu osob nějak klasifikovat. Samozřejmě hlavními znaky se stalo ztotožnění se s nacistickou ideologií a zodpovědnost za smrt velkého množství lidí, od čehož se odvíjel status válečného zločince. Výběr se zúžil cílovou zemí, kam dotyčný směřoval, přičemž pro potřebu této práce byli sledováni jen ti, kteří utekli do zemí, o nichž bylo v práci podrobně pojednáno, tedy do Brazílie nebo Argentiny. Někteří uprchlí nacisté se totiž ukrývali v některém ze středoamerických států, případně se jejich útočištěm staly odlehlé oblasti v Andách táhnoucích se přes Kolumbii, Ekvádor, Peru a Chile. Dalším faktorem, který determinoval výsledný výběr tří osob, byla pramenná základna. Jinými slovy výběr rovněž ovlivnila kvalita a množství pramenů amerických tajných služeb vztahujících se k uprchlým nacistům. Ačkoli se americké tajné služby pochopitelně snažily sledovat co nejvíce válečných zločinců na americkém kontinentě, mnozí jim zcela unikali, a tudíž z těch méně známých jmen, které si tato práce dala za úkol sledovat, byla sledována jen hrstka.

Výsledkem toho bádání se stala typologie osudů uprchlých nacistů, přičemž rozlišujícím faktorem se stalo stádium, do něhož byl útek doveden, respektive to, jak dotyčný skončil. První kategorií se stal útek, který byl zdařilý a byl doveden jaksí až do konce. Zástupcem v této kategorii se tak stal Walter Kutschmann, jenž nebyl nikdy odsouzen, zemřel „na svobodě“ přirozenou smrtí, a o němž lze říci, že skutečně unikl spravedlnosti. Druhým

logicky následujícím typem se stal útěk, jenž byl ukončen dopadením a v následném řádně vedeném soudním procesu byl dotyčný spravedlivě odsouzen. Takový osud vhodně reprezentoval Josef Schwammberger, nad nímž, poté, co byl dopaden, řádný soud vynesl rozsudek doživotního vězení. Poslední a navíc jaksí výjimečnou kategorií v oné typologii se stal útěk válečného zločince, který byl rovněž dopaden, avšak jeho osud byl zpečetěn, aniž by byl řádně souzen. Osobou s takovým osudem se stal Herberts Cukurs, který byl jako jediný uprchlý válečný zločinec popraven přímo na jihoamerickém území bez soudního procesu, který by takový rozsudek vyřkl.

Jak jsem již zmínil, největším z přínosů této bakalářské práce je nový vhled, který do dané problematiky přináší. Veškeré starší práce na toto téma nahlížely s absencí pramenů amerických tajných služeb, jejichž převážná část byla odtajněna až v poměrně nedávné době, mezi roky 2003 a 2006. Tato práce tak nově přináší pohled na útěky nacistů do Jižní Ameriky optikou amerických tajných služeb. Zároveň tato práce dokládá, že je mylné spojovat snahu o dopadení a potrestání pouze s izraelskou tajnou službou a tzv. „lovci nacistů“. Neopomíjí totiž iniciativu, jíž Spojené státy americké během celosvětového honu na nacisty vyvíjely a díky tomu odhaluje další skutečnosti a fakta vedoucí k poznání předmětné problematiky.

V. Seznam použitých zkratek

ADL – *Anti-Defamation League of B'nai B'rith* – nestátní nezisková židovská organizace známá jako Liga proti hanobení

CIA – *Central Intelligence Agency* – Ústřední zpravodajská služba Spojených států amerických

FBI – *Federal Bureau of Investigation* – Federální úřad pro vyšetřování působící jako vyšetřovací instituce amerického ministerstva spravedlnosti a zároveň jako kontrarozvědka.

Gestapo – *Geheime Staatspolizei* – tajná státní policie nacistického Německa

GOU – *Grupo de Oficiales Unidos* – skupina armádních důstojníků, která se podílela na vládě v Argentině ve 40. letech 20. století.

HJ – *Hitlerjugend* – Hitlerova mládež – polovojenská mládežnická organizace NSDAP

MI6 – *Military Intelligence, Section 6* – britská tajná služba (používáno synonymně k SIS)

NSDAP – *Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei* – Národně socialistická německá dělnická strana

NSDAP/AO – *Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei Auslands-Organisation* – Zahraniční organizace Národně socialistické německé dělnické strany

OKW - *Oberkommando der Wehrmacht* – Vrchní velení wehrmachtu

ONI – *The Office of Naval Intelligence* – námořní zpravodajská služba Spojených států amerických

RM – *Reichsmark* – říšská marka

SD – *Sicherheitsdienst* – nacistická zpravodajská služba SS

SIS – *Secret Intelligence Service* – britská tajná služba

SS – *Schutzstaffel* – Ochranný oddíl – ozbrojená organizace NSDAP

VDA – *Volksbund für das Deutschtum im Ausland* – Lidový sněm pro Němce v zahraničí

VI. Seznam použitých pramenů a literatury

VI.1. Prameny

A 30-year flight from justice – and the hunt goes on, s. d., National Archives Washington (NAW), Record Group (RG) 263 (Records of the Central Intelligence Agency), inv. č. 16966644, box 3, folder 2.

Blue Book on Argentina: Cunsultation among the American Republics with respect to the Argentine Situation. Memorandum of the United States Government, New York 1946, s. 1.

Dokument CIA-RDP62-00865R000300030004-4, *German Nationalist and Neo-nazi activities in Argentina*, s. 8, https://ia802802.us.archive.org/14/items/germannationalistandneo-naziactivitiesinargentina/cia-rdp62-00865r000300030004-4_0.pdf (19. 1. 2023).

Dokument č. 1, soubor č. 1686 ze 14. 3. 1955, National Archives Washington (NAW), Record Group (RG) 263 (Records of the Central Intelligence Agency), inv. č. 139325734, box 22, folder 4.

Dopis ambasády Spolkové republiky Německa ve Washingtonu z 22. 10. 1975, National Archives Washington (NAW), Record Group (RG) 59 (General Records of the Department of State), inv. č. 26150233, box 2, folder 3.

Dopis ambasády Spolkové republiky Německa ve Washingtonu, s. d., National Archives Washington (NAW), Record Group (RG) 59 (General Records of the Department of State), inv. č. 26150233, box 2, folder 3.

Dopis Arlena Spectera ministrovi zahraničních věcí Spojených států amerických Georgi Schultzovi z 3. 6. 1985, National Archives Washington (NAW), Record Group (RG) 59 (General Records of the Department of State), inv. č. 26162796, kart. 21, složka 10.

Dopis Vincenta La Visty Herbertu J. Cummingsovi z 15. 5. 1947, *Illegal emigration movements in and through Italy*, <https://archive.org/details/letter-from-vincent-la-vista-to-herbert-j.-cummings-subject-illegal-emigration-m> (22. 2. 2023).

Dopis Williama L. Balla senátorovi Arlenu Specterovi z 27. 6. 1985, National Archives Washington (NAW), Record Group (RG) 59 (General Records of the Department of State), inv. č. 26151330, box 4, folder 3.

FBI files related to Juan Domingo Peron (1895-1974), National Security Archive, inv. č. 1484999-0, Section 03, s. 40 an.

FRANKLIN, William M. – PERKINS, Ralph E., *Declaration of German Atrocities*, in: William M. Franklin – Ralph E. Perkins (edd.), *Foreign Relations of the United States: Diplomatic Papers 1943. General Volume I*, Washington 1963, s. 768 – 769.

GLEASON, Everett S., *Balance Sheet of Argentine Elimination of Non-Economic Axis Subversive Influences z 10. 4. 1946*, in: Everett S. Gleason (ed.), *Foreign Relations of the United States 1946. The American Republics Volume XI*, Washington 1969, s. 241 – 244.

Hlášení Roberta Stephense z Campu 020 z 20. 2. 1944, Records of the Security Service, The Security Service: Personal (PF Series) Files, German Intelligence Agents and Suspected Agents, inv. č. KV 2/2636_1, s. 60 – 63.

Hunting the ‚Angel of Death‘, s. d., National Archives Washington (NAW), Record Group (RG) 263 (Records of the Central Intelligence Agency), inv. č. 16966644, box 3, folder 2.

Information from Studermayer, 9. 2. 1954, National Archives Washington (NAW), Record Group (RG) 263 (Records of the Central Intelligence Agency), inv. č. 139386909, box 106, folder 1.

Interim report on the case of Ernesto Hoppe, National Archives of the United Kingdom, Records of the Security Service, The Security Service: Personal (PF Series) Files, German Intelligence Agents and Suspected Agents, inv. č. KV 2/2636_1, s. 64 an.

Interrogation of general field marshal Wilhelm Keitel in Mondorf Resort, Luxembourg, June 17, 1945, <http://www.allworldwars.com/Interrogation-of-Wilhelm-Keitel-June-1945.html> (10. 12. 2022).

JODL, Alfred, *Memorandum Dictated in 1946 by General Alfred Jodl on Hitler's Military Leadership*, in: Percy Ernst Schramm, *Hitler. The man and the military leader*, Chicago 1971, s. 192 – 204.

MOWRY, David P., *German Clandestine Activities in South America in World War II*, National Security Agency/Central Security Service Archives, United states cryptologic history, Series IV, Volume 3, inv. č. 3525901, s. 8.

NOBLE, Bernard G. – PERKINS, Ralph E. – NUREMBERGER, Gustave A., *Dopis uruguayského vyslance Josého Richlinga ministrovi zahraničních věcí Spojených států amerických Cordellu Hullovi z 3. 1. 1940*, in: Bernard G. Noble – Ralph E. Perkins – Gustave A. Nuremberger (edd.), *Foreign Relations of the United States: Diplomatic Papers 1940. General Volume I*, Washington 1959, s. 682.

NOBLE, Bernard G. – PERKINS, Ralph E., *Memorandum o konverzaci mezi vikomtem Halifaxem a náměstkem ministra zahraničí Sumnerem Wellesem z 13. 2. 1942*, in: Bernard G. Noble – Ralph E. Perkins (edd.), *Foreign Relations of the United States: Diplomatic Papers 1942, General: the British Commonwealth, the Far East Volume I*, Washington 1960, s. 311 – 312.

NOBLE, Bernard G. – PERKINS, Ralph E., *Memorandum of Trans-Atlantic Telephone Conversation Between Mr. Wilson in Montevideo and Mr. Duggan in Washington z 14. 12. 1939*, in: Bernard G. Noble – Ralph E. Perkins (edd.), *Foreign Relations of the United States Diplomatic Papers 1939. The American Republics Volume V*, Washington 1957, s. 91 – 93.

NOBLE, Bernard G. – PERKINS, Ralph E., *Telegram amerického velvyslance v Argentině Normana Armoura ministrovi zahraničních věcí Spojených států amerických Cordellu Hullovi z 19. 12. 1939*, in: Bernard G. Noble – Ralph E. Perkins (edd.), *Foreign Relations of the United States: Diplomatic Papers 1939. The American Republics Volume V*, Washington 1957, s. 107.

NOBLE, Bernard G. – PERKINS, Ralph E., *Telegram amerického vyslance v Uruguayi Edwina C. Wilsona ministrovi zahraničních věcí Spojených států amerických Cordellu Hullovi ze 16. 12. 1939*, in: Bernard G. Noble – Ralph E. Perkins (edd.), *Foreign Relations of the United States Diplomatic Papers 1939. The American Republics Volume V*, Washington 1957, s. 102.

NOBLE, Bernard G. – PERKINS, Ralph E., *Telegram amerického vyslance v Uruguayi Edwina C. Wilsona ministrovi zahraničních věcí Spojených států amerických Cordellu Hullovi ze 17. 12. 1939*, in: Bernard G. Noble – Ralph E. Perkins (edd.), *Foreign Relations of the United States: Diplomatic Papers 1939. The American Republics Volume V*, Washington 1957, s. 105.

NOBLE, Bernard G. – PERKINS, Ralph E., *Telegram amerického vyslance v Uruguayi Edwina C. Wilsona ministrovi zahraničních věcí Spojených států amerických Cordellu Hullovi z 18. 12. 1939*, in: Bernard G. Noble – Ralph E. Perkins (edd.), *Foreign Relations of the United States: Diplomatic Papers 1939. The American Republics Volume V*, Washington 1957, s. 106.

Nuremberg Trial Proceedings Vol. 1, Charter of the International Military Tribunal, <https://avalon.law.yale.edu/imt/imtconst.asp> (2. 5. 2023).

Nuremberg Trial Proceedings Vol. 1, London Agreement of August 8th 1945, <https://avalon.law.yale.edu/imt/imtchart.asp> (2. 5. 2023).

PERKINS, Ralph E. – GLEASON, Everett S. – AANDAHL, Frederick, *Hromadný telegram náměstka ministra zahraničních věcí Spojených států amerických Deana Gooderhama Achesona diplomatickým zástupcům v amerických republikách ze 4. 4. 1945*, in: Ralph E. Perkins – Everett S. Gleason – Fredrick Aandahl (edd.), *Foreign Relations of the United States: Diplomatic Papers 1945. The American Republics Volume IX*, Washington 1969, s. 374.

PERKINS, Ralph E. – GLEASON, Everett S. – AANDAHL, Frederick, *Korespondence amerického zmocněnce v Argentině Edwarda L. Reeda s ministrem zahraničních věcí Spojených států amerických Edwardem Stettiniusem Jr. z 10. 5. 1945*, in: Ralph E. Perkins – Everett S. Gleason – Fredrick Aandahl (edd.), *Foreign Relations of the United States: Diplomatic Papers 1945. The American Republics Volume IX*, Washington 1969, s. 457 – 460.

PERKINS, Ralph E. – GLEASON, Everett S. – AANDAHL, Frederick, *Memorandum Eugena A. Gilmora z Division of River Plate Affairs W. S. Lockwoodovi a Georgi H. Butlerovi z Division of American Republic Affairs z 28. 6. 1945*, in: Ralph E. Perkins – Everett S. Gleason – Fredrick Aandahl (edd.), *Foreign Relations of the United States: Diplomatic Papers 1945. The American Republics Volume IX*, Washington 1969, s. 386 – 388.

PERKINS, Ralph E. – GLEASON, Everett S. – AANDAHL, Frederick, *Telegram amerického velvyslance v Argentině Spruille Bradena ministrovi zahraničních věcí Spojených států amerických Jamesi F. Byrnesovi z 11. 7. 1945*, in: Ralph E. Perkins – Everett S. Gleason – Fredrick Aandahl (edd.), *Foreign Relations of the United States: Diplomatic Papers 1945. The American Republics Volume IX*, Washington 1969, s. 455 – 456.

PERKINS, Ralph E. – GLEASON, Everett S. – AANDAHL, Frederick, *Telegram amerického velvyslance v Argentině Spruille Bradena ministrovi zahraničních věcí Spojených států amerických Jamesi F. Byrnesovi z 26. 6. 1945*, in: Ralph E. Perkins – Everett S. Gleason – Fredrick Aandahl (edd.), *Foreign Relations of the United States: Diplomatic Papers 1945. The American Republics Volume IX*, Washington 1969, s. 463 – 464.

PERKINS, Ralph E. – GLEASON, Everett S. – AANDAHL, Frederick, *Telegram náměstka ministra zahraničních věcí Spojených států amerických Deana Gooderhama Achesona americkému velvyslanci ve Spojeném království Johnu Gilbertu Winantovi z 5. 4. 1945*, in: Ralph E. Perkins – Everett S. Gleason – Fredrick Aandahl (edd.), *Foreign Relations of the United States: Diplomatic Papers 1945. General The United Nations Volume I*, Washington 1967, s. 199 – 200.

PERKINS, Ralph E. – WRIGHT, Almon R. – STAUFFER, David H., *Telegram amerického velvyslance v Argentině Normana Armoura ministrovi zahraničních věcí Spojených států amerických Cordellu Hullovi z 16. 6. 1943*, in: Ralph E. Perkins – Almon R. Wright – David H. Stauffer (edd.), *Foreign Relations of the United States: Diplomatic Papers 1943. The American Republics, Volume V*, Washington 1965, s. 526 – 527.

Posouzení případu Kutschmann ambasádou Spolkové republiky Německa ze 7. 8. 1986, National Archives Washington (NAW), Record Group (RG) 59 (General Records of the Department of State), inv. č. 26161492, box 19, folder 8.

Radio CEL. Albrecht Gustav Engels Brazil Espionage, National Archives and Records Administration, NSG Central Depository, Crane, CNSG Library, kart. 77, sign. 38.

Report on Erich Priebke, National Archives Washington (NAW), Record Group (RG) 59 (General Records of the Department of State), inv. č. 26169063, box 31, folder 2, s. 79.

Report on Rauff, 22. 10. 1974, National Archives Washington (NAW), Record Group (RG) 263 (Records of the Central Intelligence Agency), inv. č. 139386909, box 106, folder 1, s. 186 – 188.

Report PIR-5919 ze 24. 2. 1950, National Archives Washington (NAW), Record Group (RG) 263 (Records of the Central Intelligence Agency), inv. č. 139386909, box 106, folder 1.

Rights and Duties of Neutral Powers in Naval War (Hague Convention XIII), October 18, 1907, s. 732 – 733 <https://nsarchive.gwu.edu/document/18533-national-security-archive-rights-and-duties> (20. 2. 2023).

SCHMIDT, L. F., *Final Interrogation Report Dr. Otto Schulz-Kampfhenkel, 25 April 1946*, National Archives Washington (NAW), Records of the Federal Bureau of Investigation (FBI), Record Group (RG) 65 (FBI Record Declassified under the Disclosure Act), File 57254, Section 001, Box 214 (Location 230/86/10/01).

STEINACHER, Hans, *Deutsches Volkstum. Deutscher Lebensraum*, Hamburg 1934.

XARZ-28350 z 10. 7. 1946, National Archives Washington (NAW), Record Group (RG) 263 (Records of the Central Intelligence Agency), inv. č. 139325734, box 22, folder 4.

Zpráva A-1084 pro Ministerstvo zahraničních věcí Spojených států amerických z 3. 10. 1951, National Archives Washington (NAW), Record Group (RG) 263 (Records of the Central Intelligence Agency), inv. č. 139325734, box 22, folder 4.

Zpráva americké ambasády v Buenos Aires z 2. 4. 1990, *Supreme court confirms extradition of WWII war criminal Franz Schwamberger*, National Archives Washington (NAW), Record Group (RG) 59 (General Records of the Department of State), inv. č. 26161599, box 19, folder 9.

Zpráva americké ambasády v Buenos Aires z 3. 5. 1990, *War criminal Schwamberger deported to West Germany*, National Archives Washington (NAW), Record Group (RG) 59 (General Records of the Department of State), inv. č. 26161599, box 19, folder 9.

Zpráva americké ambasády v Buenos Aires z 3. 5. 1990, *War criminal Schwamberger deported to West Germany*, National Archives Washington (NAW), Record Group (RG) 59 (General Records of the Department of State), inv. č. 26161599, box 19, folder 9.

Zpráva americké ambasády v Buenos Aires ze 4. 8. 1988, *B'nai B'rith on Argentine Election and extraditions*, National Archives Washington (NAW), Record Group (RG) 59 (General Records of the Department of State), inv. č. 19061145, box 44, folder 4.

Zpráva amerického konzulátu ve Stuttgartu ministerstvu zahraničních věcí Spojených států amerických z 28. 8. 1991, *Startling revelation in Schwammberger trial: Witness to testify that Schwammberger admitted murder of Jews*, National Archives Washington (NAW), Record Group (RG) 59 (General Records of the Department of State), inv. č. 26162041, box 20, folder 4.

Zpráva amerického konzulátu ve Stuttgartu ministerstvu zahraničních věcí Spojených států amerických z 12. 7. 1991, *Schwammberger trial continues in Stuttgart*, National Archives Washington (NAW), Record Group (RG) 59 (General Records of the Department of State), inv. č. 26162041, box 20, folder 4.

Zpráva amerického konzulátu ve Stuttgartu ministerstvu zahraničních věcí Spojených států amerických z 28. 8. 1991, *Startling revelation in Schwammberger trial: Witness to testify that Schwammberger admitted murder of Jews*, National Archives Washington (NAW), Record Group (RG) 59 (General Records of the Department of State), inv. č. 26162041, box 20, folder 4.

Zpráva CX/12723/153 z 10. 10. 1943, National Archives of United Kingdom, Records of the Security Service, The Security Service: Personal (PF Series) Files, German Intelligence Agents and Suspected Agents, inv. č. KV 2/2636_2, s. 114.

Zpráva FBI Asuncion z 24. 3. 1990, *Supreme court confirms extradition of former nazi*, National Archives Washington (NAW), Record Group (RG) 59 (General Records of the Department of State), inv. č. 26161599, box 19, folder 9.

Zpráva Franklina D. Roosevelta prezidentovi Getúliovi Vargasovi, *Vyhlášení války v Brazílii*, in: Gerhard Peters – John T. Woolley (edd.), The American Presidency Project, <https://www.presidency.ucsb.edu/node/210823> (9. 2. 2023).

Zpráva HBRW-7445, *Operational/KOBYSH Contact with former SS Officer in Chile* z 16. 2. 1965, National Archives Washington (NAW), Record Group (RG) 263 (Records of the Central Intelligence Agency), inv. č. 139386909, box 106, folder 1

Zpráva Johna Edgara Hoovera Frederickovi B. Lyonovi z 30. 4. 1945, National Security Archive, inv. č. 1484999-0, Section 03, s. 59.

Zpráva vedoucího IMS/LSS vedoucímu External Inquiries Branch, s. d., *OCG Trace Request*, National Archives Washington (NAW), Record Group (RG) 263 (Records of the Central Intelligence Agency), inv. č. 139325734, box 22, folder 4.

Zpráva zástupce ředitele ministra zahraničních věcí Spojených států amerických ministrovi zahraničí, s. d., National Archives Washington (NAW), Record Group (RG) 263 (Records of the Central Intelligence Agency), inv. č. 139325734, box 22, folder 4.

Žádost Ministerstva zahraničních věcí Spojených států amerických o informace o Walteru Kutschmannovi od americké ambasády v Bonnu ze 7. 8. 1985, National Archives Washington (NAW), Record Group (RG) 59 (General Records of the Department of State), inv. č. 26161411, box 19, folder 3.

VI.2. Literatura

- ALEXANDER, Robert J., *The Peron era*, New York 1965.
- BLASCHITZ, Edith, *Austrian National Socialists in Argentina after 1945*, in: Oliver Rathkolb (ed.), *Revisiting the National Socialist Legacy. Coming to Terms with Forced Labor, Expropriation, Compensation, and Restitution*, New Brunswick – New Jersey 2004, s. 226 – 240.
- CASTRO, Marisabel Brás, *A Chronology of the Public Career of Perón*, in: Frederick C. Turner – José Enrique Miguens (edd.), *Juan Perón and the reshaping of Argentina*, Pittsburgh 1983, s. 249.
- CRASSWELLER, Robert D., *Perón and the enigmas of Argentina*, New York 1987.
- DUIN, Renzo S., *The Humble Ethnographer. Lodewijk Schmidt's Accounts from Three Voyages in Amazonian Guiana*, Leiden 2020.
- FREIWALD, Aaron – MENDELSON, Martin, *The last nazi. Josef Schwammberger and the nazi past*, New York – London 1994.
- GOÑI, Uki, *The real Odessa. Smuggling the nazis to Perón's Argentina*, London 2002.
- HIDEN, John, *The Weimar Republic and the Problem of the Auslanddeutsche*, *Journal of Contemporary History* 12, 1977, s. 273 – 289.
- HOFFMANN, Peter, *Claus Schenk von Stauffenberg. Životopis*, Praha 2010.
- HUBÁČEK, Miloš, *Moře v plamenech*, Praha 1977.
- JOACHIMSTAHLER, Anton, *Hitlerův konec*, Praha 2007.
- KOCH, Egmont R., *Povolení zabíjet*, Berlin 2013.
- KONSTAM, Angus, *River Plate 1939. The skinning of the Graf Spee*, Oxford 2016.
- LEVY, Alan, *Nazi hunter. The Wiesenthal file*, New York 2002.
- LINS, Cristovão, *Jari. 70 anos de história*, Almeirim 1991.
- LOCHERY, Neill, *Brazil. The fortunes of war – World War II and the Making of Modern Brazil*, New York 2014.

O'CONNOR, Bernard, *Operation Lena and Hitler's plots to blow up Britain*, Gloucestershire 2017.

PAGE, Joseph A., Perón. A biography, New York – Toronto 1983.

PHAYER, Michael, *Pius XII. The holocaust, and the cold war*, Bloomington 2008.

POSNER, Gerald L. – WARE, John, *Mengele. The complete story*, New York 1986.

SCHULZE, Frederik, *Auslandsdeutschtum in Brazil (1919–1941). Global Discourses and Local Histories*, German History 33, 2015, s. 405 – 422.

STOECKER, Holger, *Die Jagd auf letzte „weiße Flecken der Erde“: Stationen eines juvenilen Expeditionsreisenden 1910–1941* in: Sören Flachowsky – Holger Stoecker (edd.), *Vom Amazonas an die Ostfront. Der Expeditionsreisende und Geograph Otto Schulz-Kampfenkel (1910 – 1989)*, Köln – Weimar – Wien 2011, s. 23 – 96.

STOECKER, Holger, *The riddle of hell's jungle. Otto Schulz-Kampfenkel's expeditions to the primeval forests of Liberia and the Amazon during the 1930s*, in: Joshua A. Bell – Alison K. Brown – Robert J. Gordon (edd.), *Recreating first contact. Expeditions, anthropology and popular culture*, Washington D. C. 2013, s. 162 – 183.

ŠMÍD, Marek, *Vatikán a italský fašismus 1922 – 1945*, Praha 2018.

ŠMÍD, Marek, *Vatikán a německý nacismus 1923 – 1945*, Praha 2019.

TURNER, Frederick C., *The Cycle of Peronism*, in: Frederick C. Turner – José Enrique Miguens (edd.), *Juan Perón and the reshaping of Argentina*, Pittsburgh 1983, s. 3 – 14.

URUEÑA, Gustavo A., *Battle of the River Plate 13 December 1939*, Scotts Valley 2016.

WALTERS, Guy, *Hunting Evil. How the Nazi War Criminals Escaped and the Hunt to Bring Them to Justice*, London 2009.

WISTRICH, Robert S., *Who's who in Nazi Germany*, London – New York 1995.

WOLF, John Baptist, *Auslanddeutschtum. A problem of Collective Security*, World Affairs 99, 1936, s. 154 – 159.

ZUROFF, Eifram, *Operation Last Chance. One man's quest to bring Nazi criminals to justice*, New York 2009.

VI.3. Periodika

Algemeen Handelsblad z 14. 8. 1938.

Český deník, 18. 7. 1937.

Gazeta de Noticias, 9. 8. 1935.

Jan POLÁK, *Tajemství amazonských pralesů*, Filmová kartotéka: týdeník pro kulturní využití filmu 1, 1939, č. 50.

Osaka Asahi Shinbun, 3. 6. 1937.

The Los Angeles Times, 14. 10. 1987.

The New York Times, 10. 3. 1965.

The New York Times, 11. 10. 2013.

Zlín, 17. 10. 1934.

VI.4. Internetové zdroje

S. SWIGGUM – M. KOHLI, *The Ships List*,

<https://www.theshipslist.com/ships/lines/nglloyd.shtml> (10. 12. 2022).

https://1url.cz/@app.searoutes.com_routing_UYMVD (19. 2. 2023).

<https://oac.cdlib.org/findaid/ark:/13030/kt238nf2z6/> (20. 2. 2023).

<https://www.adl.org/about/who-we-are> (5. 3. 2023).

Wanted Nazi Walther Rauff was West German spy, 27. 9. 2011,

<https://www.bbc.com/news/world-europe-15069333> (3. 5. 2023).

VII. Obrazové přílohy

Příloha č. 1: Náčrt oblasti, která byla během německé expedice k jihoamerickým řekám Amazonce a Jari v letech 1935-1937 prozkoumávána [převzato z Algemeen Handelsblad, 14. 8. 1938.]

Příloha č. 2: Otto Schulz-Kampfhenkel stojící u lodi na řece Jari v roce 1937 [převzato z Renzo S. DUIN, *The Humble Ethnographer. Lodewijk Schmidt's Accounts from Three Voyages in Amazonian Guiana*, Leiden 2020, s. 21.]

Příloha č. 3: Hydroplán typu Heinkel He-72 BW, který byl použit během expedice vedené Schulz-Kampfhenkelem [převzato z <https://encrypted-tbn0.gstatic.com/images?q=tbn:ANd9GcSBNERdlWtjdfFkko3WNeXa8Sg7iYzrXKfWtA&usqp=CAU> (7. 4. 2023)].

Příloha č. 4: Kříž se symbolem svastiky nad hrobem Josepha Greinera. [převzato z Holger STOECKER, *The riddle of hell's jungle. Otto Schulz-Kampfhenkel's expeditions to the primeval forests of Liberia and the Amazon during the 1930s*, in: Joshua A. Bell – Alison K. Brown – Robert J. Gordon (edd.), *Recreating first contact. Expeditions, anthropology and popular culture*, Washington D. C. 2013, s. 173.]

Příloha č. 5: Diagrammatic illustration of nazi communication system in Latin America, National defense charts, 5. 12. 1941. [převzato z <https://archive.org/details/FBI-Chart-Nazi-Latin-America/07-communication-system-latin-america.jpg> (10. 3. 2023)].

Příloha č. 6: Diagrammatic illustration of nazi activities in Argentina. Population figures – recent estimates, National defense charts, 5. 12. 1941. [převzato z <https://archive.org/details/FBI-Chart-Nazi-Latin-America/14-argentina-activities.jpg> (10. 3. 2023)].

Příloha č. 7: Diagrammatic illustration of nazi activities in Argentina. Numerical comparison of foreign-born with military forces, National defense charts, 5. 12. 1941. [převzato z <https://archive.org/details/FBI-Chart-Nazi-Latin-America/13-argentina-activities.jpg> (10. 3. 2023)].

Příloha č. 8: Diagrammatic illustration of nazi danger points in Latin America, National defense charts, 5. 12. 1941. [převzato z <https://archive.org/details/FBI-Chart-Nazi-Latin-America/03-danger-points-latin-america.jpg> (10. 3. 2023)].

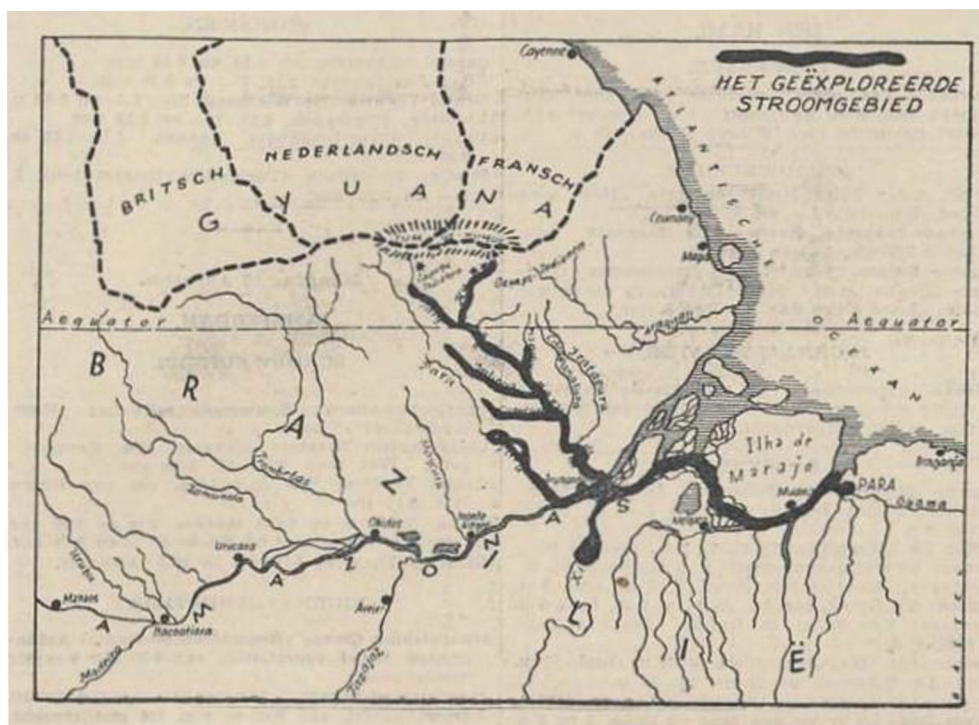
Příloha č. 9: Mapa znázorňující hlavní krysí stezky v kontextu evropského prostoru. [převzato z https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/5/56/Germany_in_Europe.svg/701px-Germany_in_Europe.svg.png (7. 4. 2023)].

Příloha č. 10: Walter Kutschmann [převzato z Gente y la actualidad, 3. 7. 1975.]

Příloha č. 11: Josef Schwammberger [převzato z [https://www.infobae.com/new-resizer/WErZN5jBGv_vEATK7NfUnWfehK0=/1200x628/filters:format\(webp\):quality\(85\)//arc-anglerfish-arc2-prod-infobae.s3.amazonaws.com/public/73FAQL2WNNEDJL6P5SHF55JYCY.jpg](https://www.infobae.com/new-resizer/WErZN5jBGv_vEATK7NfUnWfehK0=/1200x628/filters:format(webp):quality(85)//arc-anglerfish-arc2-prod-infobae.s3.amazonaws.com/public/73FAQL2WNNEDJL6P5SHF55JYCY.jpg) (7. 4. 2023)].

Příloha č. 12: Herberts Cukurs v letadle vlastní výroby
[převzato z <https://preview.redd.it/i8yyjkwr8dq61.jpg?width=620&format=pjpg&auto=webp&s=0889813cdc57535595db8dc5784e46db13483896> (7. 4. 2023)].

Příloha č. 13: Lodní kufr s tělem popraveného Herberta Cukurse
[převzato z <https://bloximages.newyork1.vip.townnews.com/themercury.com/content/tncms/assets/v3/editorial/f/20/f20c12df-96e2-53cd-8320-e7522cb96b67/608ae076cbd13.image.jpg?resize=665%2C500> (7. 4. 2023)].

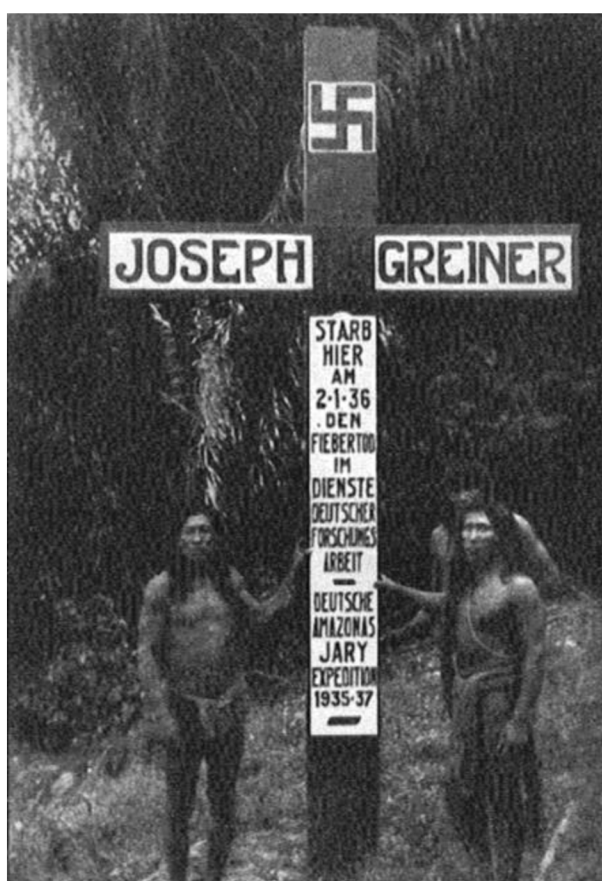
Příloha č. 1: Náčrt oblasti, která byla během německé expedice k jihoamerickým řekám Amazonce a Jari v letech 1935-1937 prozkoumávána.

Příloha č. 2: Otto Schulz-Kampfenkel stojící u lodi na řece Jari v roce 1937. Za povšimnutí stojí vlajka se symbolem svastiky.

Příloha č. 3: Hydroplán typu Heinkel He-72 BW, který byl použit během expedice vedené Schulz-Kampfenkelem. Symbol svastiky na ocasní ploše opět dokládá, že celou výpravu zaštitila NSDAP/AO.

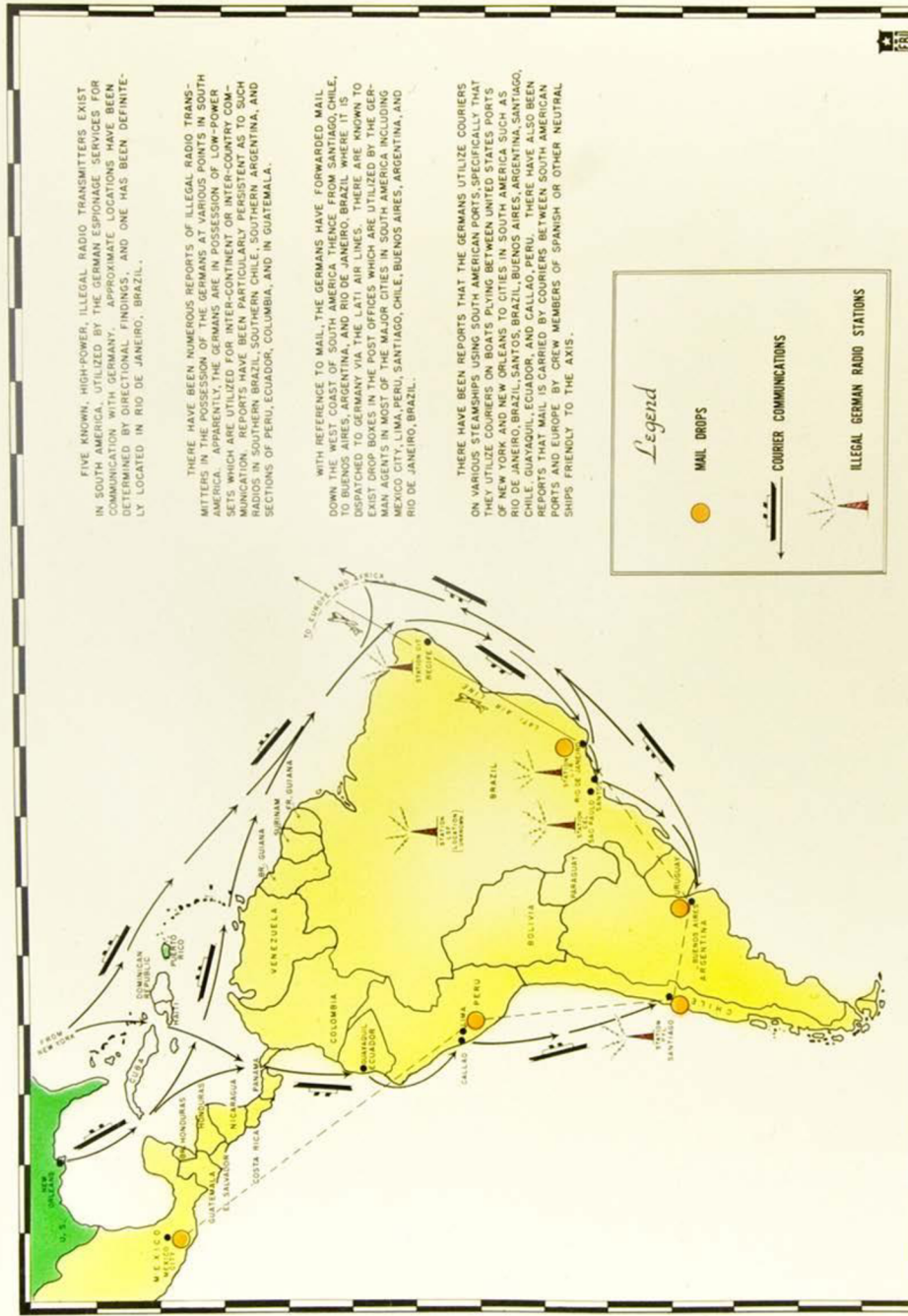

Příloha č. 4: Kříž se symbolem svastiky nad hrobem Josepha Greinera. Jak nápis na kříži objasňuje, „Joseph Greiner zde zemřel na horečku 2. ledna 1936 ve službách německého výzkumu.“

STRICTLY CONFIDENTIAL

DIAGRAMMATIC ILLUSTRATION OF

NAZI COMMUNICATION SYSTEM IN LATIN AMERICA

DECEMBER 5, 1941

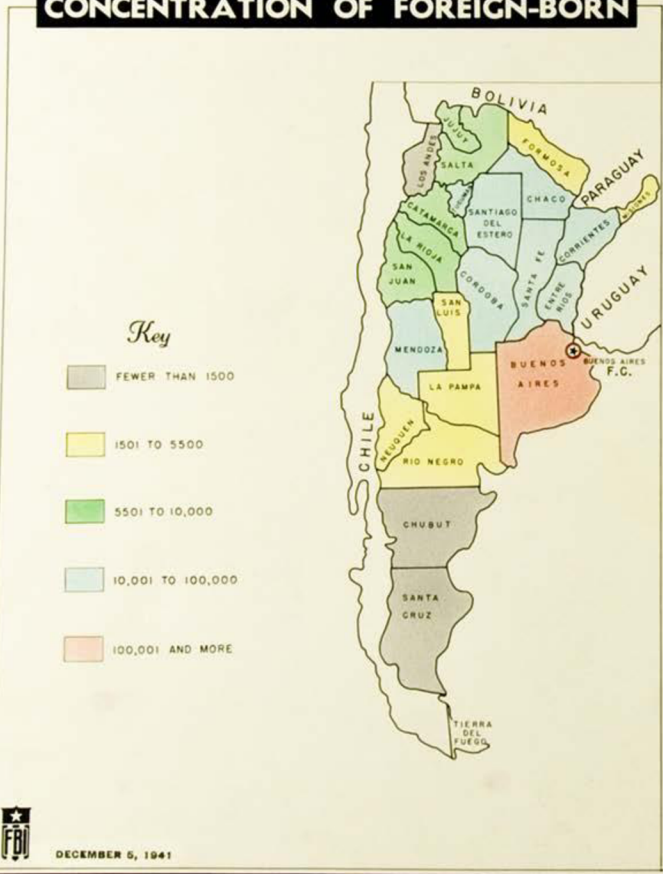
Příloha č. 5: Diagrammatic illustration of nazi communication system in Latin America, National defense charts, 5. 12. 1941.

STRICTLY CONFIDENTIAL

DIAGRAMMATIC ILLUSTRATION OF NAZI ACTIVITIES IN ARGENTINA

POPULATION FIGURES - RECENT ESTIMATES

CONCENTRATION OF FOREIGN-BORN

TABULATED STATISTICS

	TOTAL INHABITANTS	GERMANS BORN IN GERMANY	ITALIANS BORN IN ITALY	JAPANESE BORN IN JAPAN
FEDERAL CAPITAL	2,345,221	27,970	298,654	1,911
PROVINCE OF:				
Buenos Aires	3,453,561	5,200	129,846	200
Santa Fe	1,522,776	2,520	81,000	200
Entre Rios	723,253	1,520	29,000	20
Corrientes	508,261	950	22,000	10
Cordoba	1,253,200	1,500	58,000	200
San Luis	193,456	100	5,000	-
Santiago del Estero	472,975	185	22,000	4
Tucuman	530,237	280	28,000	20
Mendoza	504,877	400	32,000	30
San Juan	211,785	120	7,000	-
La Rioja	109,160	120	6,000	-
Catamarca	147,153	100	6,000	-
Salta	207,699	130	8,000	5
Jujuy	110,634	60	6,000	5
TERRITORY OF:				
Formosa	49,634	375	2,000	-
Misiones	168,831	10,000	4,000	-
Chaco	270,439	4,000	13,000	-
Los Andes	6,810	75	400	-
La Pampa	138,169	775	4,000	-
Neuquen	69,640	330	2,000	-
Rio Negro	128,190	900	4,000	-
Chubut	80,330	1,500	1,000	-
Santa Cruz	17,580	300	1,000	-
Tierra del Fuego	2,190	5	100	-
	13,236,061	59,415	780,000	2,600

GOVERNMENT

THERE ARE 14 PROVINCES, WITH A HIGH MEASURE OF HOME RULE, ELECTING THEIR OWN GOVERNORS AND LEGISLATURES, AND 10 TERRITORIES ADMINISTERED BY GOVERNORS APPOINTED BY THE PRESIDENT, ALSO A FEDERAL DISTRICT, BUENOS AIRES, AREA (72 SQUARE MILES), WHOSE MAYOR IS APPOINTED BY A DELIBERATIVE COUNCIL ELECTED BY THE TAX-PAYING INHABITANTS.

Příloha č. 6: Diagrammatic illustration of nazi activities in Argentina. Population figures – recent estimates, National defense charts, 5. 12. 1941.

STRICTLY CONFIDENTIAL

DIAGRAMMATIC ILLUSTRATION OF

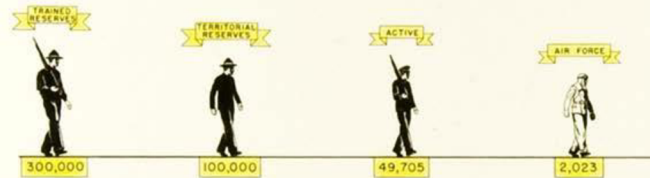
NAZI ACTIVITIES IN ARGENTINA

NUMERICAL COMPARISON OF FOREIGN-BORN WITH MILITARY FORCES

STATISTICS:

ARMY:

SERVICE IN THE ARMY IS COMPULSORY FROM 20 YEARS TO 45. THE MEN BELONG TO THE FIRST LINE ARMY FOR THE FIRST TEN YEARS, THEN PASS TO THE NATIONAL GUARD FOR TEN YEARS AND CLOSE THEIR SERVICE WITH FIVE YEARS IN THE TERRITORIAL GUARD, MOBILIZED ONLY IN CASE OF WAR. THERE IS A TRAINED RESERVE OF 300,000 OF WHOM 215,000 ARE MEMBERS OF THE NATIONAL GUARD AND 70,000 ARE MEMBERS OF THE TERRITORIAL GUARD. THE TERRITORIAL RESERVE IS 100,000 MEN.

NAVY:

ARGENTINA HAS A NAVY OF 2 BATTLESHIPS, 3 CRUISERS, 4 COAST DEFENSE SHIPS, 16 DESTROYERS, 3 SUBMARINES, 15 PATROL SHIPS AND MINOR CRAFT. THE PERSONNEL OF THE NAVY IS APPROXIMATELY 12,000 MEN, INCLUDING 5,000 CONSCRIPTS WHO MUST DO TWO YEARS SERVICE.

NAZIS
BORN IN GERMANY
59,415

ARGENTINE
ARMED FORCES
ACTIVE & RESERVE
463,728

ITALIANS
BORN IN ITALY
780,000

*ALTHOUGH THE GERMAN-BORN GROUP IS NOT THE LARGEST OF FOREIGN GROUPS IN ARGENTINA, IT IS THE MOST POWERFUL AND HIGHLY ORGANIZED. THE NAZI PARTY IN ARGENTINA IS REPORTED TO HAVE MORE THAN 30,000 MEMBERS IN THE FEDERAL DISTRICT, FROM WHICH NUMBER AN ARMY OF SO-CALLED STORM TROOPERS HAS BEEN ORGANIZED TOTALLING 20,000 MEN.

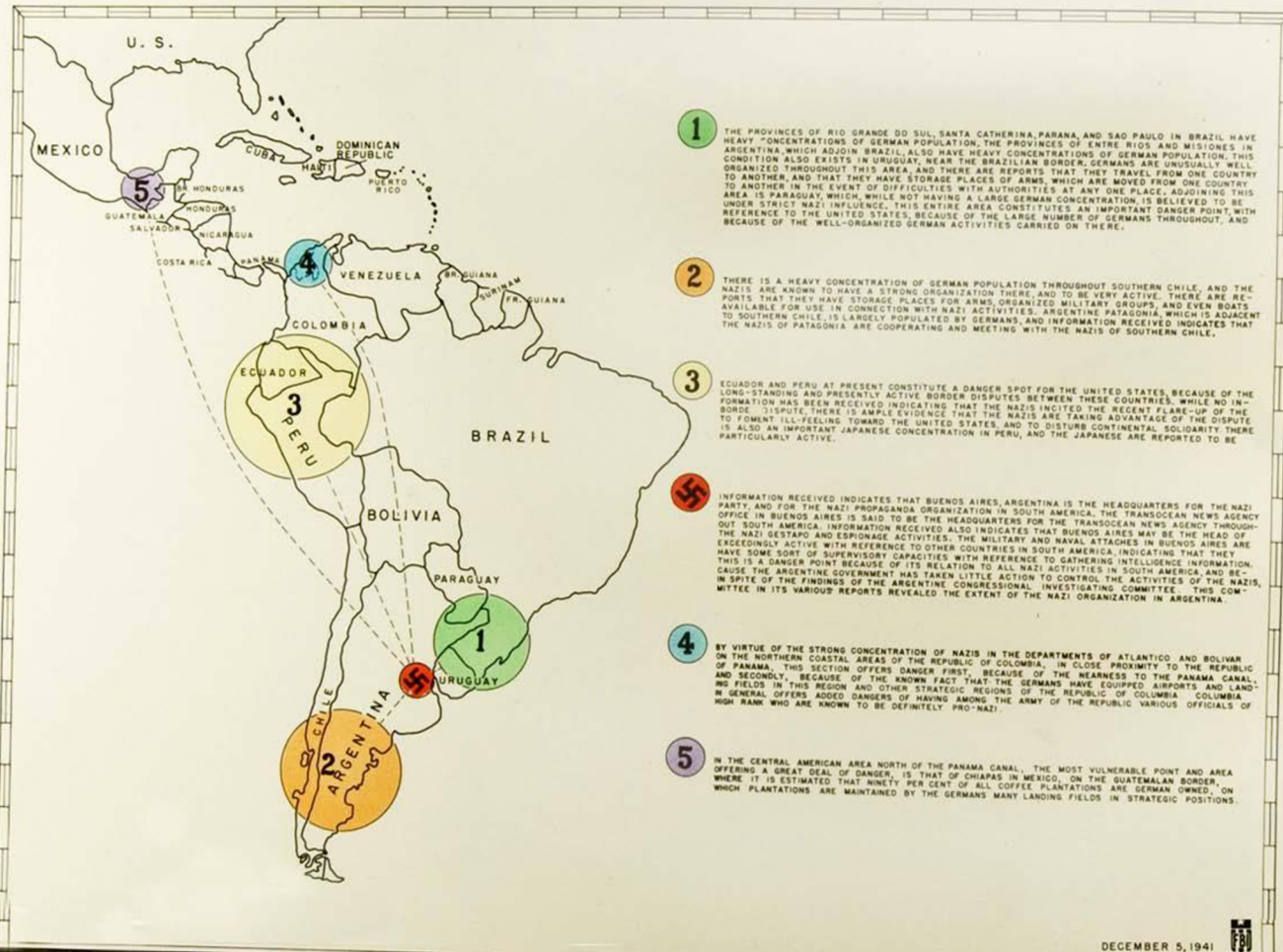
DECEMBER 6, 1941

Příloha č. 7: Diagrammatic illustration of nazi activities in Argentina. Numerical comparison of foreign-born with military forces, National defense charts, 5. 12. 1941.

STRICTLY CONFIDENTIAL

DIAGRAMMATIC ILLUSTRATION OF

NAZI DANGER POINTS IN LATIN AMERICA

DECEMBER 5, 1941

Příloha č. 8: Diagrammatic illustration of nazi danger points in Latin America, National defense charts, 5. 12. 1941.

Příloha č. 9: Mapa znázorňující hlavní křiží stezky v kontextu evropského prostoru.

Příloha č. 10: Walter Kutschmann. Uvedené fotografie uveřejnil argentinský magazín Gente y la actualidad. Za povšimnutí stojí především pravá část, jejíž titulek zní: „Pondělí, [30. června 1975] 11:15 hodin, tento muž opouští budovu Osram. Je to muž, kterého všichni hledají?“

Příloha č. 11: Josef Schwammberger. Tato dvojice fotografií přináší srovnání mezi rokem 1943, kdy Schwammberger sloužil v ghettu Přemyšli a rokem 1990, kdy došlo k jeho extradici.

Příloha č. 12: Herberts Cukurs v letadle vlastní výroby.

Příloha č. 13: Lodní kufr s tělem popraveného Herberta Cukurse